

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОМФОРТУ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА В СУЧАСНОМУ ЗДО

Виконала: Крюкова А.О.
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта

Науковий керівник:
к. п. н., доцент Корякіна І.В.

Завідувач кафедри
_____ Дмитренко А.П.
Дата захисту: «__» _____ 2023 р.
Оцінка _____
Підписи членів ЕК:

Глухів – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОМФОРТУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ..	9
1.1. Психолого-педагогічні аспекти вивчення питання емоційного комфорту дошкільників	9
1.2. Психологічні особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку	18
1.3. Засоби образотворчого мистецтва дітей дошкільного віку	24
1.4. Вплив образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дітей дошкільного віку	29
Висновки до першого розділу	37
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОМФОРТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	38
2.1. Діагностика рівня емоційного розвитку старших дошкільників.....	38
2.2. Розробка та реалізація системи роботи щодо забезпечення емоційного комфорту дошкільників засобами образотворчого мистецтва.....	47
2.3. Порівняльний аналіз отриманих результатів	54
Висновки до другого розділу.....	59
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	72

Перелік умовних позначень, символів, скорочень

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

БКДО – Базовий компонент дошкільної освіти

ЗДО - заклад дошкільної освіти

КГ - контрольна група

ЕГ - експериментальна група

ВСТУП

В даний час збільшується кількість дітей, що відрізняються підвищеним занепокоєнням, невпевненістю, емоційною нестійкістю, тривожністю. Ці емоційні порушення перешкоджають становленню гармонійно розвиненої особистості загалом. Слід зазначити, що від розвитку емоційної сфери залежить психічне самопочуття дошкільнят, саме вміння вибудовувати та підтримувати позитивні відносини з оточуючими.

Емоційне неблагополуччя дитини є не тільки психолого-педагогічною, а й медичною проблемою. За даними досліджень, проведених науковцями ВООЗ, відхилення у стані нервово-психічного здоров'я відзначаються у 9% обстежених дітей, а функціональні порушення – у 62%. У дошкільному віці внаслідок часткового подолання функціональних порушень та часткового їх переходу у стійкі відхилення відповідні показники становили 21% та 38%. Таким чином, до кінця дошкільного віку стійкі нервові розлади виявляються у кожного третього, здоровими вважатимуться менше половини дітей [20].

Зростання числа дітей із пошкодженою чи ослабленою нервовою системою ставить перед педагогами складне завдання створення у дитячому колективі емоційно комфортного середовища.

Ефективний вплив мистецтва на особистість дитини можливий лише за умови, що на передній план у мистецькій освіті виходитимуть не теоретичні й технічні, а емоційні та чуттєві орієнтири.

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти як Державного стандарту дошкільної освіти мистецько-творчу компетентність визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності [2].

Як відомо, мистецтво є невід'ємною частиною духовної культури людства; завдяки його художньо-образній формі відбувається сильний емоційний вплив на психіку особистості, що сприяє розвитку її активності, спрямованої на творення краси в навколишньому світі й на внутрішнє самовдосконалення. Дослідження вчених (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн) переконливо доводять, що, завдяки творам мистецтва, відбувається активізація зорових, слухових та інших рецепторів з наступною зміною фізіолого-біологічних ритмів організму. Катарсична реакція, що є також наслідком впливу художніх образів, гармонізує внутрішній світ людини, сприяє встановленню комфортного стану особистості у відносинах зі своїм «Я».

Образотворче мистецтво з усіх видів мистецтва найкраще впливає на людину. Воно плідно впливає на розвиток емоційно-чуттєвої сфери, поглиблює знання, збагачує візуальний і сенсорний досвід, формує загальну та естетичну культуру.

Стан дослідження проблеми.

В останні десятиліття велика увага приділяється забезпеченню емоційного комфорту дошкільника, який розцінюється як показник оптимальності його психічного розвитку та психологічного здоров'я. Аналізуючи численні дослідження, що стосуються даної проблеми (Ш. Амонашвілі, Л. Божович, Дж. Боулі, Д. Віннікот, К. Хорні, Е. Еріксон та ін.), дійшли висновку, що саме створення емоційного комфорту є важливою умовою успішного розвитку особистості дитини. Емоційне благополуччя дитини у закладі дошкільної освіти полягає в тому, що цей психологічний феномен обумовлюється масою різноманітних чинників (фізичним самопочуттям, психологічним кліматом в ньому, самооцінкою дитини, її взаєминами з дітьми групи, ставленням педагога, особливостями освітнього середовища та інших.)

Емоційний комфорт дитини залежить від атмосфери, створеної в дитячому садку. Тому ознайомлення дітей дошкільного віку з такими видами

образотворчого мистецтва як живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво є невід'ємною умовою створення емоційного комфорту в ЗДО. Образотворче мистецтво сприяє збагаченню чуттєвого досвіду, емоційної сфери особистості, впливає на пізнання морального боку дійсності, підвищує пізнавальну активність, пробуджує емоційно-творчий початок.

Теорія становлення образотворчої діяльності у дітей дошкільного віку базується на відомих концепціях Е.І.Ігнат'єва, Т.С.Комарової, В.С.Мухіної, Є. О. Фльоріної. Вони наголошували на впливі образотворчого мистецтва на органи чуття дитини. В працях Р. Арнхейма, Г. Григор'євої, Т. Доронової, Н. Дяченко, В. Інжестойкової, Т. Казакової, А. Казарян, Н. Кириченко, Т. Комарової, В. Косминської, В. Котляра, Г. Лабунської, І. Ликової, Б. Маршак, Ю. Полуянова, Л. Редькіної, Н. Сакуліної, О. Трусової, Н. Халезової розкрита методика навчання дошкільників малюванню, ліпленню, аплікації, конструюванню. Вони займалися дослідженням формування пізнавального інтересу до образотворчого мистецтва, його впливу на емоційну сферу дошкільників, створення виразного образу в малюнках, особливостями розвитку творчих здібностей. Науковці приділяли значну увагу навчання дітей основам композиції, оволодіння кольором, а також емоційному розвитку в процесі образотворчої діяльності.

Особливості використання образотворчого мистецтва з метою педагогічного впливу на особистість дитини були предметом дослідження як теоретиків: Ю. Борєєва, Є. Ільїна, О. Олексюк, Б. Юсова, так і практиків: І. Волкова, І. Глинської, Г. Кершенштейнер, В. Лай, Б. Йєменського, В. Сухомлинського.

Хоча проблема створення емоційного комфорту в ЗДО засобами образотворчого мистецтва є цілком на часі, її не можна назвати достатньо вивченою в галузі дошкільної педагогіки.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці впливу образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дітей дошкільного віку.

Реалізація поставленої мети обумовила такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми забезпечення емоційного комфорту дошкільників.
2. Обґрунтувати особливості впливу образотворчого мистецтва створення емоційного комфорту в закладі дошкільної освіти.
3. Визначити рівень емоційного розвитку дітей дошкільного віку.
4. Експериментально перевірити вплив засобів образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дошкільників.

Об'єкт дослідження – емоційний комфорт дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – засоби образотворчого мистецтва в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Для вирішення поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження:**

- теоретичні – аналіз наукової літератури та наукових видань з проблематики дослідження, систематизація, класифікація, індуктивний та дедуктивний методи, узагальнення, синтез;

- емпіричні – діагностичні методи – бесіди, анкетування, ігрові методи діагностики та ін., формувальний педагогічний експеримент.

– статистичні методи математичної обробки отриманих даних в ході експерименту.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що пояснюється сутність поняття «емоційний комфорт» з різних точок зору у працях відомих науковців-педагогів; з'ясування основних організаційно-педагогічних підходів щодо створення емоційного комфорту в ЗДО; вивчення та дослідження праць відомих учених, передового педагогічного досвіду щодо використання засобів образотворчого мистецтва в педагогічному процесі закладу дошкільної освіти з метою забезпечення емоційного комфорту дітей.

Практичне значення роботи: полягає в тому, що отримані експериментальні результати розширюють і збагачують традиційні підходи до проблеми забезпечення емоційного комфорту в закладі дошкільної освіти.

Експериментальна база дослідження: робота проводилась у закладі дошкільної освіти в м. Харків Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) N138 Харківської міської ради».

Експериментом було охоплено 40 дітей дошкільного віку, 20 педагогів ЗДО та 40 батьків дітей.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний об'єм роботи складає 72 сторінки.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОМФОРТУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Психолого-педагогічні аспекти вивчення питання емоційного комфорту дошкільників

Останнім часом увагу дослідників в галузі психології та педагогіки, педагогів привертає проблема індивідуального підходу до дітей в освітньому процесі, створення в закладі освіти атмосфери психологічного комфорту.

Аналіз психолого-педагогічних першорджерел показав тісний взаємозв'язок між поняттями «емоційний комфорт», «емоційне благополуччя», «психологічне здоров'я».

Термін «психологічне здоров'я» вживається у двох науках – медицині та психології. Це пояснюється тим, що будь-яке соматичне порушення так чи інакше пов'язане із змінами у психічному стані. На думку експертів ВООЗ проблеми психічного здоров'я в дитинстві тісніше пов'язані з оточенням, ніж в інші періоди життя. Вони наголошують на тому, що поняття «психічне здоров'я» та «психологічне здоров'я» різняться між собою. Поняття «психологічне здоров'я» має відношення до особистості в цілому, то «психічне здоров'я» стосується психічних процесів. Нормою психологічного здоров'я наявність певних індивідуальних особливостей особистості, а нормою психічного здоров'я є відсутність патології, симптомів, що заважають людині адаптуватися у соціумі [37, 14]. І якщо роботою медиків є усунення патологічних чинників, то педагоги спонукають дітей до опанування корисними властивостями з метою подальшої успішної адаптації.

І. Коцан під поняттям «психологічне здоров'я» розглядає цілісний стан особистості, який часто виражається такими поняттями як: «емоційне самопочуття», «емоційне благополуччя», «внутрішній душевний комфорт» [19, 4].

Питання благополуччя людини вивчається різними науками – психологією, філософією, медициною, педагогікою. Якщо в педагогіці вивчається процес виховання та створення психолого-педагогічних умов, що сприяють благополуччю, то в медицині благополуччя розглядають в контексті здоров'я та патології.

В зарубіжній психології існує два підходи до вивчення благополуччя. Вони ґрунтуються на гедоністичних і евдемоністичних філософських концепціях про щастя. В нашій країні дані концепції представлені дослідженнями суб'єктивного та психологічного благополуччя.

У гедоністичному підході вивчається питання використання людиною ресурсів духовного та матеріального світу, що можуть приносити задоволення чи невдоволення, оцінювання себе та свого життя залежно від різниці між позитивним та негативним афектом. Благополуччя в даній концепції сприймається як позитивні переживання, які обумовлені зовнішніми факторами.

В евдемонічному підході досліджується інтеграція різних потенціалів, які дозволяють людям наблизитися прийнятним способом до їх цінностей, ідеалів та дій, благополуччя визначається як наслідок розвитку та саморозвитку особистості. Перетворюючи себе, навколишній світ в процесі самореалізації, людина досягає благополуччя, внутрішньої гармонії. В рамках евдемонічного підходу К. Ріфф виділила такі показники психологічного благополуччя особистості: самоприйняття, позитивні відносини, управління середовищем, автономія, цілі в житті, особистісне зростання. Провідну роль у психологічному благополуччі відіграють внутрішня мотивація, саморегуляція, самоконтроль, самооцінка, самоефективність, само спрямованість [54, 128].

Важливою складовою благополуччя є емоційне благополуччя, яке визначається як емоційна якість повсякденних переживань, позитивний та негативний афект, який робить життя приємним чи неприємним. Е. Динер зазначає, що якщо розглядати емоційне благополуччя як «інтегральну характеристику, що відображає весь комплекс переживання людиною свого життя, зумовлене успішним функціонуванням її особистості» [50, 208], це дозволяє інтегрувати гедоністичний або суб'єктивний підхід (позитивні почуття, афекти, емоції) та евдемоністичний або психологічний підходи (позитивне функціонування, мислення, позитивні відносини). Складовими суб'єктивного благополуччя, на думку багатьох дослідників, є валентність емоцій, задоволеність життям,. Розглядаючи емоційного благополуччя як емоційного елемента суб'єктивного благополуччя можна виділити загально-емоційну (переважаючий емоційний фон) та диференційнооцінну (задоволеність життям) складові. Складові психологічного благополуччя можна розглядати як фактори емоційного благополуччя [19, 38].

О. Кравець здатність виробляти позитивні емоції, настрої, думки та почуття, а також пристосовуватися, коли стикаємося з негараздами та стресовими ситуаціями. визначає емоційне благополуччя як позитивне емоційне самопочуття [20]. О. Матвієнко зазначає, що емоційне благополуччя є базовим відчуттям емоційного комфорту, що забезпечує довіру й активне ставлення до світу [25, 72]. М. Лісіна визначає емоційне благополуччя як стабільний позитивний емоційний стан, що виникає внаслідок задоволення базових потреб [22, 69]. Т. Дуткевич під емоційним благополуччям розуміє почуття впевненості, безпеки, що сприяє гармонійному особистісному розвитку, формуванню позитивного ставлення до предметів навколишнього світу[13, 148].

Отже, емоційне благополуччя є стабільним позитивним емоційним станом, показником успішності емоційної саморегуляції, відчуттям впевненості та безпеки, що сприяє формуванню позитивного ставлення до оточуючого світу.

Виділяють наступні критерії емоційного благополуччя:

- домінування спокою, задоволеності, впевненості;
- позитивний настрій, висока самооцінка;
- переважаючий позитивний емоційний фон;
- суб'єктивне відчуття щастя;
- орієнтація на позитивні відносини з іншими людьми, турботу, довіру.

Усвідомлення емоцій та можливість їх ефективної регуляції відносять до критеріїв глибини та вектора взаємодії людини з її емоційною сферою відносять. Труднощі у розумінні та описі емоцій прогноуються підвищенням тривожності та зниженням позитивного афекту. Індикаторами емоційного благополуччя є активність, здатність адекватно діяти у різних життєвих ситуаціях, нормальний рівень тривожності, працездатність.

До показників емоційного неблагополуччя відносять тривожність, психоемоційну напруженість, переживання страху, гніву, розпачу, фрустрації, агресивна поведінка. Якщо у людини домінуючими є негативні емоції, то це може призвести до психосоматичних розладів, зниження рівня психологічного здоров'я, появи соціальної дезадаптації [45, 330].

Емоційне благополуччя позитивно впливає на розвиток особистості і проявляється в достатньому адаптаційному потенціалі людини, оптимальному рівні психологічних захистів, низькому рівні тривожності. Формуванню емоційного благополуччя дітей будуть сприяти задоволення потреби у безпеці, впевненість у постійній підтримці з боку батьків, розуміння та прийняття батьками емоцій дітей.

Існують різні погляди на співвідношення емоційного комфорту та благополуччя. Одні науковці зазначають, що благополуччя є відбитком емоційного комфорту. Поширеною є точка зору щодо прирівнювання емоційного комфорту до емоційного благополуччя та визначення його за зовнішніми показниками. Інші дослідники відзначають, що емоційний комфорт є ситуативним, коротким проявом станів, а для емоційного благополуччя характерною є тривалість [47]. У психологічному словнику під

благополуччям розуміється стан комфорту тіла та думок: емоційне благополуччя – це особливий стан свідомості, стан суб'єктивного емоційного комфорту як інтегральні відчуття благополуччя у тих чи інших підсистемах організму чи всього організму загалом.

Сучасне поняття «емоційне благополуччя» дитини – це стійке емоційно-позитивне самопочуття дитини в сім'ї та дошкільному закладі, основою якого є задоволення його вікових біологічних та соціальних потреб.

Термін «комфорт» у значенні зміцнення, підтримка походить з англійської ще з ХІХ столітті [38, 71].

Поняття «комфорт» згідно етимологічного словника української мови Інституту мовознавства ім. О. Потебні НАН України походить від французького слова *confort*, що означає «допомога; те, що додає сили, подає надію, підтримку» [15, 49]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «комфорт» визначається побутовими зручностями [2].

Словник психіатричних термінів. В. Блейхер, І. Крук визначає «комфорт» (англ. *comfort*) як комплекс максимально сприятливих для суб'єкта умов зовнішнього та внутрішнього середовища, що включає і психологічні чинники.

Проаналізувавши визначення терміну «комфорт», можна розділити їх на дві групи. Комфорт можна розглядати як зовнішні умови, які забезпечують відповідний стан людини, і як внутрішні умови (спокій, відсутність напруги тощо). Зовнішні умови суб'єктивно оцінюються як комфортні чи некомфортні. Отже, комфорт тісно пов'язаний з певними переживаннями людини або з її оцінкою зовнішніх факторів.

У свою чергу поняття «дискомфорт» також пов'язують як із зовнішніми умовами, так і з певним станом людини. Дискомфорт – це несприятливі умови, відсутність зручності, а також психологічний стан, який супроводжують негативні емоції, тривога, напруга, пригніченість [5, 226].

В етологічних дослідженнях також зустрічається термін «емоційний комфорт». Х.Харлоу проводив експерименти з дитинчатами мавп, які були позбавлені матері. Два макети виконували функції матері. «Годував» мавпенятко макет з дроту, а макет з м'якого рушника не мав додаткові функції. Експериментальні дослідження показали, що переважну більшість часу дитинча

Дитинча мавпи більшу частину часу проводило з макетом з м'якого рушника, не дивлячись на те, що від макета з дроту воно харчувалося. Результати даного дослідження показали, що для розвитку дитинчати, окрім задоволення фізіологічних потреб, важливим є і емоційний комфорт. М'яка шерсть, тіло, до якого приємно притискатися, є специфічними стимулами від матері. Дослідження довело, що емоційний комфорт спочатку досягається присутністю стимулів, які потім «збираються» у цілісний об'єкт. У нормальних умовах таким об'єктом є мати [14].

Важливою умовою успішного розвитку дитини є тісний емоційний зв'язок матері з дитиною (емоційне прийняття дитини, емоційний вираз любові до дитини), що сприяє емоційному комфорту. На думку Д. Магагна дитина не розвивається без контакту з матір'ю, а спрямовує ресурси на додання емоційного дискомфорту та тривоги.

Турбота та позитивно - емоційне ставлення до дитини з боку матері задовольняють потребу дитини у безпеці та формують впевненість у її забезпеченні. Відповідно до цього, дитина відчуває емоційний комфорт, і в неї виникає прихильність до матері, що забезпечує цей стан.

Л. Терещенко та Г. Карабаєва відзначають, що якщо дорослі уважні до дитини, поважають її як особистість, то дитина переживає емоційне благополуччя, що забезпечує базову довіру до світу та прояв активності. Емоційне благополуччя сприяє розвитку у дітей орієнтації на успіх у діяльності, адекватній самооцінці, самоконтролю, відчутті емоційного комфорту, як у сім'ї, так і за її межами [44, 214].

Вивчала питання емоційного комфорту у сфері догляду за пацієнтами К. У. Kolcaba. При цьому комфорт розглядався нею у фізичному, духовно-психічному, соціальному та екологічних аспектах. Вона виділила три типи комфорту: полегшення, втіха, трансцендентність (стан, що дозволяє пацієнтові відволіктися від своїх проблем).

К. У. Kolcaba емоційним комфортом називає стан розслабленості, приємні відчуття, оптимістичний погляд на життя, піднесений настрій, відчуття щастя. Емоційний комфорт також пов'язаний із меншим фізичним дискомфортом. Почуття пацієнтами особистого контролю вона вважає провідною рисою емоційного комфорту. Задоволення взаєминами з іншими людьми, почуття безпеки, зовнішні чинники, індивідуальні особливості пацієнтів мають вплив на емоційний комфорт. Якщо пацієнти перебувають в стані емоційного комфорту, то вони активніше залучаються до процесу лікування хвороби та подальшого одужування. [52].

Займаючись вивченням психологічного здоров'я дітей та підлітків, Н. Федосюк, зауважила, що його важливою складовою є емоційний комфорт, що включає в себе позитивне сприйняття навколишнього світу та позитивні емоції.

Крім поняття «емоційний комфорт» зустрічається також поняття «психологічний комфорт», яке дослідниця Л. Токарева визначає як психічний стан, який відображає комплексне ставлення людини до світу, пов'язане з переживанням спокою, умиротворення, задоволення, зручності та затишку.

Психологічний комфорт, на думку Л. Токаревої, це стан переважно ситуативний, що залежить від індивідуальних особливостей. Вони зазначають, що характерними для психологічного комфорту є наступні властивості психічних станів: рухливість, поляризованість, цілісність, відносна стійкість.

Рухливість проявляється у мінливості психічних станів у часі, зміні стадій протікання. Полярність пов'язана з наявністю протилежного стану, у цьому випадку це психологічний дискомфорт. Цілісність психічних станів

характеризує психічну діяльність у певний період часу. Відносна стійкість психічних станів виявляється у їхній меншій динаміці порівняно з динамікою психічних процесів. Ці характеристики можуть бути віднесено і до емоційного комфорту [45, 330].

Джон Мейер та Пітер Селоуей наголошують на важливості емоційного інтелекту, що проявляється у здатності керувати своїми емоціями, регулювати їх інтенсивність у створенні емоційного комфорту. Дослідники наголошують на тому, що рівень розвитку емоційного інтелекту є також індикатором емоційного комфорту [53, 433].

Ч. Карвер, досліджуючи джерела емоційного дискомфорту, з'ясував, що, внутрішньоособистісні причини є найбільш популярними причинами емоційного дискомфорту. «Відчуття самотності» займає провідне місце у групі факторів внутрішнього дискомфорту. Дисгармонія міжособистісних стосунків тісно пов'язана з внутрішнім дискомфортом. Отже, особливості міжособистісної взаємодії тісно пов'язані з внутрішньоособистісними причинами дискомфорту [51, 267].

Тому термін «емоційний комфорт» можна сформулювати як стан, пов'язаний з переживанням позитивних емоцій, що виникають унаслідок задоволення найбільш значимих потреб. У різних галузях знань, на різних вікових етапах він має свою специфіку.

Компетентна у спілкуванні людина впливає на встановлення певної атмосфери спілкування, що допомагає почуватися комфортно її партнеру. Лише переступивши поріг дошкільного закладу, можна відчувати атмосферу спокійної зосередженості чи тривожної напруги, розкутості чи закритості, щирих веселощів чи похмурої настороженості, що панує у групі. Атмосфера (або клімат) у групі дитячого садка визначається: відносини між дітьми, відносинами між вихователем та дітьми, відносини між вихователями та між вихователями та батьками.

Якщо вихователь зацікавлений у створенні комфортної атмосфери у групі, він створити та проаналізувати групову ситуацію.

Найважливішим у діяльності педагога є створення умови для розвитку особистості дитини, організація розвивального середовища, особистісно-орієнтоване спілкування з дитиною, надання допомоги в розвитку її здібностей, надання їй свободи вибору діяльності, створення атмосфери емоційного комфорту.

Тому необхідно вихователям у своїх групах створювати необхідні умови для емоційного комфорту кожної дитини.

Для забезпечення емоційного благополуччя дітей необхідно:

- безумовне прийняття кожної дитини дорослими для розвитку в неї життєво важливого почуття безпеки та впевненості у собі, у власних силах;

- позитивність оточуючих дітей;

- рівність у відносинах між дорослим та дитиною; забезпечення дітям можливості вільно переміщатися у просторі групи, інших приміщеннях дитячого садка;

- гнучкий, особистісно орієнтований підхід: відмова від будь-яких «ярликів», облік психічних та особистісних особливостей кожної дитини;

- створення умов для розкриття особистісної індивідуальності вихованців, тобто раннє виявлення їх творчих можливостей та здібностей у різних видах діяльності (образотворча, музична, театральна), своєчасний моніторинг, заохочення навіть невеликих досягнень кожної дитини та її прагнення до самостійності;

- уважне ставлення і чуйна реакція на дитячі проблеми, що виникають, тривоги і страхи;

- тактовне спілкування з дитиною для спільної «переробки» надмірно хвилюючих її вражень (часто негативних) з метою їх поступового зменшення та подолання, а також підвищення самооцінки [47].

Отже, можна зробити висновок про те, що проблема забезпечення емоційного комфорту дитини є дуже актуальною. Більшість науковців вважають, що психологічне здоров'я чи нездоров'я дитини нерозривно пов'язані з психологічної атмосферою, емоційним комфортом, що панує

навколо дитини. Його створюють люди, які контактують з дитиною і здійснюють певний вплив на неї, використовуючи різні засоби впливу.

1.2. Психологічні особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку

Однією з найважливіших складових дорослішання та формування особистості є емоційний розвиток дитини. На думку І. Литвиненко, якість життя людини визначається здатністю керувати своїми емоціями. В сучасному світі успішною є та особистість, яка адекватно реагує на події, орієнтується у своєму внутрішньому світі, може проявляти емпатію та конструктивно взаємодіяти з іншими людьми. Тому питання емоційного розвитку дітей, формування в них ввірних ціннісних орієнтирів є першочерговим на даний момент. Звісно, що цей процес є неможливий без допомоги дорослих – педагогів та батьків[23, 3].

На розробку умов, які будуть впливати на емоційний розвиток дітей дошкільного віку, спрямовані Державний стандарт дошкільної освіти в Україні, Базовий компонент дошкільної освіти. Серед них можна виділити:

- розробку розвивальних програм, націлених на налагодження взаємодії між вихователем та дитиною, які дозволять побудувати процес конструктивного спілкування дітей один з одним;
- застосування вже існуючих способів і прийомів, а також створення нових, інноваційних, які спрямовані на емоційний розвиток дітей дошкільного віку;
- побудова педагогічного процесу так, зацікавити дошкільників взаємодією з оточуючим світом;
- створення колективного або, за потребою, індивідуального розвивального середовища, що сприятиме розвитку у дітей емоційного

благополуччя та комфорту, знизить тривожність, замкненість, егоцентризм у дошкільників[2].

Розглянувши зміст сучасних освітніх програм, врахувавши взаємозв'язок емоційного розвитку з соціумом та участю дорослих в цьому процесі, можна відзначити особливості розв'язання проблеми емоційного розвитку дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

У діючих освітніх програмах («Дитина», «Впевнений старт», «Українське дошкілля», «Я у Світі») в розділах, пов'язаних із соціально-моральним розвитком дитини, окреслено переважно вимоги до розвитку когнітивної та поведінкової складових взаємовідносин. У програмі «Я у Світі» визначені вимоги до розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку. Зазначено, що програма реалізує ідею дитиноцентризму, орієнтує педагога на пізнання пріоритету розвитку дошкільника як особистості, зокрема його Я-концепції, емоційної сфери, потреб і мотивів, довільної поведінки. У процесі становлення особистості дитини такий підхід не применшує роль дорослого. Педагогам пропонується змістити акценти з дорослого – керівника та організатора освітнього процесу на дитину, її життєдіяльність, взаємодію з дорослим та навколишньою дійсністю [49, 10-11].

У житті кожної людини період дошкільного дитинства є дуже коротким відрізком часу. Але він має дуже важливе значення. Малюк ще не вміє керувати своїм емоційним станом. Його почуття як швидко виникають, так і швидко згасають. До старшого дошкільного віку почуття стають раціональнішими, підкоряються мисленню. Важливим моментом у становленні підростаючої особистості є роуміння своїх емоцій і почуттів, уміння у соціально прийнятній формі висловлювати їх.

Слід звернути увагу на те, що при переважаючому розвивальному підході в одних програмах розвиток емоційної сфери є провідною ідеєю розвитку дитини, а в інших – складовою загального розвитку. Зауважимо, що завдання емоційного розвитку в програмі можуть бути включеними до контексту тієї чи іншої розвивальної мети, що розвиває або мають самостійне

значення. Розробники програм висувають спільні завдання створення емоційного комфорту, задоволення емоційних потреб під час естетичних видів діяльності, пізнання навколишньої дійсності та задоволення процесом спілкування з однолітками та дорослими.

Емоційне обумовлення є найефективнішим механізмом розвитку емоційної сфери дітей. Воно являє собою створення уявного емоційного зв'язку між нейтральним та значущим об'єктом в ідеальному плані. Важливими є ті види діяльності, що сприяють емоційній реалізації суб'єкта – сприймання творів мистецтва, гра тощо. Використанні засобів, побудованих на різних видах діяльності є сучасним підходом до розвитку емоцій дошкільника в умовах дитячого садка.

Одним з ключових новоутворень емоційної сфери є поява у дитини почуття психоемоційного комфорту. Дошкільне дитинство є важливим періодом становлення ключових новоутворень емоційної сфери. В результаті це призводить до того, що емоційну сферу дошкільника стає більш завантаженою та компетентнішою, виступає чинником формування складної системи емоційного світовідчуття дитини, регулятором важливих життєвих функцій.

Дослідники А. Серветник та М. Красозова зауважили, що для особистісного розвитку дитини, успішного засвоєння знань необхідним є емоційний комфорт. Він забезпечується за наступних умов:

- уникати примусу дитини під час виконання певної діяльності;
- надавати дитині право на особистий вільний час;
- забезпечити спокій вдома (уникати крику, різких рухів);
- відмовитися від гіперопіки;
- створювати розвивальне середовище;
- стимулювати прояви творчості» [41; 21].

Сприймання та відтворення дітьми дошкільного віку емоційних станів є одним з ключових напрямів емоційного розвитку. У рамках окремих завдань експериментальних досліджень (Л. Божович, Т. Дуткевич, О.

Кононко, І. Мельничук) встановлені особливості розширення модального ряду емоційних переживань, ускладнення системи знань про емоції у дітей на різних етапах дошкільного дитинства.

На думку Т. Дуткевич, в період дошкільного дитинства емоційний розвиток забезпечує здатність дошкільника розрізняти ознаки експресії та ідентифікувати значення емоцій у контексті певних емоційних станів. Ця здатність є одним з провідних новоутворень емоційної сфери дітей дошкільного віку.

Удосконалення емоційного регулювання спілкування та поведінки є іншим пріоритетним напрямом емоційного розвитку. В дошкільному віці дитина починає відокремлювати себе як причину свого настрою від зовнішнього світу. В свою чергу це є наслідком поступового послаблення егоцентризму[13, 122].

Розвиток механізму емоційної децентрації, появою емоційної синтонії та емпатії тісно пов'язані з удосконаленням емоційної регуляції поведінки. Це проявляється у можливості відсторонитися від власних емоцій, перейти до сприймання і розуміння емоцій інших людей.

Г. Бреслав зазначає, що відсутність емпатії, емоційної децентрації та саморегуляції до кінця старшого дошкільного віку є важливим фактором емоційного неблагополуччя дітей [7].

Емпатія серед соціальних емоцій займає важливе місце в період дошкільного дитинства. О. Волинець, Т. Пономаренко у своїх наукових працях відзначають, що емпатія ґрунтується на вмінні дошкільників вірно розрізняти емоційний стан людини. Емпатія включає сукупність емоційних, когнітивних та поведінкових складових, опосередкованих досвідом соціальної взаємодії [36].

На нашу думку, розвиток емпатії тісно пов'язаний з іншими напрямками емоційного розвитку дітей дошкільного віку – емоційно-експресивним та розвитком соціальних емоцій. Отже, становлення емоційного регулювання спілкування та поведінки у дошкільному віці зумовлює появу емоційної

децентрації, вдосконалення здатності дитини до емпатії. Це проявляється в послідовній зміні форм її прояву, від співпереживання до співчуття. Розвиток здатності до емпатії пов'язаний з рівнем здатності до диференціації та ідентифікації емоційних станів, що, в свою чергу, призводить до становлення соціальних емоцій як окремого напрямку емоційного розвитку.

На кінець дошкільного віку дитина називає власні почуття, може керувати своїми емоціями, виражати їх словесно, а не гніватися та плакати. Однією з важливих ліній розвитку самосвідомості є усвідомлення своїх переживань та емоцій, що є важливим новоутворенням дошкільного дитинства. Самосвідомість проявляється в самооцінці – в тому, як дитина оцінює свої емоції, риси, можливості, вчинки.

Т. Дуткевич зазначає, що інтенсивний розвиток дошкільника визначає глибокі зміни в його емоційній сфері:

- «емоції дошкільника опосередковуються його ставленням до тих чи інших явищ;
- внаслідок появи опосередкованості емоцій, вони стають більш узагальненими, усвідомленими, керованими;
- емоції у функції передбачення включаються у внутрішні механізми забезпечення супідрядності мотивів як важливий їх компонент;
- інтенсивний розвиток вищих почуттів відбувається у процесі виконання різних видів діяльності малюка – трудової, продуктивної, ігрової;
- особливістю вищих почуттів є їх тісний взаємозв'язок» [13, 252-253].

Важливі новоутворення в емоційному розвитку дитини дошкільного віку з'являються у зв'язку з прогресивними змінами, що відбуваються в процесі розпізнавання, сприймання та словесного позначення емоцій, ускладнення та розширення їх предметного змісту, становлення емоційної децентрації, появи нових форм мотиваційно-смыслового орієнтування діяльності.

Емоційними новоутвореннями дошкільника є розвиток емпатії, вміння розрізняти ознаки експресії та ідентифікувати їх значення в контексті певних

емоцій, здатність до емоційного передбачення, сприяння почуттям іншої людини.

Надання допомоги дитині у пізнанні та випробуванні різних почуттів та емоцій є провідним завданням педагогів та батьків. Прагнення до налагодження тісних емоційних контактів з дитиною повинно бути основним у взаємодії з дитиною, бо найважливішим джерелом формування почуттів дошкільника є вчинки людей та стосунки з ними.

Завдання, що стоять перед вихователями ЗДО:

1. В освітньому процесі активно використовувати різноманітні методи та засоби розвитку емоційно-почуттєвої сфери.

2. Навчити дітей розуміти власний емоційний стан, висловлювати свої почуття та розпізнавати почуття інших людей через міміку, жести, виразні рухи, інтонації.

3. Навчити дітей соціально прийнятним способам вираження негативних емоцій.

Для вирішення вищезазначених завдань використовуються такі методи та засоби: ігрова діяльність, бесіди, читання художніх творів, релаксація, трудова діяльність, мімічні та пантомімічні етюди, предметно-просторове середовище, до якого можна віднести твори образотворчого мистецтва [34, 117].

Отже, всі перераховані засоби та методи емоційного розвитку дошкільників не лише сприяють у розумінні власних емоцій та інших людей, а й дають елементарні поняття про способи вираження власних емоцій. Протягом дошкільного дитинства діти вдосконалюють уміння адекватно реагувати та керувати своїми емоціями, почуттями та поведінкою.

1.3. Засоби образотворчого мистецтва дітей дошкільного віку

На даному етапі розвитку суспільства, діти майже з народження активно освоюють віртуальний світ, наслідком чого є зниження інтересу до оточуючого середовища, науки, образотворчого мистецтва, в дитячій свідомості змінюються уявлення про прекрасне і потворне.

Важливими завданнями БКДО (освітня лінія «Дитина в світі культури»), є формування, збагачення та систематизація уявлень про різні види образотворчого мистецтва (графіка, живопис, скульптура тощо) та їх характерні особливості, удосконалення технічних умінь із використання обладнання та різних специфічних матеріалів (вуглина, олівці, сангіна, пастель) [2].

На думку провідних науковців, спілкування з мистецтвом може стимулювати дитину займатися художньою діяльністю та розвивати свої навички. Завдяки знайомству з чужою творчістю малюк може використовувати свої знання із спостережень у своїх власних художніх експериментах. Він також має можливість спробувати раніше вивчені художні техніки.

Явища оточуючої дійсності в образотворчому мистецтві відображаються за допомогою кольорових поєднань, ліній, об'ємних форм і ритмів, тональних співвідношень. Образотворче мистецтво є зоровим мистецтвом.

В різних видах образотворчого мистецтва його художніми засобами є звернення до всіх аспектів зорового сприйняття (об'єм, пластика, колір, світлотінь, фактура та ін.). Образотворчі засоби і виразні засоби тісно взаємопов'язані з характером образності твору (сюжетно-асоціативний комплекс). Образотворчою мовою називають сукупність засобів характерних для певного виду мистецтва, специфіка їх застосування [26].

Першим серед видів образотворчого мистецтва називають живопис. Головними засобами виразності є колір; малюнок; композиція; а також фактура барвистої поверхні і виразність мазків. Побудова обсягу і простору в живописі пов'язано: з лінійною і повітряною перспективою, зі світлотіньовим моделюванням, з використанням конструктивних якостей малюнка і просторових властивостей теплих і холодних кольорів. У живописному творі глядач раніше сприймає колорит картини, її колірну гаму.

Особливості техніки, образотворчі і виразні можливості живопису багато в чому залежать від поверхні основи і ґрунту, властивостей фарб, розчинників та від інструменту, яким працює художник. В мистецтві образотворча функція кольору спирається на розмаїття кольору в природі, але слідує за своєю власною системою, більш обмеженою у своїх можливостях, оскільки фарби, якими користується художник, значно бідніші за природній колір за багатством відтінків, за інтенсивністю та яскравістю тонів.

При ознайомленні дітей дошкільного віку з творами живопису, вихователь наголошує, що колір є основним, але не єдиним засобом художньої виразності. Існує лінійна композиція та світлотіньове рішення, або тон. Міра світлоти колориту картини називається її тоном. Так існують картини ніби виткані зі світла, тобто є світлими за тоном. Бувають картини іншого типу – без сюжету: пейзажі, натюрморти, портрети. Наприклад, художник зобразив букет бузку або яблука – написав натюрморт. Деякі глядачі вважають, що тут немає ідеї. Це є глибокою помилкою. Тому не слід плутати поняття «сюжет» і «ідейність». Стає зрозумілим, що на сюжетній картині ідея реалізовується чіткіше. Але відсутність сюжету ще не означає того, що картина не має ідеї. У безсюжетній картині ідея виражається не прямо і безпосередньо, а тонше, специфічніше. Так натюрморт, що зображує яблука, може виражати ідею великої родючості і щедрості землі. Пишний букет бузку може розкривати пору розквіту сил людини [40].

Знайомлячи дошкільників зі скульптурою, застосовують методи та прийоми, які використовуються для ознайомлення з усіма видами мистецтва на всіх етапах. Але скульптура має свою специфіку в порівнянні з малюванням. Якщо в малюванні композиція скоріш за все пов'язана з використанням умовних прийомів зображення (зображення людини в малюванні передається з одного боку, предмети першого плану зображуються більшими ніж фігури другого плану), то в скульптурі реальні фігури не потребують умовного зменшення форми та скорочення пропорцій для створення уявлень про простір.

Вихователь, підбираючи твори скульптури, повинен пам'ятати про той вплив, які вони здійснюють на дітей. У них повинні бути відображені ті події та явища життя, з якими важливо познайомити дітей, щодо яких потрібно виховати певні почуття. Педагогові не слід забувати про багатство та різноманіття змісту творів, які показують дітям. Однак не кожна скульптура є доступною дітям: у них можуть бути виражені почуття і стосунки, які є незрозумілими дітям дошкільного віку. Сприймання мистецтва розвивається поступово, тому до творів, призначених для дошкільнят, висувається ряд вимог. Для того, щоб дітям було зрозуміло, хто зображений, що він робить, де і коли відбувається дія, у скульптурі повинен бути чітко окреслений, охарактеризований кожний образ. Композиція має важливе значення для розуміння твору. Полегшує сприймання цілого і розуміння зображеного чітке виділення основного, головного (або за розташуванням персонажів, або кольором). Сприймаючи скульптуру, дошкільнята засвоюють мову скульптури, її вирзні засоби і способи зображення. Крім того, дитина осягає соціальний досвід, накопичений людством [32, 73].

Як і інші види мистецтва, графіка передає образ предметів та явищ світу, відображає дійсність. Окрім відображення оточуючого світу, вона виражає почуття та думки художника. Твори мистецтва, виконані в стилі графіки, класифікуються за жанрами: книжкова графіка, станкова графіка, журнальна графіка та газетна графіка. Графіка, як вид мистецтва, входить

через ілюстрацію в дитячій книжці у ЗДО. Можна знайти багато можливостей для виховання у дітей почуттів засобами графіки, якщо уважно вдивлятися в кожен сторінку книги для дітей.

Дошкільнятам дуже подобаються графічні роботи, викликають у них стійкий інтерес, але вони не можуть самі створити графічне зображення предмета без спеціального навчання. Проте дітям доводиться зустрічатися найчастіше саме з графікою. Це різноманітні рекламні плакати, листівки, книжкові ілюстрації, які вони бачать кожного дня. Графіку робить привабливою для малят можливість втілити задум, користуючись розмаїттям матеріалів, швидко передати настрій, досягти виразності образу. А ще графічні роботи можна домальовувати, адже жодна з технік не дає змоги так добре передавати фактуру зображення (пухнастий котик, колючий їжачок).

Крапки, плями, лінії, штрихи є головними засобами виразності в графіці. За їх допомогою можна краще передати світлотінь, об'єм [39].

Дитина знайомиться з книгою з молодшого дошкільного віку, і завдання дорослого полягає в тому, щоб викликати інтерес до неї, до малюнків, які в ній містяться, бажання уважно їх розглядати, «читати малюнки», впізнавати знайомі образи, емоційно відгукуватися на них. Вихователь звертає увагу на засоби виразності: форму, колір, позу, жест, положення в просторі. Діти впізнають знайомі предмети на малюнку. Вихователь допомагає дитині знайти схожість із знайомими предметами, назвати їх, знайти відмінності (колір, величину, форму). Під час знайомства з новою книгою на занятті спочатку необхідно прочитати текст, а потім – роздивлятися ілюстрації. Картинка - ілюстрація допомагає вихователю донести до дитини текст, але вона може і завадити, якщо показати її невчасно. Потрібно, щоб картинка йшла за словом, а не навпаки. Вихователь показує ілюстрації тільки після того, як книга прочитана. Діти впізнають героїв, предмети, події, про які йшла мова в тексті. При ознайомленні дітей із книжковою ілюстрацією на наступних заняттях можна використовувати різні варіанти алгоритмів.

Робота з розвитку у дітей інтересу до книжкової ілюстрації продовжується в середній групі. У цьому віці дорослий пояснює вихованцям, що основним засобом виразності в книжковій графіці є малюнок – просторова характеристика образу, передана через зображення зовнішності: форми, будови, пози, рухи, жесту, міміки за допомогою виразних точок, ліній, штрихів. Також в середньому дошкільному віці вихователь ознайомлює дітей з різновидом графічних матеріалів. Діти дізнаються про роль ілюстрацій, про те, хто їх створює, а також про працю художника-ілюстратора.

В старшій групі продовжують формувати стійкий інтерес до творчості художників-графіків, дбайливе та уважне ставлення до книги, бажання постійно спілкуватися з нею. Увага дітей звертається на індивідуальну творчу манеру зображення того чи іншого митця [42, 185-186].

В дитячому садку дітей дошкільного віку починають знайомити з різними формами народного мистецтва, навчають їх розрізняти за змістом матеріали, засоби виразності, характерні ознаки. Вихователь протягом року ознайомлює дошкільників з різними видами декоративно-прикладного мистецтва, показує їм рослинні, геометричні орнаменти, тощо. Наочний матеріал, підібраний завчасно (репродукції, листівки, слайди, відеофільми) позитивно впливає на емоційне сприймання дітьми. Таким чином сприймання знайомих предметів переходить на новий рівень – діти помічають те, на що раніше не звертали увагу. У геометричному орнаменті виділяють знайомі елементи та його прикраси. Приділяється увага закономірностям кольору та чергуванню елементів, ритмічності, побудові симетричного візерунка. Важливо показати геометричні елементи, що входять у зображення рослинних елементів – ягід, квітів, листя. Майстер створює незвичні квіти, листя, ягоди, поєднуючи кола, овали, рисочки, не копіюючи навколишню природу у своїй роботі.

Діти на заняттях розглядають предмети декоративно-прикладного мистецтва та його зображення на репродукціях, листівках. Вихователь

знайомить дітей із народним промыслом – його місцезнаходженням, назвою, визначає разом із дітьми призначення предметів. Для забезпечення емоційного комфорту дошкільників розгляд предметів супроводжується художнім словом, потішками, примовлянками, образними словами, що використовують народні майстри, а також звучання народної музики, пісень. Використання наочного матеріалу, художнього слова, музики роблять такі заняття живими і цікавими. Знайомлячи дітей з одним із видів народного мистецтва виділяють деякі прийоми, доступні дітям: узагальнені способи ліплення, швидке виконання окремих елементів і скоропис, заповнення простору аркуша у певній послідовності, виконуючи спочатку однакові елементи, потім прикраси тощо. Ритмічне заповнення форми одним кольором дозволяє дитині чіткіше виконувати елементи, виробляються навички та темп малювання без пауз.

Отже, знайомство дітей із декоративно-прикладним мистецтвом дозволяє показати особливості кожного виду розпису, варіативність візерунків, деякі прийоми майстрів і спонукає до виникнення бажання створювати композиції, розвинути творчі здібності дошкільників [27, 54].

Підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок щодо важливої ролі засобів образотворчого мистецтва в процесі сприймання творів різних видів образотворчого мистецтва, які здійснюють вплив на емоційну сферу дитини, розвиток її особистості.

1.4. Вплив образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дітей дошкільного віку

Емоційне освоєння дитиною естетичної картини світу здійснюється у процесі освоєння культури та мистецтва. Весь світ культури та мистецтва як продукт людської творчості розкривається перед дитиною в художніх

образах та предметах, які вона починає освоювати на рівні культурних та особистісних смислів. Проблема впливу мистецтва дитини має загальнопедагогічне значення, оскільки є важливим засобом розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку.

Мистецтво, будучи носієм загальнолюдських і національних цінностей, сприяє засвоєнню та формуванню певних емоційних еталонів, що дозволяють дитині комфортно почуватися в національній та етнічній групі, до якої вона належить.

Як зазначав Л. Виготський, мистецтво несе не звичайні, а художні емоції як соціально цінні, переживання яких залишає естетичну насолоду.

В період дошкільного дитинства саме емоційно-образне споглядання та сприйняття навколишньої картини світу залишається основним об'єктом пізнання дитини. У дошкільному дитинстві на основі накопичуваного естетичного та пізнавального досвіду, який виступає структурованою системою уявлень та знань, способів інтелектуальної та практичної діяльності, у дитини починає складатися картина світу. При безпосередній взаємодії дошкільнят зі світом мистецтва, що має позитивний емоційний тон, виникають різноманітні яскраві враження, збагачується емоційний досвід дитини.

Емоція виступає найважливішим інструментом у процесі присвоєння дитиною культури та художніх образів мистецтва, коли дитина має набути емоційно-ціннісного досвіду ставлення до світу, який необхідний йому для життя, для оволодіння власними способами пізнання світу [10, 220].

У сучасній системі дошкільної освіти особлива роль належить художній діяльності дитини як універсальному засобу мотивації до пізнання та творчості. Мистецтво як вивчається дитиною з допомогою дорослого у процесі художньо-творчої діяльності, а й проживається дитиною у почуттях, які виникають власними силами, а є його реакцією на явища навколишнього життя. Провідне значення для розвитку дитини має його участь у різних видах художньої творчої діяльності, спрямованої на самовираження,

саморозкриття і вдосконалення його творчих здібностей. На думку Т. Комарової, художня творчість успішно розвивається у тих оптимально створених умовах збагачення культурного досвіду та особистісного зростання дитини, де у процесі творчості забезпечується емоційний комфорт, що впливає на формування у дитини впевненості у своїх можливостях. Освоюючи навколишній світ, діти дошкільного віку в процесі експериментування та самостійної діяльності починають відтворювати їх у продуктах власної творчості (малюнок, аплікація, вироби тощо), формуючи власний досвід [39].

Практика роботи в дошкільних освітніх закладах показує, що емоційне освоєння дошкільнятами навколишнього світу доцільно здійснювати у спеціально організованих формах художньо-естетичної діяльності. Естетичні бесіди та мистецтвознавчий діалог організуються педагогом з метою знайомства дітей із художніми творами та культурними пам'ятками. У процесі спільного обговорення активізується дитяче сприйняття, формуються здібності до розгляду, осмислення та переживання. Пізнавальні екскурсії на художні виставки та в музеї образотворчого мистецтва допомагають дитині через пізнання «художньої мови» уважніше вникати в сам художній твір і пізнавати новий зміст слів, що робить мистецтво «видимим».

Сучасні вітчизняні дослідниці О.Половіна, Л. Бутенко рекомендують організувати художньо-педагогічне спілкування з дітьми за творами живопису.

Емоційна взаємодія дитини та дорослого під час спілкування за картинами, що спрямована на розвиток естетичних почуттів та формування на їх основі естетичного ставлення до природного та соціального довкілля називається художньо-педагогічним спілкуванням за творами живопису.

Ця форма освітньої взаємодії спрямована на реалізацію таких завдань:

- викликати в дітей емоційне ставлення до об'єктів та явищ, що зображені у творах живопису;
- сприяти виникненню асоціативних зв'язків між змістом картини та

життєвим досвідом дітей;

- розвивати естетичне бачення реальних об'єктів та явищ;
- розвивати уяву, креативність, мовлення, формувати елементарні вміння сприймати засоби виразності (колір, форму, перспективу, світлотінь тощо);
- розвивати здатність отримувати естетичне задоволення від споглядання краси, стимулювати бажання повторної зустрічі з творами живопису, підтримувати інтерес до подальшого сприймання краси життя.

Спілкування розпочинається з розглядання картини. Добре, коли воно відбувається в супроводі музики. Мелодія допомагає домалювати те, що неможливо передати фарбами: шелест листя, дзюрчання води, спів птахів тощо.

Мистецький аналіз картини та інформація про художника/художницю подається в легкій формі та гармонійно вплітається дорослим у діалог чи полілог.

Вихователька може використовувати у своєму мовленні мистецькі терміни, як-от «колорит», «світлотінь», «перспектива» тощо, але вимагати від дітей їх вживання не слід.

До засобів активізації комунікації за картиною О.Половіна, Л. Бутенко відносять: бесіди («Навіщо художники пишуть картини?»); ігрові ситуації («Я – художник/художниця», «Кому ти хочеш розповісти про картини?», «Влаштуємо виставку»); ігрові завдання, вправи, творчі монологи («Що першим упало в око?», «Що тебе зацікавило?», «Як змінюється твій настрій?», «Про що ти думаєш, коли дивишся на картину?»); екскурсії (віртуальні або реальні) до музею, картинної галереї, на виставку [33, 12-13] .

Основою художньо-педагогічного спілкування є запитання, що апелюють до емоційно-почуттєвої сфери дитини та формують основи розуміння мови живопису. Кожне художньо-педагогічне спілкування рекомендується завершувати рефлексією. Відповідаючи на запитання «Щоти відчуваєш, про що думаєш?, Які почуття викликає картина?, Що тебе

здивувало, порадувало, стривожило?»), дошкільнята вчать вербалізувати свої емоції, враження, розвивається образне мислення і таким чином забезпечується емоційний комфорт.

Педагогів і психологів давно хвилює питання, як організувати процес сприйняття творів образотворчого мистецтва дітьми так щоб, з одного боку, зберегти дитячу безпосередність у всій її наївній первозданності, з другого – навчити їх розглядати художні твори.

Показати найважливішу особливість мистецтва можна на творах із спеціальним змістом. Так, наприклад, маленькі діти не в змозі зрозуміти ті твори живопису, в яких передано боротьбу добра зі злом, але діти дуже рано цікавляться зображеннями дітей, тварин. Їх цікавлять ілюстрації у книгах, окремі твори живопису, скульптури.

Було встановлено, що емоційний відгук у дітей, які не досягли чотирьох років, виражають ті витвори мистецтва, в яких передано почуття та відносини, найбільш близькі та зрозумілі дитині цього віку (мати та дитину, їх взаємини). Не менш привабливий для дітей світ книжкової графіки.

Старших дошкільників знайомлять з основними жанрами живопису (пейзаж, портрет, натюрморт) і допомогти їм зрозуміти, як художники, використовуючи засоби виразності, передають у художній поетичній формі своє сприйняття світу, своє розуміння його.

Твори живопису для дітей мають бути мистецькими, доставляти насолоду своєю красою та передавати почуття, настрої думки, доступні дітям [4].

Першими справжніми витворами мистецтва, з якими знайомляться діти, є народні іграшки. О.Найден говорив, що традиційна народна іграшка у своїх певних функціях, формах, пластиці, образних засадах містить у собі інформацію про початкові чинники людського предметно-духовного середовища. Науковець наголошує на тому, що діти повинні сприймати народну іграшку як твір мистецтва, а не як об'єкт гри або предмет побуту. Цей твір потребує вивчення, творчого наслідування, повторення, певного

аналізу. Іграшки допомагають пізнавати світ предметних речей через дотично-комфортні та пластично-доцільні форми, віднаходити образні відповідники між реально-конкретним та умовно-узагальненим.

Завдання іграшки - дати до рук дитини частину пізнаваного нею світу, розвеселити, навчити чогось і вплинути на емоційний світ дошкільника.

Творці іграшки з різних куточків України передавали з покоління в покоління свою майстерність, змогли донести до наших дітей дорогоцінні крихти багатовікової народної мудрості та краси.

Розглядаючи іграшки чи граючи із нею, дитина вбирає, робить своїм надбанням форму, колір, орнамент, які століттями відбирав і шліфував народ. При цьому важливо відзначити, що народні майстри не забували і про вікові особливості дітей. З усіма народними іграшками малюки могли діяти: весело свистіти у глиняні та дерев'яні свищики, рухом важеля змушувати ведмежат рубати дрова, зайців – бити в барабан.

Разом з педагогом діти дошкільного віку звертають увагу на красу народних візерунків, їхню ритмічність, чергування елементів, колірних плям, своєрідність колориту кожного виду, геометричні та узагальнені образи рослинного світу (квіти, ягоди, листя, трава тощо). Вихователь пропонує помилуватися красою та витонченістю цих виробів.

Заняття образотворчою діяльністю сприяють забезпеченню емоційного комфорту дошкільника, оскільки процес розгляду творів живопису, милування предметами декоративно-прикладного мистецтва сприяє розвитку чуттєвої та емоційної сфери дитини, переживання почуттів, що виникають в результаті емоційного відгуку на художній витвір та розуміння емоційного змісту картини [27,39].

Для розвитку дитині важливі різноманітні види образотворчої діяльності: малювання, ліплення, вирізування з паперу фігурок та наклеювання їх, створення різних конструкцій із природних матеріалів і т.д. На таких заняттях діти заряджаються позитивними емоціями, радістю пізнання та творчості. Відчувши таке почуття одного разу, дошкільник і

надалі передаватиме у своїх малюнках, аплікаціях, ліпленні все те, що його здивувало, вразило, що він дізнався та пережив.

Завдання педагога на цьому шляху є непростим. Насамперед, він повинен створити всі необхідні умови для емоційного, образного сприйняття, сприяти формуванню естетичних почуттів та уявлень, розвитку образного мислення та уяви, формування навичок та умінь, способів створення зображень. Процес навчання має бути спрямований на розвиток образотворчої діяльності, на творче відображення вражень від навколишнього світу, творів літератури та мистецтва.

Важливими є такі методи, як вербалізація емоційних станів, застосування міміки та пантоміміки для позначення та розуміння емоцій, серія розповідей, казок, історій вихователя про художника, живопис, картину, творчий процес («Хто такий художник», «Вигадана казка», «Великий художник – природа», «Казка осіннього дощу», «Розповідь про петриківський розпис»); мистецтвознавчі бесіди («Які бувають картини?», «Картина розповідає, запитує, дивує, кличе», «Майстерня художника», «Музей – місце, де живуть картини»); художньо-дидактичні ігри («Художній салон», «Виставка картин», «Знайди помилку», «Вгадай секрет кольору», «Секрет жесту, міміки, пози»); творчі завдання у малюванні (серія «Малюємо пейзажі, портрети, натюрморти») [35, 233].

Тому в цьому процесі є важливою взаємодія вихователя та дитини. На думку О. Байер, «емоційне благополуччя дитини і дорослого в умовах сьогодення дошкільної освіти – це мрія, мета, завдання, орієнтир і водночас критерій діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу». Дослідниця переконана, «що це не міф, а бажана реальність, на досягнення якої треба спрямувати зусилля науковців і практиків». Емоційне ставлення вихователя до мистецтва має важливе значення для емоційного благополуччя дитини в ЗДО. Тільки педагог, як друг і партнер дитини, може поділитися власними почуттями, демонструє своє ставлення до мистецтва, може викликати у дитини зацікавленість духовними цінностями. Без спеціального

педагогічного стимулювання внутрішніх сил дитини її естетичний розвиток та збагачення духовної сфери буде відбуватися повільніше та менш ефективно [3].

Отже, емоційний комфорт відіграє вирішальну роль у розвитку особистості дитини, регуляції її вищих психічних функцій та поведінки загалом. Мистецтво як специфічна форма пізнання дійсності викликає сильний емоційний відгук. Воно дозволяє дітям передати те, що вони бачать у навколишньому житті; те, що їх схилювало, викликало певне ставлення. Завдяки ефективним формам і методам роботи педагогічної діяльності у дитини формується позитивне світосприйняття, відкритість до оточуючого світу, бажання відчувати насолоду від спілкування з прекрасним.

Висновок до розділу 1

В останні роки простежується пріоритетна увага до розвитку емоційної сфери в системі дошкільної освіти. Переконливою є позиція науковців (Г. Бреслав, Т. Дуткевич, О. Кононко) щодо того, що сенситивним періодом для розвитку емоційної сфери є дошкільний вік. Важливим завданням для батьків і педагогів, починаючи з перших років життя, є виховання емоційно розвиненої особистості, її переживань і почуттів. Воно є неменш важливим, ніж виховання розумових здібностей та навчання дитини різним навичкам та вмінням. Саме від від емоційного ставлення до навколишнього світу залежатиме те, заради яких цілей будуть використані набуті дитиною знання і вміння.

Проблема забезпечення емоційного комфорту дітей є актуальною як в Україні, так і закордоном. Сучасні наукові дані переконливо показують, що результат позитивно-спрямованого дитячого досвіду: довіра до світу, відкритість, готовність до співпраці – забезпечує основу для позитивної самореалізації дитини дошкільного віку та розвитку емоцій. Дитина, перебуваючи у стані емоційного комфорту, є спокійною, захищеною, задоволена своїм буттям, має оптимістичне світосприйняття. Образотворче мистецтво має значний вплив на становлення емоційної сфери дошкільників. Виховний потенціал образотворчого мистецтва розкривається в моральній спрямованості сюжетів та у можливості емоційного переживання художніх образів, які є носіями прикладу емоційних проявів людини, як позитивних, і негативних. Образотворча діяльність дає можливість дітям передавати настрої чи ставлення до зображеного об'єкту, за допомогою виразних засобів. Запорукою ефективності даного процесу є творча взаємодія дорослого і дитини, під час якої дошкільник отримує позитивні емоції, відчуває прихильне ставлення дорослого, є відкритим до спілкування.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО КОМФОРТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Діагностика рівня емоційного розвитку старших дошкільників

Експериментальне дослідження було організоване на базі ЗДО № 138 Харківської міської ради м. Харкова. В експерименті брали участь 40 дітей шостого року життя, з яких 20 дітей ми віднесли до експериментальної групи (старша група «Б»), а 20 – до контрольної (старша група «А»), 20 педагогів та 40 батьків.

Метою експериментальної роботи стало виявлення рівня емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку, з'ясування особливостей виховної роботи, спрямованої на забезпечення емоційного комфорту старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва та експериментально перевірити вплив засобів образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дітей шостого року життя.

Завдання експериментальної роботи:

1. Визначити рівень емоційного розвитку дітей дошкільного віку.
2. Провести анкетування батьків та вихователів ЗДО щодо емоційного комфорту дітей та ролі образотворчого мистецтва в цьому процесі.
3. Експериментально перевірити вплив засобів образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дошкільників.

Спираючись на психологічні дослідження (Г.Бреслав, Т. Дуткевич, Л. Божович) в у структурі емоційного розвитку було виокремлено компоненти, що між собою є взаємопов'язаними та взаємодоповнюють один одного: когнітивний (знання дітей про емоції, способи їх вираження і розуміння

емоцій іншої людини.); емоційний (як емоційний стан, рівень емоційного комфорту дитини, наявність і глибина соціальних емоцій); діяльнісний (вміння виражати емоції, вміння взаємодіяти з іншою людиною з урахуванням його емоційного стану). Визначені компоненти послужили основою для критеріїв емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку: когнітивного, емоційного та діяльнісного.

В своєму дослідженні ми спиралися на поняття «критерій», обґрунтоване Р. Чубук: «набір ознак та властивостей явища, об'єкта, предмета, які дають змогу судити про його стан, рівень розвитку та функціонування». В.Бусел трактує термін «показник» як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення чогось.

Для визначення рівнів емоційного розвитку дітей дошкільного віку ми звернулися до освітньої програми «Дитина», відповідно до якої проводиться освітня діяльність в даному ЗДО. У розділі «Особистість дитини» вміщено відомості про вікові особливості психічного розвитку, зокрема і вікові особливості емоційної сфери дошкільнят.

В таблиці 2.1. поданий опис рівнів розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку

Таблиця 2.1.

Опис рівнів розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку

Рівні	Опис рівнів
Високий	Має знання про емоції, знає способи їх вираження, розуміє емоції іншої людини, показує всі названі дорослим емоції, з радістю приймає завдання та виконує його. Емоційний стан дитини добрий, емоції виражені сильно, емоційні реакції адекватні, яскраві, проявляються в міміці, активній жестикуляції.

Продовження таблиці 2.1

Середній	Має знання про емоції, але слабо знає способи їх вираження, не дуже добре розуміє емоції іншої людини, легко зображує з перерахованих емоцій 3-4 емоції, з радістю приймає завдання та виконує його. Емоційний стан дитини не завжди гарний у дитини емоційні прояви виражені середньо, емоційні реакції адекватні, але слабо виражені
Низький	Має слабкі знання про емоції, не знає способи їх вираження, не розуміє емоції іншої людини, з труднощами зображує з названих емоцій 1-2 емоції, з небажанням виконує завдання. Емоційний стан дитини поганий, зовнішні прояви емоцій відсутні або незначно виражені, емоційні реакції неадекватні або відсутні.

Співвідношення критеріїв, показників та діагностичних методик представлено в Таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Діагностична карта щодо вивчення рівня розвитку емоційної сфери у дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники	Діагностичні методики
Когнітивний	- знання дітей про емоції та способи їх вираження; - розуміння емоцій іншої людини;	- «Мімічний тест» (К. Ізард); – Методика «Сприйняття дітьми графічного зображення емоцій» (Г. Фадіна)
Емоційний	- визначити рівень емоційного комфорту дитини на момент дослідження; – наявність та глибина соціальних емоцій;	- Діагностика емоційного стану з використанням восьмикольорової гамми (О. Захаров); - Методика «Наявність у дітей розуміння свого емоційного стану» (Г.Фадіна)

Діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> - Вміння виражати емоції; - Вміння взаємодіяти з іншою людиною з урахуванням емоційного стану 	Методика «Сюжетні картинки» (І. Дерманова)
-------------	--	--

Опис методик та інструкції до проведення представлені в Додаток А.

Результати дослідження були занесені до протоколів 1,2 (див. Додаток Б).

За когнітивним критерієм були використані діагностичні методики К. Ізарда «Мімічний тест» [44] та Г. Фадіної «Сприйняття дітьми графічного зображення емоцій»[26].

Діагностика щодо виявлення знань про емоції та способи їх вираження (методика К. Ізарда «Мімічний тест») показала, що в контрольній групі високий рівень знань мають 10 %, середній – 35 %, низький – 55 % дітей. В експериментальній групі були отримані наступні показники: високий рівень – у 15 %, середній – у 55 %, низький – у 30 % дітей.

Провівши дослідження, спрямоване на виявлення рівня розуміння емоцій іншої людини (методика Г. Фадіної «Сприймання дітьми графічного зображення емоцій»), ми з'ясували наступне: в КГ високий рівень був виявлений у 20 %, середній – у 55 %, низький – у 25 % дітей. В ЕГ високий рівень знань мають 10 %, середній – 45 %, низький – також 45 % піддослідних.

Емоційний компонент проявляється у визначенні рівня емоційного комфорту дитини на момент дослідження; наявність та глибина соціальних емоцій. Для вивчення ступеню прояву цього компоненту було проведене діагностика емоційного стану з використанням восьмикольорової гамми (О. Захаров) та методика «Наявність у дітей розуміння свого емоційного стану» (Г.Фадіна). Для того, щоб визначити рівень емоційного комфорту, дитині

пропонувалося заплющити очі та уявити якого кольору настрій, а потім обрати олівець відповідного кольору. На відчуття дошкільником емоційного благополуччя вказував вибір олівця оранжевого, жовтого, зеленого кольорів – 30 % респондентів КГ та 25 % ЕГ. Коричневий колір обрали діти, які перебувають в емоційно нейтральному стані (50 % КГ та 40 % ЕГ), а пурпуровому, блакитному, червоному та чорному кольору віддали перевагу дошкільники, що відчувають емоційний дискомфорт – 20 % КГ та 35 % ЕГ.

Методика «Наявність у дітей розуміння свого емоційного стану» допомогла з'ясувати наявність і глибину соціальних емоцій. Вивчалася доступність пояснень дитиною свого емоційного стану в різних ситуаціях. Аналізуючи результати даного дослідження, ми можемо відмітити, що високий рівень розуміння власних емоцій виявлений у 15 % піддослідних контрольної та у 15 % експериментальної груп. Середній рівень був у 50 % КГ та у 40 % ЕГ, а низький рівень – у 35 % КГ та у 45 % ЕГ.

Для того, щоб діагностувати рівень діяльнісного компоненту дітям були запропонована методика І. Дерманової «Сюжетні картинки». Вона була спрямована на виявлення здатності виражати емоції та взаємодіяти з іншою людиною з урахуванням її емоційного стану.

Так в контрольній групі високий рівень уміння виражати свої емоції та взаємодіяти з іншою людиною був зафіксований у 15 % дітей, середній – у 55 %, низький – у 30 %. В експериментальній групі високий рівень спостерігався у 10 % осіб, середній у 40 %, низький у 50 %.

Таким чином, підсумувавши результати за всіма методиками ми прийшли до висновку, що в контрольній групі (старша група «А») високий рівень був виявлений у 15 %, середній – у 50 %, низький – у 35 %. В експериментальній групі (старша група «Б») підсумки дослідження виглядають наступним чином: високий рівень у 15 % дошкільнят, середній – у 45 %, низький – у 45 % дітей шостого року життя.

Дані по кількості дітей з відповідними рівнями оцінок в ЕГ та КГ наведені в **табл. 2.3. та 2.4.**

Таблиця 2.3

Структура рівня сформованості емоційного розвитку в ЕГ (старша група «Б») дітей старшого дошкільного віку

Рівень	Когнітивний компонент	Емоційний компонент	Діяльнісний компонент	Загальний рівень
Низький	7	9	9	9
Середній	10	8	8	9
Високий	3	3	3	3
Частка в загальній структурі				
Низький	35 %	45 %	45 %	45 %
Середній	50 %	40 %	40 %	45 %
Високий	15 %	15 %	15 %	15 %

Дані по КГ наведені в табл.2.4.

Таблиця 2.4

Структура рівня сформованості емоційного розвитку в КГ (старша група «Б») дітей старшого дошкільного віку

Рівень	Когнітивний компонент	Емоційний компонент	Діяльнісний компонент	Загальний рівень
Низький	8	7	6	7
Середній	9	10	11	10
Високий	3	3	3	3
Частка в загальній структурі				
Низький	40 %	35 %	30 %	35 %
Середній	45 %	50 %	55 %	50 %
Високий	15 %	15 %	15 %	15 %

Як бачимо з наведених таблиць, в досліджуваних дітей емоційний розвиток поки що не достатньо сформований. Так в ЕГ когнітивний, емоційний, діяльнісний компоненти сформовані на рівні нижче середнього, а

у 45 % дошкільнят – вони знаходяться на низькому рівні. В КГ ці компоненти також сформовані не належним чином.

Крім того, слід відзначити досить істотний рівень кількості дітей, у яких показник сформованості відповідних складових знаходиться на досить низькому рівні.

Результати обстеження ЕГ та ЕГ представлені на діаграмі (Рис. 2.1).

Результати обстеження експериментальної та контрольної групи представлені на діаграмі (Рис. 2.1).

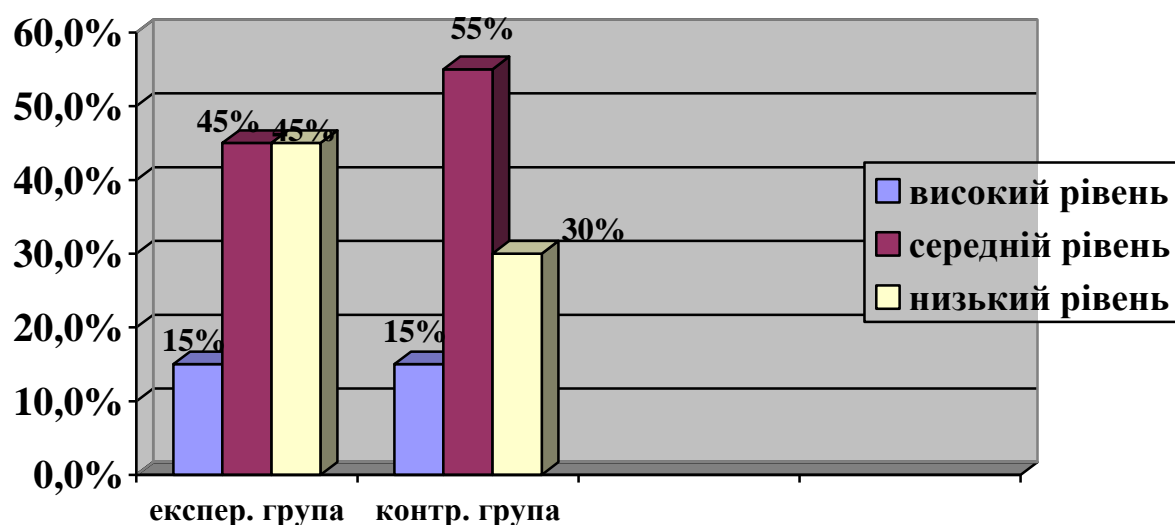


Рис. 2.1. Рівень загального емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту

Якісний аналіз отриманих результатів дозволив зробити висновок про те, що більша частина дітей має середній та низький рівні емоційного розвитку. Не всі діти вміють розрізняти емоції та розуміти емоції інших людей.. Діти легше розрізняють емоції, але їм важко взаємодіяти з іншою людиною з урахуванням її емоційного стану.

З вихователями дитячого садка було проведено анкетування (див. Додаток В) в ході якого ми з'ясували особливості їх роботи щодо емоційного розвитку дітей та ролі образотворчого мистецтва в цьому процесі.

Всі вихователі відповіли стверджувально щодо того чи приділяється увага емоційному розвитку дітей в їх групах. Для цього вони використовують заняття (60 %), ігрові вправи (20 %), бесіди (20 %).

На думку педагогів всі дошкільнята комфортно почувають себе в ЗДО – 60 % опитаних, «майже всі» – 40 %.

Вважають образотворче мистецтво ефективним засобом розвитку емоційної сфери старших дошкільників 70 % опитаних.

На запитання «Які форми організації використовуєте для художньо-естетичного розвитку дошкільників» педагоги відповіли наступним чином: «заняття» – 50 %, «міні-заняття» – 30 %, «СХД» – 20 % респондентів.

Знайомлять дітей старшого дошкільного віку з творами мистецтва на заняттях – 40 % педагогів, під час міні - занять – 30 %, а 30 % вихователів не дали відповідь на це запитання.

Під час керівництва зображувальною діяльністю педагоги старших груп надають перевагу наступним методам та прийомам: «показ способів зображення» – 50 %, «метод пасивних рухів» – 10 %, «ігрові прийоми» – 10 %, «розглядання доступних дітям творів образотворчого мистецтва» – 30 % опитаних.

Педагоги називають наступні труднощі своїй роботі: «недостатня матеріальна база, відсутність комп'ютеризації» – 40 %, «велика кількість дітей» – 40 %, «незацікавленість батьків» – 20 %.

З батьками експериментальної та контрольної груп було проведено анкетування (див. Додаток В), в ході якого була з'ясована думка батьків щодо емоційного комфорту їх дітей. На запитання «Чи маєте ви уявлення про те, що таке емоційний комфорт?» дали стверджувальну відповідь 50 % батьків експериментальної групи та 40 % контрольної групи. Відповідаючи на запитання про настрій, який переважає у дитини вдома, респонденти відповіли наступним чином: «життєрадісний, бадьорий» – 25 %, «буває іноді веселим, іноді невдоволеним» – 40 %, спокійний – 15 %, збуджений, дратівливий – 10 %, пригнічений – 10 %. У 60 % родин дитина із задоволенням відвідує дошкільний заклад, а у 40 % опитаних вказали, що не дуже. Причинами називають перерви у відвіданні садочка через часті хвороби, небажання ходити до певного вихователя, через неспівпадіння

режимів дня ЗДО і в родині, часті повітряні тривоги. Стверджувально на запитання «Чи має образотворче мистецтво вплив на забезпечення емоційного комфорту дитини?» відповіли лише 40 % батьків. Мають вдома твори зображувального мистецтва 60 % опитаних. Відвідують виставки, розглядає твори образотворчого мистецтва в Інтернеті лише 15 % респондентів. Вдома мають наступні матеріали для занять зображувальною діяльністю: альбом, олівці, фарби, пластилін 75 % батьків, а 25 % або мають один матеріал з перерахованих, або взагалі не мають. З відповідей батьків нами було встановлено, що «часто дитина просить когось із членів сім'ї помалювати разом з нею» – 45%, «не часто» – 55 %. Частіше за все звертаються до мами 50 %, старших сестер, братів – 35 %, до бабусі – 10 % тата – 5 % дітей. На запитання «Як Ви найчастіше реагуєте на прохання дитини помалювати чи зайнятися творчістю з нею» відповідали наступне: «пропоную дитині самій зайнятися малюванням, пояснивши, що зараз зайнята» – 40 %, «переношу спільну діяльність на інший час» – 45 %, відкладаю справу, якою займалася і включаюся у процес» – 15 %.

Отже аналіз отриманих даних говорить про те, що не всі діти старшого дошкільного віку мають достатній рівень емоційного розвитку. Опитування вихователів закладу дошкільної освіти показало, що не всі педагоги вважають образотворче мистецтво ефективним засобом забезпечення емоційного комфорту дошкільників та не приділяють достатньо уваги знайомству з творами образотворчого мистецтва. Анкетування батьків показало, що мають уявлення про емоційний комфорт дітей лише половина опитаних, а частина дорослих має нечітке уявлення про вплив образотворчого мистецтва на емоційний розвиток та комфорт дошкільнят. Переважна більшість батьків недостатньо реагує на прохання дітей позайматися разом зображувальною діяльністю.

Такі дані свідчать про нагальну потребу в проведенні додаткової роботи щодо забезпечення емоційного комфорту старших дошкільників

засобами образотворчого мистецтва, що й було проведено в процесі цілеспрямованого педагогічного експерименту.

2.2. Розробка та реалізація системи роботи щодо забезпечення емоційного комфорту дошкільників засобами образотворчого мистецтва

Метою формувального експерименту було експериментально перевірити дієвість впливу засобів образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дітей дошкільного віку.

Для дослідження ми взяли дітей з двох груп старшого дошкільного віку: група «А» – контрольна та група «Б» – експериментальна. Контрольна група працювала за традиційними педагогічними підходами, а експериментальна за розробленою нами методикою щодо забезпечення емоційного комфорту дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

З дошкільнятами експериментальної групи (старша «Б») були організовані та проведені заняття з образотворчої діяльності, бесіди з ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва, а також психогімнастичні етюди та психологічні вправи. Для батьків і дітей були проведена розвага.

Спочатку зі старшими дошкільниками було проведене заняття на тему «Загадковий світ емоцій». Його метою розширити уявлення дітей про емоції радості, злості, суму, страху, спокою, та подиву; формувати позитивні емоції за допомогою посмішки; спонукати дітей робити вчинки, що приносять радість іншим. Закріпити вміння передавати емоції мімікою, наповнювати активний словник словами для опису емоційного стану; вчити передавати настрої за допомогою нетрадиційних технік (малювання губки). Старшим дошкільникам пропонувалося допомогти принцеві Смайликові знайти

намистинки-емоції. Вони зображували емоції за допомогою міміки і жестів, знаходили ілюстрації, які зображували вчинки людей, що приносять радість, сум. Малювання веселки фарбами та губками для миття посуду викликали позитивні емоції у старших дошкільників. Після інтерв'ю щодо страхів діти з'ясували, що позитивного і негативного є у страха. В кінці заняття вони малювали на воді позитивні емоції та робили відбитки на тканині.

На занятті з малювання «Загадки портрету» розширювались уявлення про жанр портрета, види портрету. Діти познайомились з різними прийомами малювання графічними матеріалами. Також вони дізналися походження слова «портрет», «автопортрет», послухали казку про пригоди олівця і фотоапарата, а також розглянули різні портрети відомих художників. По закінченню старші дошкільники перетворилися на художників, які малюють портрети. Малюючи, вони вчилися передавати в малюнку настрій, міміку і характерні риси зовнішнього вигляду людини, а також своє ставлення до зображуваного об'єкту. Після всього була влаштована картинна галерея. Активними під час заняття були Сашко Г., Аліса К., Марія О., Вова Ш., Алія Я..

Під час заняття «Колір в натюрморті» діти продовжили знайомитись натюрмортом, закріпили знання про знайомі кольори та їхні особливості, вдосконалювати вміння розфарбовувати гуашшю вироби із солоного тіста, формувалося почуття кольору, розвивали вміння висловлювати своє ставлення до творів мистецтва. Спочатку вони зустрілися з веселкою та розповідали вірші про кольори. Потім «діти-кольори» підходили та «розфарбовували» нерозфарбовані фрукти та овочі. Виконання вправа-етюдів «Холодний дощик» та «Тепле сонечко» підвело дітей до того, що кольори також бувають холодні та теплі. Розглядаючи репродукції картин В. Ван Гог «Соняхи» (в теплих тонах), Клод Мане «Натюрморт з динею», дошкільники проговорювали, які відчуття вони викликали. Уля П., дивлячись на картину «Соняхи» Ван Гога: «Так тепло і радісно, ніби сонечко в групі засяяло». Даня Г.: «Гарні квіти, світло і радісно від них». Кирило Л., споглядаючи картину

К. Мане «Натюрморт з динею»: «Так смачно на картині. Я уявив літо, згадав, як з задоволенням їв дині, персики». Дарина Ф.: «Намальовані як справжні, так схотілося з'їсти. Я аж посміхнулася». Після чого дітям було запропоновано розмалювати свої виліплені з солоного тіста натюрморти, дотримуючись однієї умови: яблучко повинно бути розмальованим теплим кольором, а виноград – холодним (див. Додаток Д).

Метою заняття «Подарунки дітворі від опішнянських гончарів» було поглиблювати знання дітей про гончарне мистецтво, способи виготовлення традиційного керамічного посуду в Україні; продовжувати формувати навички ліплення з глини пластичним способом; підсилювати задоволення дітей від результатів діяльності шляхом заохочення, схвалення, наголошення на значущості їхніх зусиль. Розпочалося заняття в українській світлиці, де діти скуштували молока з опішнянського глечика та дізналися про інші вироби майстрів. Під час розповіді діти дізналися як опішнянські майстри виготовляють посуд. Відгадуючи загадки, діти закріпили свої знання про український посуд. В кінці заняття діти займалися ліпленням горщиків-сувенірів. Вони з задоволенням виконували роботу, підспівували під час виконання, слухаючи українських пісень.

Разом з музичним керівником ЗДО проводили українську фольклорну розвагу «Ярмарок майстрів», метою якої було закріпити знання дітей про народні ремесла та професії. Дошкільнята мандрували між будиночками, де живуть майстри. Вони розповідали дітям про своє ремесло, грали з ними або співали пісень, танцювали. В кінці розваги діти зробили з готових елементів аплікацію «Український рушник». Таким чином діти не тільки закріпили свої знання про діяльність народних майстрів, а й отримали позитивні емоції, зарядилися гарним настроєм.

Метою міні-заняття «Радість» було познайомити дітей старшого дошкільного віку з емоцією радості; вчити дітей розрізняти емоції за схематичними зображеннями; розуміти свої почуття та почуття інших людей; вчити передавати потрібний емоційний стан за допомогою малюнка.

Старші дошкільники завітала до гнома Веселуна, порухалися під радісну музику, обговорили її настрій. Увага дітей була звернена на те, що люди по-різному виражають радість. Веселун пропонує дошкільникам намалювати щось радісне. Так Оля С. зобразила приїзд тата з Києва, Данило Р. – своє день народження, Мілана С. – свій подарунок (кошеня). В кінці заняття пригадали справи, заняття, які приносять радість дітям та поводили хоровод під веселу пісню.

На міні-занятті на тему «Горе» діти познайомились з емоцією горя та вчилися передавати емоційний стан горя за допомогою малюнка. Прослухавши твір «Не хочуть купити ведмедика» В. Косенка старші дошкільники визначили емоцію та зустрілися з гномом Сумненьким. Пригадавши казки «Заяча хатка», «Вовк і семеро козенят», діти розповідали, як герої переживали горе та як вийшли зі своїх ситуацій. Під час ігрових ситуацій «Зникла собака», «Товариш захворів» старші дошкільники зображували емоційний стан мімікою та пантомімікою. Малюючи горе, діти старшого дошкільного віку використовували темні фарби, а деякі відмовилися це робити (Олег М., Таня Н., Карім О.). Наприкінці дошкільнята виконали вправу «Усміхнися друзіві» (див. Додаток Е).

В II половину дня з дітьми проводилися бесіди з ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва світових та українських художників. Так діти розширили свої знання про жанри образотворчого мистецтва – пейзаж, портрет, натюрморт, познайомилися з книжковою графікою. Розглядаючи ілюстрацію В. Мельниченко до української народної казки «Котигорошко», старші дошкільники вчилися бачити в малюнку образ героя, його зовнішність, рухи, те, що художник хотів передати. Так у дітей виникали почуття піднесеності, гордості за свій народ у особі Котигорошка. Дітям було запропоновано самостійно створити свою ілюстрацію до цієї казки.

Під час бесіди за картиною Арнольда Лоурі «У ранковому сьайві» дошкільники дізналися, чому це твір називається мариною. Завдяки

композиції та техніці виконання глядач відчуває цілісність і гармонію, легкість морського пейзажу.

Зацікавленість та подив викликала у дітей картина мексиканського художника Октавіо Окампо «Жіночий портрет». Використовуючи техніки накладання і поєднання реалістичних і символічних елементів в одному зображенні, художник створив картину-ілюзію. Діти з захопленням дивлялися в репродукцію і бачили як волосся перетворюється на коней, очі, ніс та губи – на пташок.

Картина українського художника Олега Шуляка «Окриленість» зачарувала дошкільнят своїм загадковим сюжетом. «Загадка» твору ховається у лініях, мазках, формах зображення. Дошкільники вчилися дивлятися, вслуховуватися в картину, відчувати холод гір та мрії пташки в клітці. Наприкінці дітям було запропоновано «випустити» пташку з клітки і розмістити її на своїх аркушах паперу (див. Додаток Ж).

Під час режимних процесів зі старшими дошкільниками були проведені психогімнастичні етюди щодо вправління у прояві різних емоцій (див. Додаток З). Під час психогімнастичних вправ діти вчилися спочатку виражати окремі емоції: радість від дарування нової ляльки, злість Баби Яги, страх крихітки-єнота, інтерес лисички, печаль Попелюшки. Потім етюди ускладнювались: старші дошкільники програвали етюди, в яких учасники між собою взаємодіють, переживаючи різні емоції. Так діти старшого дошкільного віку показали презирство і печаль в етюді «Бридке каченя», відразу Дюймовочки і гнів травневого хруща, страх і радість дитини, яка загубилась в лісі, а потім знайшлася

Позитивні емоції у дітей викликали психологічні ігри. У грі «Кольорові хатинки» потрібно було розфарбувати будиночки емоцій у той колір, який діти обирають на власний розсуд. Гра допомагає дітям краще пізнати свій внутрішній світ, а спостережливим педагогам – довідатися про їх емоційний стан. У грі «Відбиток настрою» потрібно спочатку прислухатися до себе, уважно дивитися в ті зорові образи, що з'явилися в

уяві, а потім зобразити це фарбами на люстерці. Притиснувши папір до люстерув, дошкільнята отримували свій відбиток настрою. Насторої та будиночки темних кольорів виявилися у Олега М., Каріма О. У всіх дітей позитивні емоції викликали ігри «Мийка машин» та «Килимок, що забруднився», адже, уявивши себе певним предметом можна позбутися негативу, відчутти взаємодію з іншими та турботу про себе на тілесному рівні. У грі «Танцюристи та художники» одна команда – «танцюристи» – передавала певний настрій або ситуацію, а інша – «художники» – намагалася передати побачене на папері. Труднощі з передачею та зображенням настроїв були у Микити Є., Катрусі Х.. Гра «Мить милування» вчила дітей помічати красу звичайних речей, занурившись у свій внутрішній світ, спостерігати за своїми почуттями, а потім їх малювати. Самостійно впоратися з цим завданням не змогли Кирило Л., Уля П., адже їм було важко розслабитися, зконцентруватися та творчо підійти до розв'язання поставленої задачі.

Для педагогів ЗДО був проведений семінар-практикум «Емоційний комфорт в дитячому колективі» та групова консультація «Милування красою на заняттях з образотворчого мистецтва» (див. Додаток І).

Під час семінару-практикуму вихователі отримали теоретичну інформацію щодо особливостей емоційного комфорту в дитячому садку, чинники, що сприяють емоційному дискомфорту. Також на семінарі були практичні блоки. В першому практичному блоці були вправи на зняття напруження в дитячому колективі, встановлення доброзичливого ставлення одне до одного. Ділова гра «Ключові слова» допомогла закріпити основні поняття семінару. В ході дискусії педагоги обговорювали, яким повинен бути емоційний комфорт у дитячих колективах, що необхідно зробити, щоб усунути причини психологічного дискомфорту в дошкільній установі. В другому практичному блоці вихователі познайомилися з іграми на розвиток емоційної культури дошкільників. Розв'язуючи проблемні ситуації, педагоги допомагали одна одній порадами, що якнайкраще зможуть допомогти

вихователям зберегти психологічний комфорт в дитячому колективі. В третьому практичному блоці були ігри на розвиток рухової активності та інтелектуальної сфери дошкільників. Наприкінці заняття вихователі отримали психологічні поради що чинників, які впливають на забезпечення емоційного комфорту. Серед них увага зверталась і на використання в освітньому процесі творів образотворчого мистецтва.

Для педагогів освітнього закладу була проведена групова консультація «Милування красою на заняттях з зображувальної діяльності», під час якої увага педагогів була звернена на важливість застосування милування красою репродукцій картин, об'єктів, дитячих малюнків на заняттях з зображувальної діяльності як засіб формування у дітей естетичної насолоди, почуття прекрасного .

Для батьків дітей була проведена групові консультації «Емоційний комфорт починається з родини» та «Як залучити дитину дошкільного віку до мистецтва», в ході яких батьки дізналися про те, що таке емоційний комфорт, які показники призводять до емоційного дискомфорту та які наслідки він може мати для дитини. Також батьки отримали інформацію щодо значення образотворче мистецтва для розвитку дитини, особливості знайомства з мистецтвом на різних вікових етапах (див. Додаток К).

Таким чином, в процесі розвивальної роботи діти старшого дошкільного віку не тільки розширили свої знання про емоційну сферу, жанри образотворчого мистецтва, а і навчилися розуміти, які почуття і емоції переживає людина, виражати емоції за допомогою кольору, форми. Проведена робота сприяла формуванню емоційної сфери, забезпеченню емоційного комфорту, потреб і здібностей до образотворчого мистецтва. Педагоги мали змогу поповнити свої знання новою інформацією.

Проведена просвітницько-розвивальна робота з батьками і педагогами підвищила рівень їхньої психолого-педагогічної обізнаності з питання забезпечення емоційного кеомфорту засобами образотворчого мистецтва;

сприяла покращенню і гармонізації їх спілкування з дітьми; озброїла новими методами і прийомами розвивальної роботи.

2.3. Порівняльний аналіз отриманих результатів

Після завершення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи проводився контрольний зріз за діагностичними методиками, використаними на етапі констатувального експерименту. Ми визначили завдання контрольного етапу – проаналізувати результати експериментального дослідження щодо емоційного розвитку дітей дошкільного віку.

Для здійснення поставлених завдань ми використовували ті ж методи, що і на констатувальному етапі експерименту: анкетування батьків, педагогів, серія діагностичних методик, спрямованих на виявлення знань малюків щодо емоційного розвитку дошкільників.

Повторне проведення анкетування педагогів ЗДО показало, що збільшився відсоток педагогів з 60 % до 70 %, які вважають, що діти в дитячому садку почуваються комфортно. Вже 90 % опитаних вважають образотворче мистецтво ефективним засобом розвитку емоційної сфери старших дошкільників. Зріс показник відповідей вихователів щодо ознайомлення дітей з творами мистецтва на заняттях – з 40 % до 70 %. Більше педагогів стали приділяти увагу розгляданню творів образотворчого мистецтва – 60 %.

Опитування батьків щодо з'ясування їх думки щодо значення образотворчого мистецтва та його ролі в забезпеченні емоційного комфорту дитини старшого дошкільного віку показало певні зміни, які відбулися внаслідок проведення просвітницької роботи з батьками під час формувального експерименту.

З батьками експериментальної та контрольної груп було проведене повторне анкетування, в ході якого була з'ясована наступна ситуація. Так мають уявлення про те, що таке емоційний комфорт вже 90 % батьків експериментальної групи, що на 40 % більше, ніж під час констатувального експерименту. Збільшився відсоток відповідей щодо переважаючої настрою дитини вдома: «життєрадісний, бадьорий» – з 25 % до 35 %, «іноді веселий, іноді невдоволений» – з 40 % до 50 %. Вважають, що образотворче мистецтво має вплив на забезпечення емоційного комфорту вже 70 % батьків ЕГ, що є на 30 % більше ніж під час констатувального експерименту. На 20 % зріс відсоток тих дорослих, хто має вдома твори образотворчого мистецтва. Цей показник дорівнює 80 %. Більше батьків стали відвідувати виставки або розглядати твори образотворчого мистецтва в Інтернеті – 30 % опитаних, що є на 15 % більше. Зріс відсоток опитаних ЕГ, що відкладають справу, якою займалася і включаюся у процес на прохання дитини помалювати чи зайнятися творчістю – з 15 % до 35 %.

Батьки задоволені змістом цієї інформації, яку вони отримали під час консультацій. В КГ істотних змін в ході опитування не було виявлено.

З дітьми старшого дошкільного віку були знову проведені діагностичні методики щодо вивчення рівня розвитку емоційної сфери: методики «Мімічний тест» та «Сприйняття дітьми графічного зображення емоцій» (когнітивний критерій), діагностика емоційного стану з використанням восьмикольорової гамми методика «Наявність у дітей розуміння свого емоційного стану» (емоційний критерій), методика «Сюжетні картинки» (діяльнісний критерій).

Результати дослідження контрольного експерименту занесені до протоколів 3,4 (див. Додаток Л).

Так провівши в експериментальній групі дослідження щодо уміння дітей називати емоції та способи їх вираження (методика «Мімічний тест»), ми побачили істотні зміни в результатах дослідження: високий рівень зріс на

10 % і складає 25 %, середній – на 10 % і складає 65 %, а низький знизився до 10 %.

Повторна діагностика рівня розуміння емоцій іншої людини (методика «Сприймання дітьми графічного зображення емоцій») показала наступне: в ЕГ збільшився відсоток дітей, який мають високий рівень – з 10 % до 20 %, середній – з 45 % до 65 %, а низький знизився на 30 %: з 45 % до 15 %. В КГ показники лишилися на тому ж рівні.

З метою порівняння рівня емоційного комфорту дитини знову проводилась діагностика емоційного стану з використанням восьмикольорової гамми. Так зріс відсоток дітей ЕГ, які перебувають в стані емоційного благополуччя з 25 % до 40 %, також зросли показники щодо дошкільнят, які перебувають в емоційно нейтральному стані: з 40 % до 55 %; зменшився відсоток дітей, які відчували емоційний дискомфорт – з 35 % до 5 %.

За допомогою методики «Наявність у дітей розуміння свого емоційного стану» ми виявили зміни, які відбулися. В ЕГ високий рівень став дорівнювати 25 %, що на 10 % більше, ніж на початку експерименту, середній рівень збільшився до 60 %, а низький зменшився до 15 %. В КГ показники майже не змінилися.

Повторне проведення методики «Сюжетні картинки» показало певні зміни в умінні виражати емоції та взаємодіяти з іншою людиною з урахуванням її емоційного стану. В ЕГ високий рівень зріс до 20 %, середній – до 65 %, а низький знизився до 15 %.

Таким чином, підсумувавши результати за всіма методиками ми прийшли до висновку, що в експериментальній групі підсумки дослідження виглядають наступним чином: високий рівень зріс на 15 % і складає 25 %, середній – з 45 % підвищився до 60 %, а низький знизився до 15 % у дітей шостого року життя.

Дані по кількості дітей з відповідними рівнями оцінок в експериментальній та контрольній групах наведені в табл. 2.5 та 2.6.

Таблиця 2.5

Структура рівня сформованості емоційного розвитку в ЕГ (старша група «Б») дітей старшого дошкільного віку під час контрольного експерименту

Рівень	Когнітивний компонент	Емоційний компонент	Діяльнісний компонент	Загальний рівень
Низький	3	3	3	3
Середній	13	11	13	12
Високий	4	6	4	5
Частка в загальній структурі				
Низький	15 %	15 %	15 %	15 %
Середній	65 %	55 %	65 %	60 %
Високий	20 %	30 %	20 %	25 %

Дані по КГ наведені в табл.2.6.

Таблиця 2.6

Структура рівня сформованості емоційного розвитку в КГ (старша група «Б») дітей старшого дошкільного віку під час контрольного експерименту

Рівень	Когнітивний компонент	Емоційний компонент	Діяльнісний компонент	Загальний рівень
Низький	7	5	6	6
Середній	10	11	11	11
Високий	3	4	3	3
Частка в загальній структурі				
Низький	35 %	25 %	30 %	30 %
Середній	50 %	55 %	55 %	55 %
Високий	15 %	20 %	15 %	15 %

Динаміка наявних змін в рівнях сформованості емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку в експериментальних та контрольних групах запропонована на **рис. 2.2., 2.3.**

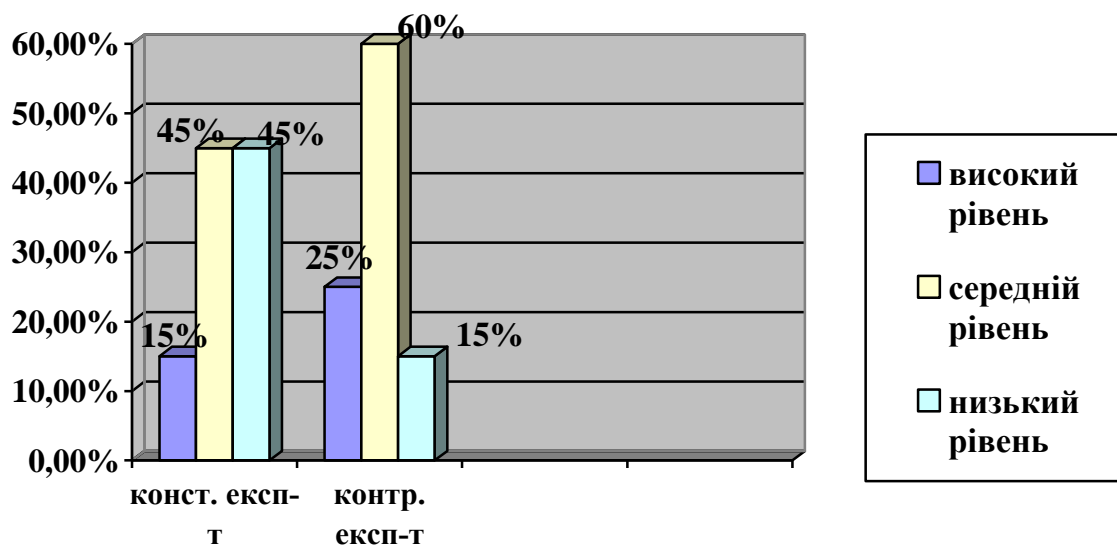


Рис. 2.2. Динаміка рівнів сформованості емоційного розвитку дошкільників в експериментальній групі (ЕГ)

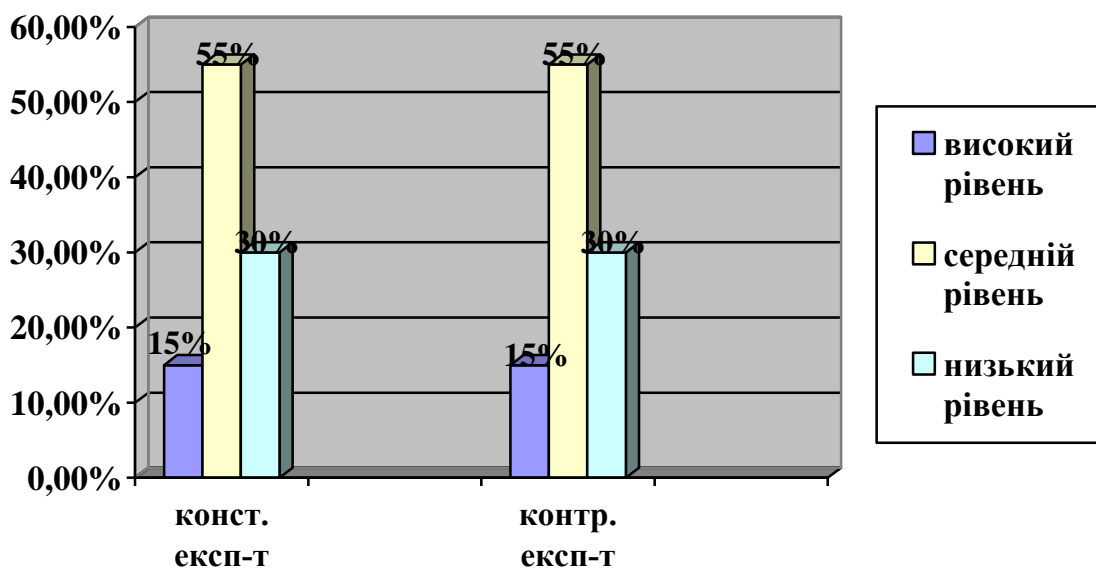


Рис. 2.3. Динаміка рівнів сформованості емоційного розвитку дошкільників в контрольній групі (КГ)

Отже, можна відзначити позитивний вплив проведеної роботи на рівень сформованості емоційного розвитку у дітей дошкільного віку.

Відповідно слід зауважити, що образотворче мистецтво позитивно впливає на відчуття емоційного комфорту дошкільників.

Висновок до другого розділу

Дані констатувального експерименту дали змогу практично перевірити теоретичні положення про особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку та визначити рівні сформованості емоційного розвитку дітей старших дошкільників (високий, середній, низький).

Описані критерії, показники та з'ясовано рівні сформованості емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Так емоційний розвиток дошкільнят досліджувався за наступними критеріями: когнітивний, емоційний, діяльнісний.

Дослідження проводилося з допомогою підібраних діагностичних методик індивідуально з кожною дитиною.

Для визначення рівня когнітивного компоненту було проведені методики «Мімічний тест» та «Сприймання дітьми графічного зображення емоцій». Вони показали, що не всі діти добре орієнтуються та розуміють емоції інших людей. За методикою «Мімічний тест» високий рівень знань в КГ у 10 %, середній – у 35 %, низький – у 55 % дітей. В ЕГ високий рівень – у 15 %, середній – у 55 %, низький – у 30 % дітей. Для діагностування ступеня прояву емоційного компоненту були проведені «Діагностика емоційного стану з використанням восьмикольорової гамми та методика «Наявність у дітей розуміння свого емоційного стану». Відчувають емоційне благополуччя лише 30 % піддослідних в КГ та 40 % в ЕГ. Перебувають в емоційно нейтральному стані 50 % КГ та 40 % ЕГ, відчувають емоційний дискомфорт –20 %. КГ та 35 % ЕГ. Розуміють свій емоційний стан на високому рівні по 15 % дошкільнят контрольної та експериментальної груп.

Середній рівень був у 50 % КГ та у 40 % ЕГ, а низький рівень – у 35 % КГ та у 45 % ЕГ. Щоб діагностувати рівень поведінкового компоненту дітям була запропонована методика «Сюжетні картинки», яка показала, що високий рівень уміння виражати свої емоції та взаємодіяти з іншою людиною був виявлений у 15 % дітей КГ та у 10 % ЕГ, середній – у 55 % КГ та у 40 % ЕГ, низький – у 30 % КГ та у 50 % ЕГ.

Підсумувавши результати за всіма методиками ми прийшли до висновку, що в контрольній групі високий рівень був виявлений у 15 %, середній – у 50 %, низький – у 35 %. В експериментальній групі підсумки дослідження виглядають наступним чином: високий рівень у 15 % дошкільнят, середній – у 45 %, низький – у 45 % дітей шостого року життя.

Проведене опитування вихователів показало, що для емоційного розвитку дошкільнят вони використовують переважно заняття, почувають комфортно себе в ЗДО, на їх думку, лише 60 % опитаних. Не всі вважають образотворче мистецтво ефективним засобом забезпечення емоційного комфорту. Знайомлять дітей старшого дошкільного віку з творами мистецтва на заняттях – 40 % педагогів.

Анкетування батьків допомогло з'ясувати думку батьків щодо емоційного комфорту дітей та впливу образотворчого мистецтва на розвиток дитини в родині. Виявилось, що не всім дорослим знайоме поняття «емоційний комфорт», а настрій частини дошкільнят не є життєрадісним. Лише 40 % батьків вважає, що образотворче мистецтво має вплив на забезпечення емоційного комфорту дитини, адже не у всіх є бажання, можливість і час відвідувати виставки, розглядати твори образотворчого мистецтва в Інтернеті. Більшість батьків не відразу реагує на прохання дитини помалювати чи зайнятися творчістю з нею.

Під час формувального експерименту ми експериментально перевірили

Під час формувального експерименту ми експериментально перевірили дієвість впливу засобів образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дітей дошкільного віку. З дітьми проводилися заняття,

міні-заняття, бесіди з ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва світових та українських художників, психогімнастичні етюди щодо вправлення у прояві різних емоцій, психологічні ігри, фольклорна розвага. Дані форми роботи сприяли умінню старших дошкільників орієнтуватися у світі емоцій, виражати власні емоції та взаємодіяти з іншою людиною з урахуванням її емоційного стану, розширили уявлення про жанри та види образотворчого мистецтва. Проведена просвітницько-розвивальна робота з батьками і педагогами підвищила рівень їхньої психолого-педагогічної обізнаності з питання забезпечення емоційного комфорту засобами образотворчого мистецтва; озброїла новими методами і прийомами роботи.

Після повторного проведення діагностичних методик було з'ясовано, що в експериментальній групі показники сформованості рівня емоційного розвитку у старших дошкільнят змінилися: високий рівень зріс на 15 % і складає 25 % , середній – з 40 % підвищився до 60 %, а низький знизився до 15 %.

Опитування педагогів показало, що 90 % вихователів вважають образотворче мистецтво ефективним засобом розвитку емоційної сфери старших дошкільників. Зріс показник відповідей вихователів щодо ознайомлення дітей з творами мистецтва на заняттях – з 40 % до 70 %. Більше педагогів стали приділяти увагу розгляданню творів образотворчого мистецтва.

Провівши повторне анкетування батьків, ми з'ясували, що в експериментальній групі більше дорослих – 90 % – мають уявлення про поняття «емоційний комфорт» та вважають, що образотворче мистецтво має вплив на забезпечення емоційного комфорту дітей. Більше батьків стали відвідувати виставки або розглядати твори образотворчого мистецтва в Інтернеті та займатися з дитиною разом творчістю на її прохання. В контрольній групі істотних змін в ході опитування не було виявлено.

Отже, можемо зазначити, що образотворче мистецтво є ефективним засобом емоційного комфорту дітей дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків:

1. Здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми забезпечення емоційного комфорту дошкільників. Було доведено важливість і актуальність обраної проблеми для реалізації повноцінного всебічного розвитку особистості. Виховання емоційно розвиненої особистості, її переживань і почуттів, починаючи з перших років життя, є важливим завданням для батьків і педагогів. Більшість науковців глибоко переконані, що основним завданням вихователя закладу дошкільної освіти полягає в тому, щоб допомогти дітям впоратися з власними емоціями, висловлювати їх соціально прийнятним чином, розуміти та поважати емоції оточуючих. Тому велика увага повинна приділятися емоційному розвитку дошкільнят в різних видах діяльності.

2. Обґрунтовано собливості впливу образотворчого мистецтва на створення емоційного комфорту в закладі дошкільної освіти. Образотворче мистецтво сприяє розвитку у дітей естетичних почуттів, розвиває здатність отримувати задоволення, захоплення від спілкування з творами мистецтва, вчить сприймати красу навколишнього світу, що представлена у творах мистецтва. Ці твори є джерелом емоційного комфорту, адже контактуючи з ними дитина відчуває позитивні емоції, перебуває у стані душевної рівноваги, спокою. Отримані емоції від спілкування з прекрасним малюк відображає у своїх творчих роботах, створюючи нові образи за допомогою різних засобів та технік.

3. Визначено рівень емоційного розвитку дітей дошкільного віку. На основі сучасних досліджень нами були розроблені критерії емоційного розвитку – когнітивний, емоційний, діяльнісний. На основі означених вище критеріїв охарактеризовано показники емоційного розвитку за рівнями:

високий, середній, низький. Для того, щоб діагностувати рівні сформованості емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку з ними були проведені діагностичні методики: «Мімічний тест», «Сприйняття дітьми графічного зображення емоцій», «Наявність у дітей розуміння свого емоційного стану», діагностика емоційного стану з використанням восьмикольорової гамми, «Сюжетні картинки». В контрольній групі високий рівень був виявлений у 15 %, середній – у 55 %, низький – у 30 %. В експериментальній групі підсумки дослідження виглядають наступним чином: високий рівень у 10 % малят, середній – у 45 %, низький – у 45 % дітей. Опитування педагогів допомогло з'ясувати наступне: для емоційного розвитку дошкільнят вони використовують переважно заняття, не всі дошкільнята почувають комфортно себе в ЗДО. Лише 40 % вихователів знайомлять дітей старшого дошкільного віку з творами мистецтва на заняттях, а образотворче мистецтво не вважають досить ефективним засобом забезпечення емоційного комфорту дітей. Проведене анкетування батьків показало, що не всі дорослі мають уявлення про емоційний комфорт. Незначна частина батьків (40 %) вважає, що образотворче мистецтво впливає на забезпечення емоційного комфорту дитини. Не у всіх дорослих є бажання, можливість і час відвідувати виставки, розглядати твори образотворчого мистецтва в Інтернеті. 85 % батьків не відразу реагують на прохання дитини зайнятися творчістю.

4. Експериментально перевірено вплив засобів образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дошкільників. Система розвивальної роботи з дітьми складалася з занять, міні-занять, бесід з ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва, психогімнастичних етюдів щодо вправлення у прояві різних емоцій, психологічних ігор, фольклорної розваги. Для педагогів та батьків були проведені групові консультації, семінар-практикум для педагогів та батьків, які допомогли підвищити рівень їхньої психолого-педагогічної обізнаності з питання забезпечення емоційного комфорту засобами образотворчого мистецтва.

Провівши повторно діагностичні методики, ми побачили наступний результат – в експериментальній групі високий рівень зріс на 15 % і складає 25 % , середній – з 40 % підвищився до 60 %, а низький знизився до 15 %. В контрольній групі істотних змін не відбулося.

Повторно проведене опитування педагогів показало, що до 90 % збільшився показник відповідей тих вихователів, хто вважає, що образотворче мистецтво є ефективним засобом розвитку емоційної сфери старших дошкільників. Більше педагогів стали приділяти увагу розгляданню творів образотворчого мистецтва.

З анкетування батьків можна побачити, що більше дорослих мають уявлення про емоційний комфорт. Збільшився відсоток батьків, що стали відвідувати виставки або розглядати твори образотворчого мистецтва в Інтернеті та займатися з дитиною разом творчістю на її прохання.

Проведена робота засвідчила позитивний вплив використання творів образотворчого мистецтва на забезпечення емоційного комфорту дітей дошкільного віку. Більш тривале проведення роботи із застосуванням творів образотворчого мистецтва в освітньому процесі, на нашу думку, дасть змогу отримати вищий рівень відповідних змін.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Напрямами подальших наукових розвідок можуть слугувати такі актуальні питання: розробка конспектів занять, бесід щодо ознайомлення з творами образотворчого мистецтва, семінарів-практикумів та практичних занять з елементами тренінгу для батьків та педагогів з проблеми впливу образотворчого мистецтва на емоційну сферу дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багрій С. Подарунки дітворі від опішнянських гончарів. Заняття для старших дошкільнят. Дошкільнє виховання. 2016. № 8. С.25-27.
2. Базовий компонент дошкільної освіти України: затв. наказом М-ва освіти і науки України від 12.01.2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01> (дата звернення: 18.04.2023).
3. Байер О. Емоційне благополуччя дитини в освітньому просторі дошкільного навчального закладу. URL: <https://ird.npu.edu.ua/files> (дата звернення: 25.04.2023).
4. Бас О. Роль образотворчого мистецтва у розвитку дошкільників. URL: <https://vseosvita.ua/library/rol-obrazotvorcogo-mistectva-u-rozvitku-doskilnikiv-116339.html> (дата звернення: 18.04.2023).
5. Блейхер В.М. Тлумачний словник психіатричних термінів. Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995. 640с.
6. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. СПб.: Питер, 2008. 400 с.
7. Бреслав Г. Психология эмоций. URL: <https://studfile.net/preview/9886081/> (дата звернення: 27.04.2023).
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
9. Волік Н.М., Ляпунова В.А. Імплементация питань розвитку емоційно-комунікативної сфери дошкільника в Державному стандарті дошкільної освіти та чинних освітніх програмах. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/20_49_2022 (дата звернення: 25.04.2023).
10. Выготский Л. С. Учение об эмоциях: собр.соч. в 6 т.. Москва, 1984. Т.4. С. 18, 220, 242.

11. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту О.В. Огнев'юк. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
12. Дмитріюк Н.С., Кордунова Н.О. Психологічні проблеми емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v4/i16/6.pdf> (дата звернення: 10.05.2023).
13. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 392 с.
14. Експеримент Харлоу і материнська депривація. URL: a.sainte-anastasie.org/articles/psicologa/el-experimento-de-harlow-y-la-privacin-materna-sustituyendo-a-la-madre.html (дата звернення: 11.06.2023).
15. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 2: Д–К / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова та ін. К.: Наукова думка, 2012. 568 с.
16. Іванова В. В. Емоційне благополуччя дошкільника: теоретичний аспект дослідження. Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі : збірник тез доповідей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Мукачєво, 25 жовтня 2018 р.) Мукачєво: МДУ, 2018. С. 31-34.
17. Ковтонюк О.П. Семінар «Емоції та емоційний комфорт у дітей дошкільного віку». URL: <https://vseosvita.ua/library/emocii-ta-emocijnij-komfort-u-ditej-doskilnogo-viku-485814.html> (дата звернення: 18.03.2023).
18. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (у дошкільному дитинстві). К.: Освіта, 1998. 255 с.
19. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / за ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ Вежа Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
20. Кравець О. Психічне здоров'я та емоційне благополуччя. URL: <https://ukr-ednist.com.ua/psychichne-zdorovya-ta-emocijne-blagopoluchchya/> (дата звернення: 18.03.2023).

21. Красозова М. Емоційна готовність дітей старшого дошкільного віку як умова адаптації до навчання у школі: збірник наукових статей студентів спеціальності «Дошкільна освіта» / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019 321 с. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2019/2019_12_10_zbirnuk.pdf (дата звернення: 30.07.2023).
22. Лисина М. И. Проблема онтогенеза общения. М.: Педагогика, 1986. 143 с.
23. Литвиненко І. Сучасна дитина у світі почуттів. Дошкільне виховання. 2019. № 3. С. 3-6.
24. Масол Л. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. Мистецтво та освіта. 2001. № 1. С. 2–5.
25. Матвієнко О. В., Олефіренко Т. О. Емоційне благополуччя дітей та педагогів: проблеми та практика підтримки в умовах військової агресії. Освітньо-науковий простір. 2022. № 3 (2). С. 72-79.
26. Мачинська Н.І., Бас О.В. Роль образотворчого мистецтва у всебічному розвитку дитини дошкільника. URL: <https://vseosvita.ua/library/rol-obrazotvorcogo-mistectva-u-rozvitku-doskilnikiv-116339.html> (дата звернення 06.09.2023).
27. Найден О.С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. К.: АртЕк, 1999. 256 с.
28. Олійник К. Веселка почуттів. Психологічні ігри. Джміль. 2013. № 2. С. 20-21
29. Олійник О.М. Культивуація емоційної культури як ціннісної потреби дітей дошкільного віку. URL: file:///C:/Users/Irina/Downloads/iryna_polishchuk (дата звернення 16.08.2023).
30. Олійник О. Педагогічні механізми формування емоційного досвіду та емоційно ціннісних компетентностей дитини старшого дошкільного віку в контексті мистецького впливу. URL: <file:///C:/Users/Irina/Downloads/153306-Текст%20статті-331932-1-10-20181228.pdf> (дата звернення 16.08.2023).

31. Пасічніченко А.В., Атаманчук Н.М. Емоційне неблагополуччя дитини дошкільного віку. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 24.07.2023).

32. Пісоцький О. П. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. для студ. / О. П. Пісоцький, Л. М. Пісоцька. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. 138 с.

33. Половіна О., Бутенко Л. Про що мовчить картина, або комунікація за творами живопису для дошкільнят. Дошкільне виховання. 2022. № 5. С.12-15.

34. Половіна О., Гулак С. Формування естетичних емоцій дітей дошкільного віку в процесі занять з малювання (на матеріалі нетрадиційних технік): матеріали VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку освіти та науки в умовах глобалізації»; м. Переяслав- Хмельницький, 17 лют. 2015 р. Переяслав-Хмельницький, 2015. С. 117-120.

35. Половіна О.А. Дитина і мистецтво: Сучасні аспекти поліхудожнього розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики» Київ, 2014. С. 233-241.

36. Пономаренко Т.О., Волинець Ю.О. Розвиток емпатії у старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3466> (дата звернення: 25.07.2023).

37. Психологічне здоров'я дошкільників / уклад. Т. І. Прищепи. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 240 с.

38. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник. К.: Каравела, 2020. 418 с

39. Сакулина Н.П., Комарова Т.С. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию. URL: <https://www.twirpx.com/file/1674592/> (дата звернення 03. 10. 2023).

40. Сапата М. Засоби художньої виразності у живописі. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-zasobi-hudoznoi-viraznosti-u-zivopisi-266546.html> (дата звернення: 20.05.2023).

41. Серветник А. Необхідний емоційний комфорт. Дошкільне виховання. 2005. №3-4. С.14-15.

42. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.

43. Тарнавська Н. П. Емоційно-розвивальний простір дошкільника в дошкільному навчальному закладі та родині. Личность в едином образовательном пространстве: сборник научных статей I Международного образовательного форума (г. Запорожье, 5 -7 мая 2010 года). Часть 2. Конференции «Детство в современном мире: первые 7 лет и вся жизнь», «Информационно-коммуникативное пространство как новая среда личности». Запорожье: Вид-во «ЛПС», 2010. С 201 – 206.

44. Терещенко Л.А., Карабаєва І.І. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том 10. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Випуск 33. Київ, 2019. С. 214 – 234.

45. Токарева Л.Д. Емоційний комфорт сім'ї як важливий чинник становлення творчої особистості в працях Кульчицької О.І. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. К.:Видавництво «Фенікс», 2014. Т.ХІІ. Психологія творчості. Випуск 19. С.330 – 336.

46. Трофаїла Н.Д. Емоційна сфера дитини-дошкільника: її розвиток та особливості. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 21.04.2023).

47. Циріль С.С. Емоційне благополуччя, як складова успішної соціалізації дошкільника. URL: <https://vseosvita.ua/library/dopovid-na-temu-emosijne-blagopolucca-ak-skladova-uspisnoi-socializacii-doskilnika-415444.html> (дата звернення: 23.04.2023).

48. Чубук Р.В. Критерії, показники та рівні професійної компетентності соціальних педагогів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Психологія і педагогіка. 2008. Вип. 11. С. 253-263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2008_11_30 (дата звернення 18. 05. 2023).

49. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pr>(дата звернення 11. 06. 2023).

50. Biswas-Diener R. Two traditions of happiness research, not two distinct types of happiness / R. Biswas-Diener, T. B. Kashdan, L. A. King. *The Journal of Positive Psychology*. 2009. Vol. 4, № 3. P. 208–211.

51. Carver C.S., Scheier M.F., Weintraub J.K. Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. Vol. 56. P. 267–283.

52. K.Y. Kolcaba. A theory of holistic comfort for nursing. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7930099/>(дата звернення 15. 06. 2023).

53. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*. 1993. V.17. No 4. P. 433–442.

54. Ryff C. D. Psychological well-being / J. E. Birren (Ed.). *Encyclopedia of gerontology: age, aging, and the aged*. San Diego, CA: Academic Press, 1996. 775p.

Додатки

Діагностичні методики щодо вивчення рівня розвитку емоційної сфери у дітей дошкільного віку

Мімічний тест (К. Ізард)

Мета: виявлення рівня знань дітей про емоції та способи їх вираження.

Матеріал: 12 схематичних карток із зображенням облич, що виражають певні емоції.

Інструкції. Дана діагностика проводилася нами індивідуально з кожною дитиною. У ході дослідження ми говорили дитині: «Подивися зображення обличчя та визнач, яке почуття кожне з них виражає». Дитині необхідно було визначити, яку емоцію зображено на картці.

Під час обробки результатів ми враховували кількість правильних відповідей дітей. Відповідно правильні відповіді були такі: 1 - нейтральне, 2 - засмучення, 3 – радість, 4 – подив, 5 – гнів, 6 – агресія, 7 – сумнів, 8 – хитрість, 9 – втома, 10 – страх, 11 – жаль, 12 – образа.

Методика «Сприйняття дітьми графічного зображення емоцій»

(Г. Фадіна)

Мета: виявити розуміння емоцій іншої людини

Матеріал: набір картинок із зображенням ситуацій (замість персонажів на картинках – біла пляма); набір зображень облич (веселих та сумних).

Інструкції. На початку методики ми запропонували дитині набір картинок із зображенням ситуації, на яких обличчя персонажу не було. Ми запропонували дитині також набір картинок з веселими та сумними обличчями, які можна використовувати, щоб закрити білу пляму і надати персонажу сумного чи веселого вигляду. Ми запропонували дітям такі ситуації, як:

- Артем іде з мамою до дитячого садка.
- Альона з дітьми на прогулянці.
- Влад на заняттях.
- Настя грається з дітьми у групі.

- Уляна співає у музичній залі.
- Дмитрик бігає на фізкультурних заняттях.
- Софійка грається вдома.

У ході проведення методики ми пояснювали дитині, що робить персонаж, якого звати так само, як і його. Далі просили дитину, використовуючи набір обличь, закрити білу пляму і надати персонажу сумного або веселого вигляду. Ми запитували дитину, чому у персонажа саме таке обличчя, а не інше. Позитивні чи негативні відповіді дітей фіксувалися. Після проведення методики визначалося індивідуальна та загальна кількість позитивних та негативних відповідей дітей.

Діагностика емоційного стану з використанням восьмикольорової гами (за О. Захаровим)

Мета: визначити рівень емоційного комфорту у дітей у групі на даний момент.

Матеріал: 8 олівців: жовтий, блакитний, чорний, червоний, пурпуровий, зелений, коричневий, оранжевий.

Інструкція. Діагностика проводиться з кожною дитиною окремо. Дитині пропонується заплющити очі та уявити, якого кольору у неї настрій. Потім дитина розплющує очі і бере олівець того кольору, який уявила. Інтерпретація результатів. Вибір олівця: оранжевого, жовтого, зеленого кольору вказує на емоційне благополуччя; пурпурового, блакитного, червоного, чорного кольору – на емоційний дискомфорт; коричневого кольору – на емоційний нейтральний стан.

Методика «Наявність у дітей розуміння свого емоційного стану» (Г. Фадіна)

Мета: виявити наявність та глибину соціальних емоцій дітей.

Матеріал: кольорові олівці, альбом.

Інструкція: У ході діагностики ми пропонували дітям згадати та намалювати ситуацію, коли вони відчували здивування, страх, горе, радість.

Методика «Сюжетні картинки» (І. Дерманова)

Мета: виявити рівень уміння дітей висловлювати емоції.

Матеріал: набір картинок із зображенням хороших вчинків та набір картинок із зображенням поганих вчинків.

Інструкція: У ході цієї методики ми пропонували дитині розкласти картинки так, щоб з одного боку лежали ті, на яких намальовані добрі вчинки, а з іншого – погані. Завданням дитини було дати моральну оцінку зображеним на малюнку вчинкам, що дозволяло нам виявити його ставлення до моральних норм. Особливу увагу в ході діагностики ми приділяли оцінці адекватності емоційних реакцій дитини на моральні норми такі, як: позитивна емоційна реакція (усмішка, схвалення) – на моральний вчинок та негативна (осуд, обурення) – на аморальний вчинок.

Протокол № 1

Назва методики: Методики сформованості рівня емоційного розвитку (констатувальний експеримент)

Вікова група: старша група «А»

№ з\п	П.І. дитини	Когнітивний компонент		Емоційний компонент		Діяльнісний компонент	Загальний рівень
		Мімічний тест	Сприйн-тя дітьми граф.зобр-ня епмоцій	Діагностика емоційного стану	Методика наявності у дітей розуміння свого емоц.стану	Сюжетні картинки	
1	Кирило Б.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
2	Ліза Б.	Н	С	ЕНС	С	С	С
3	Арсеній В.	С	С	ЕБ	С	С	С
4	Стас Є.	Н	С	ЕНС	Н	С	С
5	Соня Є.	В	В	ЕБ	В	В	В
6	Артем З.	Н	Н	ЕНС	Н	Н	Н
7	Настя І.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
8	Неоніла К.	С	В	ЕНС	В	В	В
9	Єгор К.	С	С	ЕБ	С	С	С
10	Іван К.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
11	Настя П.	С	С	ЕНС	С	С	С
12	Владік П.	Н	С	ЕНС	Н	Н	Н
13	Артем Р.	С	В	ЕНС	С	С	С
14	Сашко С.	Н	С	ЕНС	С	С	С
15	Данило Ч.	Н	С	ЕНС	С	С	С
16	Ліза Т.	С	С	ЕБ	С	С	С

17	Аріна Ф.	В	В	ЕБ	В	В	В
18	Артем Ф.	Н	С	ЕНС	С	С	С
19	Данило Х.	С	С	ЕБ	С	С	С
20	Ігор Ш.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н

Рівні: В – високий; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Рівень емоційного комфорту: ЕБ – емоційне благополуччя; ЕД – емоційний дискомфорт; ЕНС – емоційний нейтральний стан

Протокол № 2

Назва методики: Методики сформованості рівня емоційного розвитку (констатувальний експеримент)

Вікова група: старша група «Б»

№ з\п	П.І. дитини	Когнітивний компонент		Емоційний компонент		Діяльнісний компонент	Загальний рівень
		Мімічний тест	Сприйн-тя дітьми граф.зобр-ня епмоцій	Діагностика емоційного стану	Методика наявності у дітей розуміння свого емоц.стану	Сюжетні картинки	
1	Аліна Б.	С	Н	ЕД	Н	Н	Н
2	Сашко Г.	В	В	ЕБ	В	В	В
3	Даня Г.	С	С	ЕНС	С	С	С
4	Микита Є.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
5	Соля З.	С	С	ЕБ	С	С	С
6	Аліса К.	В	В	ЕБ	В	В	В
7	Олег М.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
8	Катя М.	С	С	ЕНС	С	С	С
9	Карім О.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
10	Оля С.	С	С	ЕНС	С	С	С
11	Кирило Л.	С	Н	ЕД	Н	Н	Н
12	Таня Н.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
13	Маша О.	В	С	ЕБ	В	Н	С
14	Уля П	С	Н	ЕНС	Н	Н	Н
15	Вова Ш.	С	С	ЕБ	С	С	С
16	Данило Р.	Н	Н	ЕНС	Н	Н	Н
17	Мілана С.	С	С	ЕНС	С	С	С

18	Дарина Ф.	С	С	ЕНС	С	С	С
19	Катя Х.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
20	Алія Я.	С	С	ЕНС	С	С	С

Рівні: В – високий; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Рівень емоційного комфорту:ЕБ – емоційне благополуччя; ЕД –емоційний дискомфорт; ЕНС – емоційний нейтральний стан

Анкета для вихователів

1. Чи приділяється достатня увага емоційному розвитку дітей у вашій віковій групі? Які форми роботи з дітьми Ви використовуєте?
2. Як ви вважаєте, чи відчують діти себе комфортно в дошкільному закладі?
3. Чи вважаєте Ви образотворче мистецтво ефективним засобом розвитку емоційної сфери дошкільників?
4. Які форми організації використовуєте для художньо-естетичного розвитку дошкільників?
5. Чи знайомите ви дітей з творами мистецтва? Яку форму організації вважаєте найбільш ефективною? Чому?
6. Які методи й прийоми ви використовуєте в процесі керівництва образотворчою діяльністю?
7. Які труднощі відчуваєте в роботі з художньо-естетичного розвитку?

Анкета для батьків

Шановні батьки!

Відомо, що образотворче мистецтво є важливим джерелом розвитку емоцій, інтелекту, соціального досвіду та творчості дітей. Нам цікава ваша думка про це. Просимо відповісти на такі запитання.

1. Чи маєте ви уявлення про те, що таке емоційний комфорт?
2. Який настрій переважає у вашої дитини вдома? (Потрібне підкреслити, доповнити):
 - життєрадісний, бадьорий
 - буває іноді веселим, іноді невдоволеним
 - спокійний;
 - збуджений, дратівливий;
 - пригнічений;

- нестійкий.

3. Чи з задоволенням дитина відвідує дошкільний заклад? Якщо ні напишіть причину.

4. На вашу думку, чи має образотворче мистецтво вплив на забезпечення емоційного комфорту дитини?

5. Чи є у вас вдома твори зображувального мистецтва (пейзажи, натюрморти, твори декоративно-прикладного мистецтва?)

6. Чи відвідуєте ви виставки або розглядаєте твори образотворчого мистецтва в Інтернеті разом з дитиною?

7. Які матеріали для занять зображувальною діяльністю є у вас вдома?

8. Чи часто дитина просить когось із членів сім'ї помалювати разом з нею? Кого переважно просить?

9. Як Ви найчастіше реагуєте на прохання дитини помалювати чи зайнятися творчістю з нею:

- пропонуєте дитині самій зайнятися малюванням, пояснивши, що зараз зайняті;

- переносите спільну діяльність на інший час (день, тиждень, зручніший для Вас);

- відкладаєте справу, якою займалися і включаєтеся у процес (Потрібне підкреслити, доповнити)

Конспект заняття «Загадковий світ емоцій»

Програмовий зміст: розширити уявлення дітей про емоції радості, злості, суму, страху, спокою, та подиву; формувати позитивні емоції за допомогою посмішки; спонукати дітей робити вчинки, що приносять радість іншим. Закріпити вміння дітей передавати емоції мімікою; створити доброзичливу атмосферу в дитячому колективі, наповнювати активний словник словами для опису емоційного стану; учити дітей аналізувати свої вчинки та нейтралізувати гнів через гру. Вчити передавати настрій за допомогою нетрадиційних технік (малювання губки). Створити психологічно невимушену атмосферу для комфортного спілкування дітей і дорослого; зняття напруги м'язових затисків; гармонізації відносин між дітьми. Розвивати мислення, увагу, дрібну моторику рук; стимулювати пізнавальну діяльність. Розвивати емоційну сферу, кінестетичну чутливість, творчу уяву, уміння фантазувати, розмірковувати, самостійно робити висновки.

Матеріали: квіти ромашки різного діаметру; пінопластовий великий смайлик; маленькі смайлики 6 емоцій; намистинки з зображенням 6 емоцій; повітряні кульки на паличці; маркери; мильні бульбашки; картинки з вчинками; ромашка на ватмані; двосторонній скотч; кошик; папір А4 (відповідно кількості дітей); подушечки(відповідно кількості дітей); мішечок; парасолька; асоціативна картка – сум; ватман 1 шт.; фарба гуаш 7 кольорів (кольори веселки); мочалки для миття посуду(відповідно кількості дітей); вологі і сухі серветки; магнітна дошка 3 шт.; стаканчики – непроливайки; тканина для малювання Ебру(відповідно кількості дітей); фарби та згущувач Ебру; пензлики; бамбукові палички; зображення емоції здивування; пісочниця анімаційна; мікрофон; стрічка жовта, тонка; пластиковий одноразовий посуд (тарілки, стакани); чорна, зелена та синя тканина; мушлі; пісок; павуки, змії резинові; іграшка вовк і баба-Яга; 2 підноси; харчовий барвник 5 кольорів; сода; миючий засіб для посуду; оцет; килимки (відповідно кількості дітей); ручка – світлофор.

Хід заняття

I. Вступна частина

– Дітки, погляньте хто тут? Це принц Смайлик. Який він? *(трішки засмучений)* Я навіть знаю чому? На день народження принцу Смайлику – феї подарували чарівне намисто. Кожна намистинка – це була певна емоція...Ви знаєте що таке емоції? *(Різні емоції люди висловлюють мімікою. Це коли ми можемо передати свій стан, настрій, емоцію виразом обличчя і навіть тілом, відповіді дітей)*. Та трапилась біда, Смайлик загубив намисто.

-Як ви думаєте, ми можемо якимось допомогти Смайлику? *(знайти намистинки)*. Так, то ж давайте вирушати в пошуки. Нагадаю вам, що з нами буде мандрувати ось ця ручка*(кольорові долоньки)*. – Хто мені скаже що це за ручка і чому вона буде з нами все заняття? *(ручка-світлофор, яка вказує чи слухають діти, чи - ні)*.

II. Основна частина

(звучить ніжна музика, підходимо до ромашкової галявини)

–Ми підійшли до ромашкової галявини, погляньте як тут гарно. *(знаходимо смайлика радості)*.

-Яка це емоція дітки? *(радості)*

-Покажіть її мені *(показують мімікою)*.

-А що вам приносить радість? *(відповіді дітей)*.

-Коли ви радієте, які відчуття при цьому? *(відповіді дітей)*.

-Люди по різному можуть радіти,хтось лише посміхнеться, хтось аж пищить, кричить, хлопає, тупає, навіть плаче....але всіх об'єднує одне – посмішка на обличчі.

- Я хочу запропонувати вам із поміж цих картинок з різними вчинками, відібрати лише ті, які приносять радість іншим людям, і прикріпити їх на ось цю велику ромашку.

Вправа «Вчинки, які приносять радість іншим людям»

-Молодці, мої хороші. А тепер я хочу щоб і ви трішечки пораділи. *(психолог пускає дітям мильні бульбашки)*. –Сподобалось? Я подарувала вам трішечки

радості? Давайте ми з вами поділимося радістю з нашими гостями. Тримайте кульки і фломастери, намалюйте на них емоцію радості і подаруйте нашим гостям.*(під музику діти виконують завдання).*

Вправа «Розмалюй кульку»

-Ой, погляньте, що тут? *(під листочком знаходимо намистинку радості, кладемо у кошик).* Молодці. Ви задоволені? Настрій у вас радісний? Йдемо далі.

(звучить музика, підходимо до болота, хащів, де заховався смайлик - злість)

-Ви знаєте що це за емоція?

-Покажіть її мені? *(показують мімікою).*

-Які відчуття у вас при цьому? *(тіло напружене, нервово, скуте).*

-Коли може виникати така емоція? *(відповіді дітей).*

- Згадайте, ситуацію, коли ви були злі? *(відповіді дітей).*

Вправа «посварились - помирились»

(Дітки стають парами, спинками один до одного, сильно – сильно зляться, хмурять брови, напружились, а потім – повернулись, посміхнулись і обійнялись)

-А скажіть мені будь – ласка, як можна позбутись злості? *(відповіді дітей).*

Вправа «Прожени зість»

- Коли у нас є злість, то можна порвати на шматочки папірець *(рвуть)* і вона зникне, можна потупати ніжками *(тупають)*, щоб її прогнати можна пострибати *(стрибають)*, поплескати *(плескають)*, побігати і т.ін., а ще – можна побити кулачками подушечку, щоб прогнати злість *(б'ють)*. Ще у мене є «мішечок лементу» у який можна покричати, щоб прогнати злість.

-А тепер зобразіть на своєму обличчі злість, потім – радість. Молодці малята. *(беремо намистинку)* Ось у нас є ще одна намистинка, яку ми кладемо у кошик.

(звучить звук дощу, психолог відкриває парасольку і ховає діток під нею, в цей час випадає смайлик - сум)

-Кли на дворі йде дощ, то який у нас, здебільшого, настрій? (сумний) -Чому?
(відповіді дітей).

-Погляньте, ось у нас є зображення смайлика – сум, а навколо картинки.
Скажіть будь – ласка чи пов'язані дані картинки з сумом? (відповіді дітей).

Асоціативна картка – сум

-Дукую. Молодці малята.

-А скажіть мені, чи було вам колись сумно? (відповіді дітей).

-Вам подобається такий стан? Чому? (відповіді дітей).

-Вам хочеться його змінити? (Так – Як можна підняти собі настрій?
(подивитись мультик, позвати друзів, зайнятись улюбленою справою,
почитати книжечку, помалювати)

-Давайте ми з вами намалюємо спільний малюнок, щоб підняти собі настрій,
дуже часто гарний настрій відображають кольори.

Малювання веселки фарбами та губками для миття посуду під музику.

-Ось ми кладемо ще одну намистинку у кошик і йдемо далі.

(звучить музика,, підходимо до зони і знаходимо емоцію страху, яка тут живе).

-Дітки, що це за емоція? (відповіді дітей).

-Давайте покажемо її. (показують мімікою)

-Чого ви боїтесь? (відповіді дітей).

-Згадайте коли вам було страшно? (відповіді дітей).

-Відкрию вам невеличкий секрет: у страху є слабе місце, як тільки його промовити вголос або висміяти, він вмить зменшується на половину. Давайте й ми трішки з нього посміємось.

Вправа «Йде кусіка»:

Йде кусіка (йдусь як страшатка) Із – за сусіка

Зуби зазубила (зубки показують)

Очі заочила (очки навикіт)

Руки заручила (плескають)

Ноги заножила (тупотять)

Страшно?!!

Хдопчики й дівчатка,

Зараз ви страшатка.

Сіли, притаїлись, ручками накрились,

А тепер швиденько встали і боятись перестали.

-Я вам пропоную дати відповідь на запитання, але не промовляючи слів : боюсь, страшно, не боюсь, не страшно, лячно, не лячно..ми зараз забуваємо такі слова. Згода?

Вправа «Закінчи речення»

- 1.Коли в кімнаті вимкнене світло, то мені.....
- 2.Коли на вулиці гримить і блискає, то мені.....
- 3.Коли я загубився у незнайомому місті, то мені.....
- 4.На своєму столі я знайшов великого, чорного павука і мені.....
- 5.Йдучи в садочок, несподівано вибігла велика собака і голосно загавкала і мені.....

-Молодці, мої хороші. А кажіть но мені, як ви вважаєте, бояться лише діти, чи й дорослі? *(відповіді дітей)*. Чому? *(відповіді дітей)*.

-Давайте запитаємо у самих дорослих, візьмемо у них інтерв'ю.*(діти у мікрофон запитують присутніх дорослих про їх страхи)*

Інтерв'ю з дорослими «Чого Ви боїтесь»

-Дякуємо нашим дорослим гостям за щирі відповіді.

Корисний і не корисний страх

-Скажіть мені, дітки, чи корисний страх? Чому? **(Так, якщо нема почуття страху, то можна впустити злодія у хату, впасти з балкону, потрапити під колеса автомобіля, опектись гарячою водою, спричинити пожежу. Ні, тому, що через постійний страх перед чимось, ми не радіємо життю, відчуваємось невпевнено, частіше хворіємо, менше пізнаємо світ,...)**

-Що ж робити? *(бути обачними, частіше посміхатись, глузувати з непотрібних страхів.)*

І у наш кошик ми кладемо ще одну намистинку.

(Звучить спокійна музика, підходимо до інсталяції моря)

-Малята, як ви вважаєте, яка емоція може жити тут? *(емоція спокою)* Чому?
відповіді дітей).

-Як ви можете охарактеризувати спокійну людину? *відповіді дітей).*

Діти сідають на килимки

-Коли ви себе відчуваєте спокійно? *відповіді дітей).*

-Що вас заспокоює? *відповіді дітей).*

-А чому там є черепашка? *(бо вона спокійна)*

-Ми з вами зараз теж побудемо деякий час черепашками.

Релаксаційна вправа «Черепашки»

Уявімо собі, що ми маленькі черепашки. Ми сидимо на пісочку, на березі моря. Нам тепло, спокійно, приємно. Ми широко посміхнулись, підняли голівки до сонечка, заплющили очки, бо сонечко сильно світить. Потім ми покрутили головами з боку, на бік, потягнулись, глибоко вдихнули і видихнули. Підняли високо вгору свої ручки, потім дотяглись ними до ніжок. Шумить морська хвиля, заспокоює і заколисує, сонячні промінчики нас гріють і наповнюють світлом, ніжністю і добром. Візьміть промінчик сонця у свої долоньки і подаруйте його один одному *(дмухають).*

-Коли черепашки повзуть по пісочку, то завжди залишають на ньому свій неповторний малюнок, давайте і ми, як черепашки, залишимо малюнок на піску. *(малюємо на піску)*

Пісочна анімація

-А тепер йдемо далі, бо ж не всі ще намистинки ми відшукали.

(підходимо до зображення емоції здивування.)

-Що це за емоція? *(подиву)*

-Всю нашу мандрівку ця емоція була з нами, ми дивувались коли щось знаходили, коли щось нове дізнавались.

-Покажіть дану емоцію на своєму обличчі *(зображують мімікою).* –Згадайте ситуацію із свого життя коли ви були здивовані *(відповіді дітей).*

-А хочете я вас зараз здивую?

Дослід «Кольорова пінна водичка»

Додаємо ще одну-останню намистинку у кошик.

III. Заключна частина

-Ось, малята, ми всі разом зібрали намистинки, давайте їз одягнемо на стрічечку і віднесемо принцу -Смайлику (*нанизуємо і відносимо Смайлику, який вже усміхнений*). –Подивіться, дітки, наш Смайлик уже не сумний. Який у нього настрій? (*відповіді дітей*).

Підходимо до столиків

Малювання Ебру

-Принц Смайлик залишив для вас подарунок, це чарівна водичка і веселі фарби для незвичайного малювання. Спробуємо? (*діти малюють, переносять малюнок на тканину і дарують малюнки присутнім гостям*)

-Дітки, скажіть, чи сподобалось вам заняття? Що найбільше? (*відповіді дітей*).

-Що не сподобалось на занятті?Що було для вас тяжким? (*відповіді дітей*).

-Я дякую вам за роботу на занятті, бажаю веселого та гарного настрою і дарую вам ось такі веселі смайлики (*кожній дитині вручається печиво у вигляді смайлика*)

Конспект організованої спільної діяльності з художньої творчості для старшого віку «Загадки портрета»

Програмовий зміст: Розширювати уявлення про жанрі портрета, види портрету.Познайомити з різними прийомами малювання графічними матеріалами.Збагатити словниковий запас новими термінами і поняттями.

Розвивати уміння і навички в малюванні з натури, передавати в малюнку настрій, міміку і характерні риси зовнішнього вигляду людини, а також своє ставлення до зображуваного об'єкту. Виховувати правильне

ставлення до загальнолюдських цінностей на прикладі творів образотворчого мистецтва.

Обладнання, наочно - методичні посібники.

- Ноутбук, монітор, магнітна дошка, фломастери для дошки.
- Відео-презентація «Загадки портрета».
- Репродукції творів художників, виконані в жанрі портрета різними художніми матеріалами (наприклад: А. Тропінін «Автопортрет на тлі вікна, з видом на Кремль», І.Є. Рєпін «Стрекоза», В.М. Васнецов «Цар Іван Васильович Грозний», Я.Я. Кончаловський «Маргот танцює», Ван Дейк «Сімейний портрет», В.О. Серов «Портрет Мікі Морозова», Б. Кустодієв «Портрет Ірини Кустодієвої з собакою Шумкой» та інші).
- Дитячі малюнки в жанрі портрета.
- Набір алгоритмів для малювання портрета.
- Іграшка Олівець, валізка з атрибутами, маленький мольберт, дзеркальце.
- Диск із музичним супроводом (спокійна музика). .
- Призи від Олівця (кольорові олівці, воскові крейди або масляна пастель).

Матеріали для малювання:

Папір формату А 4, воскові крейди, олійна пастель, суха пастель або шкільні крейди (за вибором).

Хід заняття

I. Вступна частина

- Діти, до нас сьогодні завітав незвичайний гість.
- Одягає на руку іграшку - чоловічка Олівця, і говорить від його імені:
- Доброго дня, діти! Ви мене впізнали? Звичайно, я - Олівець!
- Відкриває мініатюрний чемоданчик, в якому лежать маленькі олівець, кисть, рулончик паперу, палітра.
- Подивіться, що у мене в валізці:

«Олівець, палітра, кисть,
І білий аркуш паперу.
Є ще мольберт-триніжок,
Тому, що я ...»

(художник)

- Молодці, правильно! Я художник і маюю картини.

II. Основна частина

Як ви думаєте, діти, де можна побачити ці картини художників? (На виставках, в музеях, картинних галереях)

- Правильно. Туди можна прийти і помилуватися на них. Ви вже й самі трохи художники. Я бачив ваші малюнки на виставці в дитячому саду. Які ви молодці! А якщо ви художники, то вже багато знаєте про мистецтво. От скажіть мені, будь ласка, які ви знаєте жанри живопису?

Діти відповідають.

- Правильно! Це пейзаж, портрет і натюрморт. А про який з цих жанрів йдеться у вірші-загадці?

«Якщо бачиш, що з картини
Дивиться хтось на нас,
Чи принц в плащі старовинному,
Або у касці верхолаз.
Може, сумний або сміливий,
Може, добрий чи злий.
В намальованій картині
Найголовніший він герой.
Може, тато чи мама,
Може, дідусь і я.
Намальована на картині.
Може, вся моя родина.
Тут нескладно здогадатися,
Невпевненості немає,

Красива картина

Називається...»

(портрет)

Олівець:

- Правильно! Слово «портрет» не українське. У перекладі з французької мови воно означає зображення (образ) якого-небудь людини або групи людей. Портрет - один із головних жанрів живопису. Чому?

(Тому, що він зображує людину).

- Послухайте, діти, я розповім вам маленьку казку.

«Якось вранці прокинулась старий мудрий пензлик і поруч з собою на столі побачив щось металеве і блискуче. Це був новенький фотоапарат. Він виблискував своїм об'єктивом і був дуже задоволений собою. Він поблажливо глянув на пензлик і розсміявся:

- Ха-ха-ха! Нарешті ти зможеш відпочити. Тепер я буду виконувати всю твою роботу, не моргнувши оком! Вірніше, навпаки, моргнувши!»

І він знову зареготав. Моргнув в одну сторону - і ось тобі ліс, галявина, струмочок. Моргнув в іншу - дім, сад, корова.

- «А які портрети я вмію робити!» - продовжував хвалитися фотоапарат.

- «Почекай» - зупинив його пензлик. «Чи знаєш ти, що таке портрет?»

- «Звичайно. Це коли я фотографую людей! - гордо заявив фотоапарат.

- «Безумовно, прекрасні в тебе портрети, дуже точні. Але не вистачає в них частки серця художника, його душі!

Хочеш, я познайомлю тебе з цими портретами? Ходімо зі мною до музею, і ти побачиш твори справжніх майстрів!»

- Давайте, діти, і ми разом з пензликом здійснимо цю екскурсію.

Олівець показує дитячі портрети різних епох, різного соціального стану. По ходу розглядання портретів педагог звертає увагу дітей на колір і композиційне рішення, деталі інтер'єру, які допомагають розкрити емоційний

стан, характер, настрій, соціальний стан героїв. Допомагає дітям визначити і назвати види портретів - поодинокі, групові, в повний зріст, і т.д.

Олівець:

- Як чудово, що художники змогли зафіксувати всі ці образи! Їх розділяє величезна час, різні їх долі. Але портрети, створені видатними художниками, допомогли нам через них дізнатися частинку нашої історії. І, незважаючи на їх відмінності, відчути, що кожен з них чимось нам близький і навіть схожий на нас. З ким би з них ви хотіли б потоваришувати? На кого хотіли б походити?

З винаходом фотоапарата художники не перестали малювати портрети. Фотографія ніколи не зможе замінити картину, написану художником. Адже в кожній картині присутня як би жива душа людини, від неї навіть виходить тепло. У старовину знатні люди замовляли портрети всіх членів сім'ї і передавали їх з покоління в покоління. Через портрети можна було познайомитися зі своїм прадідусем або ж з мамою прапрабабусі. Таким чином, збиралася ціла колекція сімейних портретів.

Є ще один вид портрета... Дізнатися про нього вам допоможе відповідь на загадку:

«Є в кімнаті портрет,
У всьому на вас схожий.
Засміється - і у відповідь
Він засміється теж.
Я побачив свій портрет,
Відійшов - портрета немає...»

(дзеркало)

Підказка: олівець дістає маленьке дзеркальце, і дивиться на своє відображення.

Олівець:

- Який портрет малює художник, дивлячись у дзеркало? Правильно, автопортрет! Художники малюють себе, дивлячись у дзеркало,

називаючи свої картини автопортретами.(Наприклад, в картині А.Тропинина «Автопортрет на тлі вікна, з видом на Кремль»). Педагог пояснює дітям нове слово: прюн (колір одягу, яку одягають художники під час роботи).

Олівець:

- Молодці, діти! Тепер, дивлячись на чийсь портрет, ви зможете дізнатися про людину, якого зобразив художник.

- А хто з вас скаже, як художник малює портрет?
Діти відповідають.

- Правильно, сідає навпроти людини, якого хоче зобразити, бере папір або полотно, пензлі або олівець і починає малювати, намагаючись передати схожість, характер, настрій і навіть професію людини. Це називається «малювати з натури».

- Як багато ви вже знаєте!Перед тим, як малювати, ми з вами пограємо.

(Діти встають.)

Фізкультхвилинка «Перетворення»

«Раз - піднялись, потягнулися,

Два - один одному посміхнулися.

Нахиляємося вперед.

Хто дістає до підлоги?

Три - прогнули наші спинки,

Подивилися величаво

І наліво і направо.

На чотири - руки ширше,

Головою похитали,

П'ять - руками помахали.

Плечі вище піднімаємо,

А потім їх опускаємо.

Треба плечі нам розім'яти,

Раз - два - три - чотири - п'ять.

Від душі ми потягнулися

І знову повернулися на місце.

Будемо разом малювати

Майстерністю всіх дивувати».

Олівець:

Ось ми і перетворилися в художників. А зараз намалюємо портрети наших гостей. Обирайте, чий портрет ви будете малювати.

Діти сідають за столи, вибирають модель і малюють портрети.

Під час роботи педагог по черзі виставляє картки, показують послідовність роботи. Спочатку овал (голову), потім шию і плечі. Після цього в центрі обличчя позначаємо точкою місце, де буде розташований ніс, і знаходимо місце для очей. Очі можна малювати, починаючи від зіниці, потім малюємо райдужну оболонку і повіки з віями. Потім малюємо брови, ніс. Відстань між носом і підборіддям ділимо навпіл і малюємо губи, передаючи міміку людини. Малюємо зачіску, використовуючи різні відтінки того чи іншого кольору, одяг, прикраси.

Потім діти доповнюють малюнки деталями, елементами навколишнього оточення. Після цього тонуємо особа бічною поверхнею крейди, таким же прийомом можна розфарбувати фон, підбираючи контрастні або пастельні кольори, які допомагають розкрити настрій.

Педагог:

- Тепер наші портрети готові. У нас вийшла ціла картинна галерея.

Олівець, тобі подобаються портрети, які виконали діти?

Олівець:

- Так. Вони чудові! Дивлячись на ці портрети, я бачу, яке у людини настрої, і навіть можу здогадатися про його професії.

III. Заключна частина

- А тепер, діти, запросимо на нашу виставку всіх гостей, але для цього з художників треба перетворитися назад у дітлахів.

(Діти встають)

«Ми на місці покружляли -

Знову у малят перетворися».

Діти разом з гостями розглядають портрети, і дарують їх вихователям-гостям.

Олівець:

- У моїй валізці є призи для вас, юні художники!

Олівець роздає дітям подарунки.

- До побачення! Наступного разу я розповім вам ще багато цікавого.

Конспект заняття «Колір в натюрморті»

Програмовий зміст: продовжити знайомити дітей із жанром образотворчого мистецтва – натюрморт, закріпити знання про знайомі кольори та їхні особливості, вдосконалювати вміння розфарбовувати гуашшю вироби із солоного тіста, формувати почуття кольору, вчити узгоджувати іменники з прикметниками, розвивати вміння висловлювати своє ставлення до творів мистецтва, виховувати художньо-естетичний смак під час перегляду репродукцій художників.

Матеріали: репродукції картин В.Ван Гог «Соняхи» (в теплих тонах), Клод Мане «Натюрморт з диней», Н. Черній «Натюрморт з кавуном», А. Шовкуненко «Натюрморт з кавуном», Ю.Бакаєва «Натюрморт», аудіо система, запис пісні в виконанні дитячого хору «Знов надворі дощик», П.І. Чайковський «Нова лялька», звуки дощу з виконанням п'єси П.І. Чайковського «Осіньна пісня», атрибути до гри «Сонечко та дощик»(сонце з одної сторони жовте, з другої червоно-оранжеве, хмаринка створена з фіолетових, синіх, голубих, сірих та білих кольорів), наголовник для веселки, кольорові аркуші картону відповідно до кольорів веселки, нерозфарбовані фрукти та овочі, емблеми сонечко та хмаринки, набір гуашевих фарб, виліплені натюрморти з солоного тіста (яблучко та виноград) на площині, обладнання для малювання.

Хід заняття

I. Вступна частина.

Рухлива гра «Сонечко та дощик» під пісню.

Ігровий момент – поява веселочка.

Веселочка -Я барвиста веселочка

Засвітилась над селами

Над лісами вгорі!

Вихователь – Скільки в тебе кольорів?

Веселочка – Не лічила я ніколи,

Запитай у квітів в полі,

Запитай у дітвори

Які в мене кольори?

Зустріч з кольорами веселки:

(діти з відповідними кольорами шикуються біля веселки та розповідають вірші)

Червоний колір – дуже теплий,

Веселий та яскравий,

Як полуниця він сміється,

Трояндою до нас вбереться.

Оранжевий – він сонячний, щасливий,

Солодкий як морквинка,

Зі смаком апельсинки.

Жовтий – теплий та ласкавий,

Сонцем усміхнеться,

Листячком осіннім біля ніг зів'ється.

А зелений колір дуже всім знайомий,

Пахне він травою,

Ялинкою лісовою.

Блакитний – синього він друг,

Краплинкою, хмаринкою,
Холодною крижинкою в долоньки упаде
Водичкою грайливою в струмочку потече.
Синій він холодний та сумний
Дружить він з дзвіночками,
Сливками, волошками.
Фіолетовий казковий
На баклажані примостився
До фіалки притулився
В темну нічку полетів
Таємницю залишив.

Дякуємо кольори, що до нас завітали. Будь ласка, допоможіть нам, до нас завітав холодний, сумний та невеселий дощик та змив усю фарбу з наших фруктів та овочів.

II. Основна частина

Дидактична гра «Підбери за кольором»

Діти беруть нерозфарбовані фрукти та овочі, просять відповідні «кольори», щоб допомогли їх розфарбувати, «кольори» повертають вже розфарбовані фрукти та овочі та називають за зразком – баклажан фіолетовий тощо.

Малюки дякують кольорам та прощаються з ними.

- Дітки, я знаю чому так вчинив холодний дощик пустун, тому що йому ніхто не радіє і не дарує йому подарунки! Давайте виправимо цю ситуацію, і не просто виправимо, а подаруємо йому фрукти та овочі схожі по кольору на нього, а сонечку подаруємо фрукти та овочі схожі на сонечко.

Дидактична гра «Подарунки для хмаринки та сонечка»

На початку гри діти уточнюють якого кольору буває сонечко та хмаринка.

♦ Дітки, ви все зробили вірно. Ви розклали овочі та фрукти відповідно по кольору. Давайте з вами замислимось, коли на небі світить

сонечко, що ви відчуваєте, а коли осінній дощик?

Вправа-етюд «Холодний дощик»

- ◆ Закрийте оченята уявіть, ви потрапили під осінній дощик.
- ◆ Які відчуття? (Під композицію шум дощу та п'єсу І.Чайковського «Осіння пісня»діти уявляють та по закінченню коментують свої відчуття).

Вправа-етюд «Тепле сонечко»

- ◆ Закрийте оченята і уявіть,що на небі з'явилось ласкаве сонечко. Воно торкається ваших щічок, промінчик лоскоче ваш носик та ніжить ваше волосся. Що ви відчуваєте? (п'єса П.І. Чайковського «Нова лялька»)

- Так дітки і кольори, якщо вони схожі на сонечко – вони теплі, а якщо на дощик то холодні. Давайте з вами назвемо овочі та фрукти теплих кольорів, холодних кольорів. А як ви гадаєте, як що ми намалюємо на картині овочі та фрукти, як ця картина буде називатися – натюрморт.

-Хто нам розкаже віршик про натюрморт. (Розповідає дитина)

Фрукти, овочі та ваза,

Кожен з вас побачить зразу

В чому річ і в чому суть,

Як картину цю зовуть? (Натюрморт)

- ◆ А як ви гадаєте? Чи може бути натюрморт намальований в теплих або холодних тонах. Давайте завітаємо на виставку репродукцій художників, помилуємось картинами та визначимо, які картини вам більше до вподоби та чому?

Діти милуються картинами та відповідають який натюрморт їм сподобався найбільше, на якій картині вони б захотіли побувати у вигляді фрукта або овочу, квітки або вази.

- ◆ Дітки, художники використовують фарби різного кольору, щоб намалювати натюрморти. Давайте з вами визначимо, які натюрморти мають кольори холодних тонів, а які теплі. Для чого ми подаруємо кожному натюрморту сонечко-емблему, якщо він повністю намальований у теплих

тонах, хмаринку-емблему, якщо він намальований у холодних тонах та сонечко і хмаринку разом, якщо художник використав і теплі і холодні тони.

Дидактична гра «Експерти»

◆ Сподобалось вам, які саме картини виконані в холодних тонах, які в теплих, які картини мають холодне тло, а які теплий. Які відчуття у вас викликали данні картини. Як ви гадаєте який настрій був у художника, коли він малював натюрморт «Волошки», «Соняхи»

◆ Наша подорож до виставки закінчилась, але так хочеться відчутти себе художником. Давайте повернемося до групи та розмалюємо свої виліплені з солоного тіста натюрморти, дотримуючись однієї умови, яблучко ви повинні розмалювати теплим кольором, а виноград холодним кольором. А щоб наші рученята краще малювали треба нам зробити гімнастку. Для роботи нам потрібні дві сестрички-ручки ліва аркуш паперу тримає, а права пензликом малює.

◆ Посварились дві сестрички,
Розійшлися хто куди,
Ну, а потім помирились,
Обнялись нема біди. (складені разом долоні вертикально, потім їх розводять, зберігаючи зап'ястки до торкнутими, після чого утворюють замок з пальців рук.)

◆ Пальчики всі разом будуть малювати (кожен пальчик лівою руки торкається відповідно пальчика правої руки),

Ну, а потім дружно всі відпочивати. (розслабляють ручки та долоньки)

III. Заключна частина

Самостійна діяльність дітей.

Виставка дитячих робіт та обговорення результатів роботи

Тема: Подарунки дівчорі від опішнянських гончарів

Програмовий зміст: Поглиблювати знання дітей про гончарне мистецтво, способи виготовлення традиційного керамічного посуду в Україні, предмети національного побуту. Поповнювати лексичний запас назвами посуду: *горщик, миска, глечик, куманець, кухоль, макітра, барильце*. Продовжувати формувати навички ліплення з глини пластичним способом. Вчити передавати характерні ознаки горщика, його форму, дотримуватися пропорцій. Закріплювати прийоми згладжування поверхні виробу пальцями, стекою та зволоженою серветкою. Розвивати дрібну моторику, координацію рухів, творчу ініціативу. Підсилювати задоволення дітей від результатів діяльності шляхом заохочення, схвалення, наголошення на значущості їхніх зусиль. Виховувати патріотичні почуття на основі ознайомлення з народним мистецтвом рідної країни. Стимулювати інтерес і повагу до народної творчості, бажання берегти національну культуру.

Матеріал: опішнянський посуд: барильце, глечик, горщик, макітра, миска, кухоль, куманець; картопля, ложки, кошики (для гри); проектор для демонстрації слайдів; глина, дощечки для роботи, стеки, вода, серветки з тканини.

Хід заняття

Заняття проводиться в українській світлиці та груповій кімнаті.

Психогімнастика **“Я і сонечко”**

I. Вступна частина.

Вихователь. Діти, привітаймося із сонечком, потягнімося до його промінчиків (*діти піднімають руки вгору, підводяться навшпиньки*), насолодімося їхнім теплом. Сонечко дарує кожному з вас по промінчику. Схопіть їх пальчиками. А тепер відпустіть. Простягніть долоньки промінчикам. Відчули, як вони наповнюються теплом? А тепер прикладіть долоньки до грудей. Хай тепло сонечка увійде у ваші серця і зігріє їх. Погріймо й обличчя на сонечку, всміхнімося йому, подаруймо тепло своїх добрих, щирих і привітних усмішок.

А тепер, коли ви зарядилися теплом сонечка, станьте в коло, візьміться за ручки і заплющте оченята. Передайте своє тепло сусідам. Розплющте очі.

Розповідь про опішнянських майстрів

II. Основна частина

Педагог запрошує дітей до української світлиці.

Вихователь. Хочете, я пригощу вас молоком зі справжнього українського глечика? (*Частує дітей молоком*).

Цей глиняний глечик виготовлений у містечку Опішня. Природа цього краю багата на кольорову глину. З давніх-давен у вмілих руках опішнянських майстрів вона перетворюється на предмети побуту (посуд), іграшки та скульптурки-прикраси.

Ремесло виготовлення посуду та інших виробів із глини називають **гончарством**. А людей, які працюють з глиною, — **гончарями**.

Українські майстри виготовляли з глини різноманітні предмети побуту: глечики, куманці, кухлики, миски, макітри, барильця, декоративні вази, іграшки тощо. (*Показує ці предмети, які стоять на полицях і доступні дітям для споглядання та обстеження*).

Глиняний посуд – горщики, миски, глечики, макітри – використовують для приготування, зберігання та подачі на стіл різних страв. Ось у мене в руках глечик, з якого ми пили молоко. Яке ж воно було свіже та прохолодне! Це завдяки глині. У глиняному посуді страви довго зберігають свою температуру, залишаючись теплими чи холодними. А який він гарний!

Дидактична вправа «Глечик який?»

Діти по черзі беруть глечик у руки і називають його ознаки: глиняний, блискучий, гарний, яскравий, старовинний, український тощо.

Вихователь. А ось, подивіться, на стіні нашої світлиці висять декоративні тарілки. Їх використовують не для куховарства, а для

прикрашання оселі. Розгляньмо і їх. (*Діти разом з вихователем розглядають рослинні орнаменти на тарілках: листя, квіти, колосся*). Весь посуд забарвлений у червоно-коричневій, зеленій та синій тонах. Саме такі кольори характерні для опішнянської кераміки.

Розповідь про роботу гончара

Вихователь. Спочатку гончар готував глину, перемішував її з водою. Потім глину збивали спеціальним молотом, через день чи два її місили руками або ногами. Після виготовлення виробу його ставили підсихати, потім обов'язково випалювали у спеціальній печі. Посуд виготовляли на гончарному крузі, а іграшки ліпили вручну. Вміння працювати з глиною передається з покоління в покоління.

Вихователь демонструє і коментує слайди, присвячені роботі опішнянських майстрів.

Після цього пропонує малятам ще раз розглянути глиняний посуд у світлиці, назвати предмети, які їм найбільше до вподоби.

Вихователь (*бере горщик*). Коли я була маленькою і влітку відпочивала у бабусі в селі, ми полюбляли з іншими дітьми грати в гру з картоплею та горщиком. Хочете теж спробувати?

Рухлива гра «Поклади картоплю в горщик»

Грають дві команди. Гравці по черзі дерев'яною ложкою переносять по одній картоплині з кошика в горщик, стараючись, щоб вони не падали. Перемагає та команда, яка першою виконає завдання і втратить мінімум картоплин або жодної.

Відгадування загадок

Вихователь. От молодці ви, як чудово грали! А чи зумієте відгадати загадки про різні глиняні вироби? А зараз хто в горщик руку опускає, той загадку загадає.

Дитина (за бажанням) дістає з горщика картку з зображенням певного

гончарного виробу і описує його (або загадує загадку з вивчених раніше), а інші діти відгадують, про що йдеться.

Біля тіла – вухо, голови не маю,

Молоко, сметану добре зберігаю.(Глечик).

А я – чудо із чудес,

Мене знає рід увесь,

Бо я хлопець-молодець –

Опішнянський...(куманець).

Як у піч мене несуть,

В мене овочі кладуть,

Ще й водички наливають,

Шусть у піч – і борщик мають. (Горщик).

Є у горщика сестриця –

Широченька, як годиться,

Мак на пиріжки в ній труть.

Ну ж, скажіть, як її звуть! (*Макітра*).

З глини виліплений птах

Весело співає так!

Лиш до рота піднеси

І дмухни – як засвистить (Свищик-півник).

Після кожної відповіді вихователь запитує дітей, яка ознака в загадці стала підказкою.

Вихователь. Які ж ви молодці! Знаєте, як звуться різні предмети глиняного посуду. А хочете навчитися їх робити? Для цього нам треба перейти зі світлиці до нашої кімнати.

Діти разом з вихователем повертаються у групове приміщення.

Ліплення «Диво-горщик»

Вихователь. Виліпимо з глини маленькі горщики-сувеніри

Педагог пояснює, що шматок глини треба розкочати коловими рухами рук для отримання круглої форми. Потім великим пальцем правої руки у глиняній масі роблять заглиблення і поступово розширюють його, повертаючи виріб. Обома руками формують стінки горщика. Днище роблять плоским і вирівнюють.

Вихователь. А щоб горщик вийшов гладеньким, треба постійно змочувати його водичкою. Пригадаймо правила роботи з глиною, з якими ознайомилися на попередніх заняттях.

Правила роботи під час ліплення:

- Підкоти рукави.
- Одягни фартух.
- Працюй лише на дощечці.
- Не розкидай шматочки глини.
- Витирай руки серветкою.
- Мий руки після роботи.

Вихователь. А ще перед роботою потрібно розігріти пальчики.

Пальчикова гімнастика «Мої помічники»

Ось мої помічники, дуже спритні та гнучкі. *(Діти дивляться на розкриті долоні).*

Поверни їх так і сяк – це зробити може всяк.

(Повертають кисті вправо-вліво).

Один, два, три, чотири, п'ять –

(Загинають по черзі кожен пальчик у кулачок).

Пальці вміють танцювати!

(Струшують кистями).

Постукали, покружляли,

(Стукають по столу, роблять колові рухи кистями).

Працювати забажали.

(Потирають руки).

Вихователь. Ось тепер ми готові до роботи. Беріть свої шматочки глини, потримайте їх у долоньках. Прислухайтеся, як ваші пальчики вбирають чарівну силу глини. Ліплячи горщик, думайте про того, кому хочете його подарувати.

Діти працюють під супровід українських народних пісень.

III. Заключна частина

Після закінчення роботи горщики виставляють на окрему тацю. Всі разом розглядають їх, обговорюють. Вихователь пропонує на наступному занятті, коли вироби висохнуть, розмалювати їх разом з мамами.

Українська фольклорна розвага «Ярмарок майстрів»

Оформлення зали (майданчика) імітує сільську вулицю. Вздовж неї – хатинки майстрів (шевця, бондаря, коваля, гончаря, вишивальниці, ткалі) і млинок мірошника. Біля них – знаряддя праці. У кожній хатинці – діти-майстри у відповідному вбранні.

Звучить весела музика. Ведуча вітає дітей в українських костюмах, гостей і пропонує здогадатися, де вони і хто живе на цій вулиці. Діти відгадують. Майстри, яких вони називають, виглядають у віконечка і запрошують до себе в гості. Потім майстри непомітно виходять і вливаються в гурт дітей, де перебувають до свого виступу.

Діти та ведуча підходять до *будиночка гончарів*, з якого долинають звуки глиняних свищиків. На прохання ведучої і дітей гончарики розповідають про своє ремесло, показують гончарний круг і вироби, що є на подвір'ї.

Гончарі виконують пісню «Тато глину мені місить». Разом з гончарями діти ліплять з солоного тіста нескладні вироби. На прощання гончарики дарують дітям глиняні свищики. Діти виконують на них веселу мелодію.

Усі йдуть в гості до Шевчика. Він виходить з дерев'яним молотком і чобітками, розповідає про своє ремесло і показує знаряддя.

Солісти заспівують, а решта підспівує *пісню «Шевчик»*, а Шевчик імітує рухи, про які йдеться. На останній куплет взуває черевички і довільно танцює разом з кількома дітьми.

Шевчик. А чи були ви в Бондаря?

Діти. Ні, ще не були.

Шевчик. Тоді ходімо до нього.

Усі підходять до хатинки Бондаря, який сидить на подвір'ї та ладнає невеличку бочечку (площинне зображення).

Шевчик (заглядаючи через паркан). А чи вдома Бондар?

Бондар. Вдома, заходьте! (Вітаються).

Ведуча. Бондарю, знаєте, у нас дуже допитливі діти.

Діти обступають Бондаря і співають *пісню* «Бондар», а Бондар імітує рухи, про які йдеться. Після другого куплета Бондар закриває отвір у бочці чопом та каже: «Тиць». Після четвертого куплета він вдає, що наливає воду маленьким відерцем .

Ведуча. Не тече?

Бондар і діти (разом). Не тече.

Після п'ятого куплета Бондар довільно танцює.

Ведуча. Гарна в тебе бочечка, Бондарю. А от нам цікаво, чи зумієш ти і нашу бочечку полагодити?

Гра «Бочечка»

Діти стають у коло, в центрі якого – Бондар.

Діти (разом)

Котилася велика бочка

Униз з маленького горбочка.

Та об землю трісь,

Та об землю трах –

Розбилася так...

Відповідно до слів діти розширюють коло, присідають, плескають двічі

у долоні, розбігаються в різні боки. Під веселу музику Бондар наздоганяє їх. Ті, до кого він доторкнувся, мають розважити гурт, виконавши завдання Бондаря (прокукурікати, пострибати, як зайчик, оббігти навколо бочечки тощо).

Потім діти йдуть у гості до Мірошника. Він радо зустрічає їх.

Діти. А борошно добре?

Мірошник. Добре.

Діти. А що ти з нього робитимеш?

Мірошник. Та наліплю вареників.

Діти. А з чим?

Мірошник. Та з усякою всячиною.

Ведуча. А з чим же бувають вареники?

Діти відповідають.

Діти допомагають Мірошнику *ліпити вареники* (імітують рухи, тримаючи бутафорські вареники). Складають їх у велику посудину, оздоблену в традиціях української кераміки, несуть начебто варити, повертаються.

Гра «Вареники»

Грають хлопчик і дівчинка. Під веселу музику вони повинні перенести дерев'яною ложкою по одному варенику з великої посудини у свій полумисок, що стоїть на певній відстані. Виграє той, хто перенесе більше вареників для своїх товаришів.

Вишивальниця і Ткаля запрошують дітей до себе в гості, показують рушники, скатерки, серветочки, роздають дівчаткам рушники.

Дівчатка виконують «Таночок з рушниками» під музику народної пісні

«Подоляночка».

Ведуча. Які гарні рушники виготовили Ткаля і Вишивальниця! І так чудово з ними танцювали дівчатка!

Вишивальниця і Ткаля (**по черзі**). А у нас є ще й сорочечки. Дивіться, які. Ось ця для Івасика, а ця – для Тарасика. (Показують дві широкі сорочки)

Ведуча. Гарні сорочки, та які ж вони великі! Де ж ми знайдемо таких хлопчиків? (*Підкликає до себе чотирьох хлопчиків, приміряє*). О, таку сорочку можна одягнути одразу на двох хлопчиків.

Гра «Івасик і Тарасик»

Ведуча одягає дві пари хлопчиків, які стоять поруч, по двоє в одну сорочку так, щоб рука одного з них була у лівому рукаві, другого — в правому, і підперезує хлопчиків широким паском. Під веселу музику обидві пари у сорочках довільно танцюють. Виграє та пара, яка придумає кращий таночок.

Вишивальниця. Наша Ткаля виткала чудові рушники. Оздобимо їх барвистим українським орнаментом, і будуть вони у вас на щастя, на долю!

Діти роблять з готових елементів **аплікацію «Український рушник»**.

Ведуча говорить про вмілі руки майстрів, які роблять для нас такі необхідні та гарні речі, даруючи нам радість. Діти, називаючи кожного майстра, запрошують їх у центр кола, вклоняються їм і разом танцюють.

Конспект міні-заняття «Радість»

Мета: познайомити дітей з емоцією радості; вчити дітей розрізняти емоції за схематичними зображеннями; розуміти свої почуття та почуття інших людей; вчити дітей передавати потрібний емоційний стан, використовуючи різні виразні засоби.

Хід заняття:

I. Вступна частина

- В одній казковій чарівній країні жили – були гноми. Всі вони були дуже різні, і звати їх було теж неоднаково: Веселунчик, Сумнений, Буркунчик, Боюнчик, Дивунчик. Кожен гном жив у своєму будиночку. Інколи вони ходили один до одного на гостину.

II. Основна частина

Сьогодні ми завітаємо тільки до одного з них. Ой, а що це за музика лине з будиночку цього гнома? (Слухання музики В. Косенка «Купили ведмедика»)

– Про що ви думали, коли слухали музику?

– Що відчували?

– Що хочеться робити під таку музику?

Повторне прослуховування музики. Запропонувати дітям потанцювати під цю музику і уявити щось приємне і радісне.

Бесіда. По закінченні музики звернути увагу дітей на те, які в них були обличчя, як вони рухались. Пояснити, що так вони виражали свою радість. Зробити акцент на тому, що всі діти під час танцю виражали свою радість по своєму. Запитати, від чого залежить, як людина виражає свою радість. Під час бесіди підвести дітей до висновку про те, що ступінь радості залежить від людини, її особливостей і від самої події.

– Як же ви гадаєте, діти, який гном живе в цьому будиночку?

– Чому ви так думаєте?

– А ось і сам Веселунчик (так звать цього гнома, показую).

– Яке в нього обличчя? (Радісне)

(Розглядання піктограм радості)

- Мені здається, що Гном пропонує вам намалювати щось радісне.

(Малювання на тему «Радість». Запропонувати бажаним розповісти про свій малюнок.

Після заняття можна придумати назву альбому, який можна зробити з дитячих малюнків).

– Діти, а як ви думаєте що таке радість?

(відповіді дітей)

Вправа на розвиток уваги «Не будемо сумувати»

Дітям пропонується перерахувати різні справи, наприклад, вони називають розглядання малюнків, відгадування загадок, гру на дитячих музичних інструментах, читання віршів тощо.

За вказівкою педагога діти швидко переходять від одного названого виду діяльності до іншого. Варто звертати їх увагу на те, щоб переходи були справжнім переключенням уваги з однієї дії на іншу.

III. Заключна частина

– А зараз я пропоную стати в хоровод і всім разом порадіти хорошій пісні.

Виконується знайома дітям мажорна пісня

Конспект міні-заняття «Горе»

Мета: познайомити дітей з емоцією горя; продовжувати вчити розрізняти емоції за схематичними зображеннями; вчити дітей передавати емоційний стан горя, використовуючи різні виразні засоби.

Хід заняття:

I. Вступна частина

- На минулому занятті ми гостювали в будиночку Веселунчика. А сьогодні ми завітаємо до його братика. Послухайте, яка музика лине з цього будиночку:

Слухання твору «Не хочуть купити ведмедика» В. Косенка.

- Який характер музики?
- Що ви відчували під час слухання музики?
- Що хочеться робити під таку музику?

II. Основна частина

- А ось і гном. Звуть його Сумненький. Схожий він на свого братика? Чому? (Відповіді дітей) Знайдіть піктограму, схожу на Сумненького. (Розглянути її, звернути увагу на брови, очі, рот). Я знаю, що Сумненький дуже любить читати казки.

(Пригадати зміст казок: «Заяча хатка», «Вовк і семеро козенят»).

- Коли герої цих казок переживають горе?
- Як вони подолали горе?

Гном запитує:

- А коли ще люди сумують?

Відповіді дітей.

Драматизація ситуації «Зникла собака».

Одна дитина виконує роль господаря собаки, а інші заспокоюють його, кожний по своєму. Після драматизації запитати у дитини, яка виконувала роль господаря:

- Що ти відчув, коли тебе заспокоювали?
- Хто найкраще тебе заспокоїв?
- Діти, а яким кольором ви б намалювали горе? Чому?

Діти малюють.

Вправа на розвиток мислення «Товариш захворів»

Педагог пропонує дітям розіграти сценку наступного змісту: їх товариш важко захворів. Діти приходять провідати захворілого, приносять йому квіти, фрукти, питають про здоров'я, виказують знаки уваги: поправляють подушку, витирають піт з чола, пропонують випити ліки тощо.

Поступово відвідувачі розуміють, що їх товариш важко хворий, і їх радісний настрій від зустрічі з другом зникає. На зміну пожвавленню приходять відчуття тривоги, хвилювання, стурбованості.

Діти, попередньо домовившись про те, хто яку роль буде виконувати і які дії чинити, розігрують сценку, вслуховуючись в музику, що супроводжує їх імпровізацію. Їм варто відчувати перехід від радості до суму. (Музика В. Косенка «Не хочуть купити ведмедика»)

III. Заклучна частина

Етюд «Погана погода»

Дітям пропонується уявити похмуре небо, дощ, холодний вітер.

– Який у вас настрій? (Відповіді дітей)

Прощання з Сумненьким.

Вправа «Усміхнися другові»

Бесіда за ілюстрацією Валентини Мельниченко до української народної казки «Котигорошко»

Мета: познайомити дітей з видом образотворчого мистецтва – книжковою графікою, *звернути увагу на основний засіб виразності в книжковій графіці малюнок, продовжувати учити бачити в малюнку образ героя, його зовнішність, рухи, позу. Виховувати стійкий інтерес до творчості художників-графіків, дбайливе та уважне ставлення до книги.*

Обладнання: ілюстрація В. Мельниченко до української народної казки «Котигорошко»

Хід роботи

Сьогодні ми познайомимося з найдавнішим видом образотворчого мистецтва — графікою. Перші малюнки в історії людства — це штрихи та лінії, які наносили на ґрунт, глину чи каміння. Деякі з них збереглися на стінах печер і донині! Слово “графо” означає “пишу, дряпаю, малюю”. Сучасні художники-графіки користуються різноманітними матеріалами — олівцем, вугіллям, тушшю, восковими олівцями, сангіною, навіть звичайною ручкою. Проте головною у графіці завжди залишається лінія. Вона зображує і розповідає, переконує, приваблює... Якщо живопис звертається до нас мовою кольорів та відтінків, світла й тіні, то графіка говорить лініями, штрихами, смужками, плямами.

Де шукати такі незвичайні малюнки, спитаєте ви. Побачити графіку можна не лише на виставках у музеях, а й на сторінках книжок. Це добре відомі всім читачам ілюстрації. Вони допомагають краще уявити персонажів, описані події, а наймолодшим дітям, які ще не вміють читати, підказують, про що йдеться у книжці.

Цього персонажа української народної казки ви, напевно, впізнали одразу. Могутній, сміливий та самовідданий Котигорошко! Згадайте, як він з’явився на світ. Скільки братів та сестер у нього було? Яка біда з ними

трапилася?

Котигорошко зображений молодим русявим парубком. Закручені вуса та чуб підкреслюють його завзяту вдачу. Як вбраний персонаж? Назвіть елементи його одягу (біла сорочка, свитка, підперезана червоним паском, смушева шапка). Так одягались українці у давнину. На рукаві старенької свитки кілька латок. Про що це свідчить?

Котигорошко тримає булаву — стародавню зброю і символ влади українських гетьманів. Бачимо, що булава складається з довгої ручки і металевої кулі. Якщо вона прикрашена коштовним камінням — то це клейнод (символ влади). Якщо ж вкрита шипами, це — зброя. Битися справжньою булавою міг лише дужий і тренований чоловік, адже важила вона чимало. А казкова зброя Котигорошка була й зовсім незвичайною! Згадайте, як він перевіряв свою булаву на міцність.

Ілюстрація зображує бій Котигорошка зі змієм. Підступний ворог звивається кільцями, з його пащі клубочиться дим і пашисть полум'я, величезні отруйні зуби націлені на супротивника, але сполохані очі виказують, що перемога на боці парубка. Змій тікає від сміливого хлопця аж за рамку ілюстрації! І ми розуміємо, що велике зло за мить зникне. Про неминучу перемогу Котигорошка свідчать і дрібні деталі ілюстрації. У горішньому куточку картини — гілка дерева. Ви впізнали, якого? Так, це дуб — символ чоловічої сили. Недарма про дужого чоловіка в народі кажуть: міцний як дуб. Чи є у вас знайомі, які варті такого порівняння? Чи хочете ви бути міцними як дуби? Що для цього потрібно? А з якими деревами зазвичай порівнюють дівчаток та жінок, чому?

Незабаром скінчиться бій Котигорошка зі змієм, проте на парубка чекає ще чимало пригод. Згадайте або прочитайте їх та намалуйте власні ілюстрації до цієї казки.



THEY WERE THE ONLY TWO
TO BE LEFT ALIVE IN
THE WORLD.

Бесіда за картиною Арнольда Лоурі «У ранковому сьайві»

Мета: продовжувати знайомити дітей з творами пейзажного живопису світових майстрів. Вчити звертати увагу на засоби виразності – колір, малюнок, композиція, техніку виконання. Виховувати інтерес до творів образотворчого мистецтва

Обладнання: репродукція

Хід роботи

Кожний, хто хоч раз побував на морі, прагне зберегти спогади про нього назавжди: у пам'яті, на фотографіях чи на картинах. Твори пейзажного живопису, на яких зображене море, називають *мариною*, а художників, що їх створюють, – *мариністами*. На їхніх пейзажах можна побачити море на будь-який смак, нескінченне розмаїття його настроїв.

Подивіться на картину. Легкий ранковий серпанок. На його спокійному тлі яскраво вирає сонячними барвами помаранчевий вітрильник. Як ви гадаєте – він рухається чи стоїть? Звісно, він спочиває, адже вітрила спущені і трос прикріплений до буйка.

Чому один борт човна художник зобразив яскраво помаранчевим, а другий – темним, коричневим? Невже він пофарбований у різні кольори? Та ні! Спробуйте поспостерігати, як світить уранці сонце, які тіні при цьому утворюються. На картині темним є неосвітлений бік човна. Тепер можемо визначити, з якого боку сходить сонце.

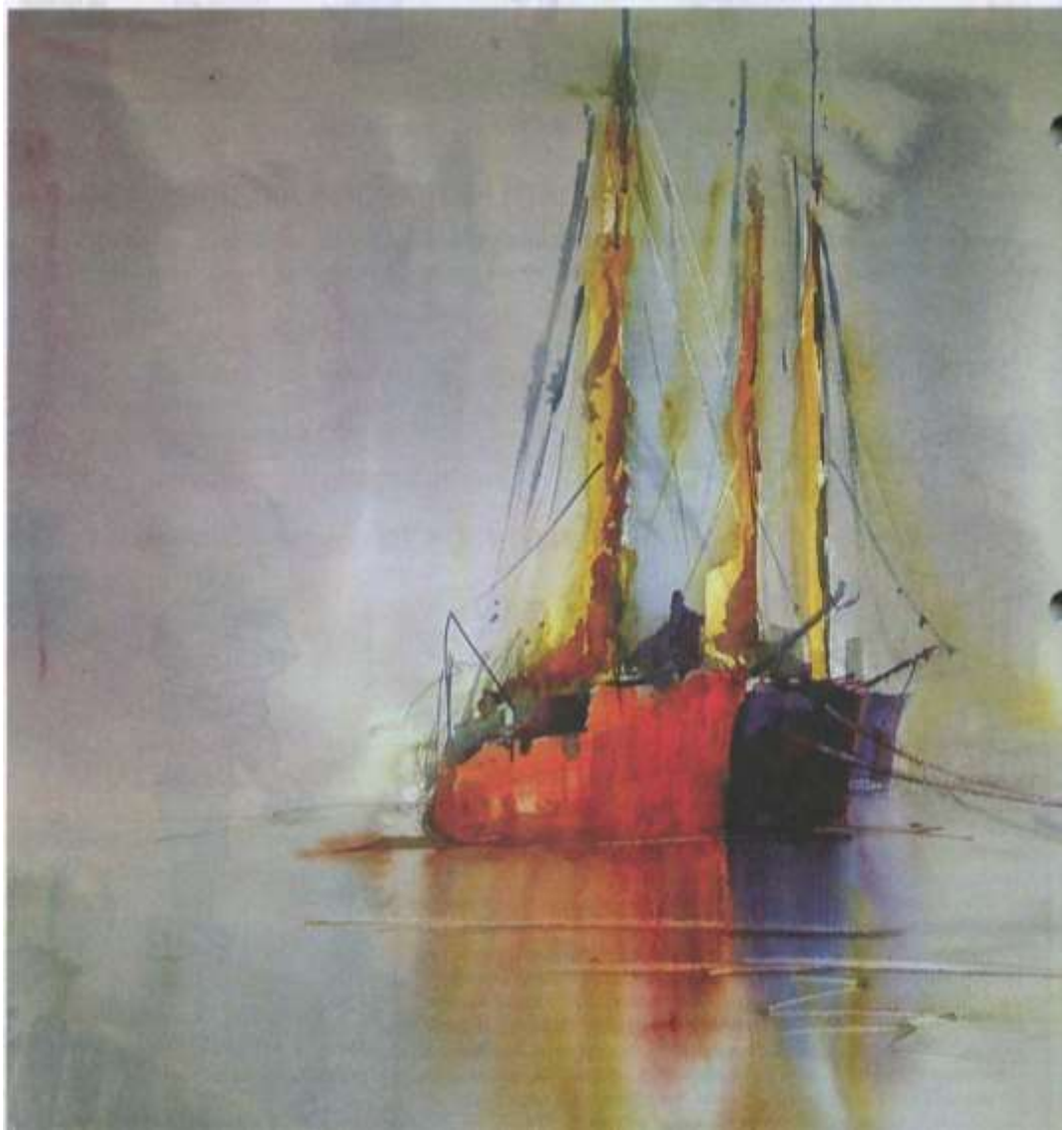
Запитання для найуважніших: чи є на картині люди? Ви, мабуть, помітили вудочки та голову одного з рибалок, що заховані між інших ліній малюнка. Побачивши їх, радієш, що такого чудового ранку є люди, які насолоджуються його лагідною красою. Уявіть, що відбуватиметься потім, як проведуть ці люди свій день біля моря. Чи зрушить вітрильник з м ісця сьогодні? Куди потрапить згодом?

Знайдіть на малюнку межу між морем та небом. Вона майже незрима,

але відчутна. Це – горизонт. Чому вода не скрізь блакитна, як небо? Бо в ній відображається не лише небо, а й вітрильник, по водній гладі гуляють легенькі світлі й темні хвильки, а під водою є свій багатобарвний світ!

Чи знаєте, які матеріали використав художник Арнольд Лоурі для створення цієї картини? Це не важкі олійні фарби, а ніжна акварель. Саме завдяки її тонким колірним переходам споглядаємо ранковий туманний серпанок та сяйво сонячних промінців. Подивіться, де художник застосував теплі кольори, а де – холодні? Які дібрав відтінки, щоб передати красу неба та моря? Який колір на картині найхолодніший, а який – найтепліший?

Спробуйте й ви створити прозорі малюнки аквареллю по-мокрому, зобразьте море або річку, ставок чи джерельце у їхніх найніжніших кольорах.



Бесіда за картиною Октавіо Окампо «Жіночий портрет»

Мета: продовжувати знайомити дошкільників з творами світових художників, розширювати знання про портретний жанр, його особливості. Вчити розуміти сутність зображеного. Виховувати інтерес до портретного жанру.

Обладнання: репродукція

Хід роботи

Діти, чи знаєте ви, хто такі ілюзійністи? Певно, буваючи у цирку, ви не раз спостерігали, як вправний фокусник за допомогою спритності рук,

швидкості та точності рухів створює враження чогось незвичайного, фантастичного: з порожнього циліндра дістає кролика чи робить так, щоб речі зникали. Таке видовище зачаровує! Ніколи не знаєш, що ж відбувається насправді. Так, фокусниками-ілюзіоністами вас не здивуєш... А от чи траплялося вам бачити ілюзіоністів-художників? Ні? Тоді знайомтесь - **Октавіо Окампо**, мексиканський художник, який малює незвичайні картини з прихованими зображеннями.

Використовуючи техніки накладання і поєднання реалістичних і символічних елементів в одному зображенні, він створює **картини-ілюзії**. Треба довго і уважно дивитися на живопис Окампо, щоб побачити, як одне зображення перетворюється на інше. Раптом те, що ви бачили раніше, зникає, натомість з'являється щось нове, немов у вмілих руках фокусника.

Чим довше ви будете дивитися на картину зблизька, тим більше зображень у ній побачите. А от на відстані всі ці деталі зливаються в одне ціле, утворюючи неочікувані силуети й обриси. Так, квіти стають обличчям, коні з гривами, що тріпочуться в повітрі, перетворюються на волосся, птахи – на уста прекрасної дівчини.

Як ви вже здогадалися, **портрет** (зображення людини) – найулюбленіший жанр цього художника. Пригадайте, який ще іноземний митець експериментував у цьому жанрі. Які дивовижні перетворення відбувалися на його картинах? Ми з вами вже розглядали їх У кожному малюнку Октавіо Окампо сховано кілька зображень, варто тільки добре придивитися, і вони самі виринуть і постануть перед вами – все залежить від вашої уваги і фантазії.

А ось іще одна гра-ілюзія цього художника. Відійдіть подалі і подивіться на картину. Що ви бачите? Як ви гадаєте, що за диво-дівчину зобразив художник на цьому портреті? Може, це Весна – ніжна, мрійлива, турботлива? А може, лісова русалонька, яка привітно всміхається звірям і пташкам? Погляньте, які у неї добрі очі і яка чарівна усмішка! Прямий

гарний ніс, тонкі чіткі брови, густе темне волосся, яке обрамлює витончене обличчя... Справжня красуня!

А тепер увага – *починаються дива!* Підійдіть ближче і уважно придивіться до портрета. Аж ось пишне волосся перетворюється на двох гривастих брунатних коней. Вони немов застигли у дивовижному стрибку. Чи, може, коні танцем вітають Весну? Відштовхуються від землі своїми сильними ногами і підстрибують високо-високо, так, що аж гривами торкаються неба.

А хто це в небі? Серед жовто-рожево-блакитних хмаринок кружляють три пташки, схожі на орлів. Вони також беруть участь у вітальному танці для Весни. Пташки немов кличуть коней до себе, у небо, кажучи, як добре отак літати у вишині. Діти, як ви гадаєте, про що ще могли б розповісти пташки коням? А коні птахам?

А тепер погляньте на очі нашої дівчини-Весни. Пильно придивіться. Так це ж зовсім не очі! Це пташки вигнулися в польоті: одна опустила обидва крила, а інша – підняла. Тонкі брови красуні – це теж крила птахів. Он як майстерно художник їх зобразив, справжній фокусник-ілюзіоніст. Ми відразу й не здогадалися, що намальовано насправді!

Хочете побачити ще одне дивовижне перетворення? Уважно розгляньте рот дівчини. Червоні пухлі вуста, складені в привітну усмішку, раптом стають казковою пташкою, яка злітає. Мабуть, вона теж хоче долучитися до веселого танцю.

Яке зображення ми ще не помітили? Ще раз пильно роздивіться картину і відшукайте його. Порахуйте, скільки всього пташок намалював художник. А скільки ніг коней видно на картині?

Ось такі секрети криються в цьому, здавалося, звичайному портреті.

А хочете й ви, малята, стати художниками- ілюзіоністами? Тоді

підготуйте аркуші паперу, олівці, пензлики, фарби і нумо творити дива!

Давайте і ми намалюємо незвичайний портрет Весни. Та спершу нехай кожен з вас розповість, якою він собі її уявляє.

Ось яка Весна вийшла у мен. Волосся намальовані з різноманітних квіточок, що гарними завитими локонами спадали на плечі. Брови, як і Октавіо Окампо, зображені у вигляді пташок, що розкинули свої крила в польоті, ніжний листочок став ротом, а тонка гілочка – носом.

Малюйте й ви свої картини із секретами і пропонуйте друзям відшукати у них сховані зображення. Успіхів вам, друзі!



Бесіда за картиною Олега Шуляка «Окриленість»

Мета: Продовжувати знайомити старших дошкільників з творами українського живопису. Закріпити уміння звертати увагу на композицію, окремі деталі, кольори, настрій картини. Виховувати любов до творів живопису.

Обладнання: репродукція

Хід роботи

Друзі, чи помічали ви, що часто в нас виникають найдивовижніші мрії? Кажуть, якщо дуже чогось захотіти, то всі бажання збудуться. Пам'ятаєте, як ми з нетерпінням чекали Новоріччя і здійснення найзаповітніших мрій і бажань. От чого вам найбільше хочеться? Про який подарунок просите Діда Мороза? Іграшку, нові санчата, мобільний телефон? Чи раптом серед зими опинитися на березі теплого моря? А чи мріє хтось із вас про песика, кошеня чи папужку? А може, у когось уже є такий добрий друг? Цікаво, про що мріють наші улюблені тваринки?

Одному українському художнику Олегу Шупляку вдалося розгледіти мрію однієї пташки і навіть відтворити її на полотні. Він і вам відкриє цю таємницю.

Олег Шупляк – незвичайний художник, який створює незвичайні *картини зі схованими зображеннями*.

Водночас кожна картина – *реалістична*, тобто всі деталі намальовані точно такими, якими вони є в житті. «Загадка» твору ховається у лініях, мазках, формах зображення видимого плану. І розгадати її зможе лише той, хто вміє уважно придивлятися до всього і фантазувати.

Спочатку треба розглянути картину: кожну деталь окремо і композицію в цілому, кольори, відтінки і тіні; перейнятися її настроєм,

спробувати уявити, які звуки, запахи панують у ній, що відчуває зображений персонаж. Потім заплющити очі на кілька хвилин, уявити себе поруч із ним. А потім розплющити і охопити поглядом одразу всю картину, подивитися на неї здаля. І приховане зображення від криється вам саме. Спробуємо?

Перед вами картина-загадка, розгадавши яку, ви дізнаєтеся, про що мріє пташка. Подивіться на неї уважно.

Що зображено на картині? Пам'ятаєте, як називається жанр малярства із зображенням застиглих, нерухомих предметів – композицій з квітів, овочів, фруктів, посуду тощо? Так, **натюрморт**.

Та чи лише предмети зображені на цій картині? Що на задньому плані? Гострі засніжені вершини... Величні й неприступні гори. Такі високі, що навіть вище хмар. Кутаються у них, мов у сизі шарфи. Пригадайте, у якому жанрі мистецтва зображують природу. Правильно, у **пейзажі**. Бачите, як майстерно поєднав художник ці два жанри.

Яка пора року панує на картині? Що вам підказало? Як гадаєте, де стоїть клітка з пташкою? Певно, десь на підвіконні чи на балконі. Сіра кам'яна поверхня видається дуже холодною. Гладенька шовкова тканина зовсім не гріє... Пам'ятаєте, яка вона на дотик? На цій картині вона схожа на замерзлий водоспад серед засніжених гір. Дивишся на цю картину і стає холодно... Так і хочеться, щоб у заварничку, що справа від клітки, парував гарячий запашний чай... Але він порожній. Як гадаєте, що іще робить цю картину холодною? А що додало б їй тепла?

А тепер уважно розгляньте пташку в клітці. Яка вона? Що відчуває? Сидить, бідолашна, замкнена у клітці, крильця склала, дивиться на далекі гори, безкрає небо... Кого вона там бачить? Вільно парить, розкинувши крила, хтось із її родичів. І не треба йому ні магазинного корму, ні золотої клітки, бо має значно більше – свободу.

Заплющте очі. Уявіть, що ця пташка в клітці – біля вас. Чуєте, як тріпоче її серденько? Як грається пір'ячком вітер? Чого їй хочеться зараз? Художник зрозумів і відтворив у картині її мрію. Погляньте знову на картину!

Гори перетворюються на широкі розправлені крила. Навіть видно окремі пір'їни, що чітко виділяються на тлі гір. Це пташечка у своїх мріях розпростує крила і злітає у височину. От ми й дізналися, про що вона мріє.

Яку оповідку можна скласти за цією картиною? Так ми навчилися розуміти не лише власні бажання, а й мрії інших. А хочете навчитися їх здійснювати? Сьогодні пропоную здійснити мрію нашої пташечки. Випустімо її з клітки! Спочатку на аркуші паперу зобразімо тло – безмежне синьо-блакитно-фіолетове небо. Коли фарби висохнуть, намалюйте голову і тулуб пташки, а крила і хвіст викладіть з якогось гарного матеріалу: паперу, засушених осінніх листочків, шовкової тканини абощо. Нехай вони будуть об'ємними, щоб легше було нашій пташечці літати!



Психогімнастичні вправи

Нова лялька

(Етюд на вираження радості)

Дівчинці подарували нову ляльку. Вона рада, весело скаче, крутиться, грає з лялькою.

Баба Яга

(Етюд на вираження гніву)

Баба-Яга зловила Оленку, веліла їй затопити грубку, щоб потім з'їсти дівчинку, а сама заснула. Прокинулася, а Оленки немає - втекла. Розсердилася Баба-Яга, що без вечері залишилася. Бігає по хаті, ногами тупає, кулаками розмахує.

Фокус

(Етюд на вираження подиву)

Хлопчик дуже здивувався: він побачив, як фокусник посадив у порожню валізу кішку і закрив її, а коли відкрив валізу, кішки там не було. З валізи вистрибнула собака.

Попелюшка

(Етюд на вираження печалі)

Попелюшка повертається з балу. Вона дуже сумна: дівчина більше ніколи не побачить принца, до того ж вона втратила свій черевичок ...

Один вдома

(Етюд на вираження страху)

Мама-енотиха пішла добувати їжу, крихітка-енот залишився один в норі. Навколо темно, можна почути різні шарудіння. Крихітці-еноту страшно: а раптом на нього хтось нападе, а мама не встигне прийти на допомогу?

Лисичка підслуховує

(Етюд на вираження інтересу)

Лисичка стоїть біля вікна хатинки, в якій живуть котик з півником, і підслуховує, про що вони говорять.

Кіт Васько

(Етюд на вираження сорому)

Господиня спекла сметаний пиріг до свята і пішла вбиратися. Кіт Васько прокрався на кухню і з'їв пиріг. Господиня прибігла на шум і стала лаяти Васька. Васькові стало соромно.

Солоний чай

(Етюд на вираження відрази)

Хлопчик під час їжі дивився телевизор. Він налив в чашку чаю і не дивлячись, помилково замість цукру насипав дві ложки солі. Зробив перший ковток. До чого ж неприємний смак!

Нова дівчинка

(Етюд на виявом зневаги)

До групи прийшла нова дівчинка. Вона була в ошатній сукні, в руках тримала красиву ляльку, а на голові у неї був зав'язаний великий бант. Вона вважала себе найкрасивішою, а інших дітей – негідними її уваги. Вона дивилася на всіх зверхньо, презирливо підібгавши губи ...

Далі етюди можуть ускладнюватися - діти можуть програвати етюди, в яких кілька учасників взаємодіють, переживаючи різні емоції: один сердиться - інший лякається.

В лісі

(Увага - страх - радість)

Друзі пішли прогулятися до лісу. Один хлопчик відстав, озирнувся – немає нікого. Він став прислухатися: чи не чути голосів (увага). Начебто чує він якийсь шурхіт, потріскування гілок – а раптом це вовк або ведмідь (страх)? Але тут гілки розсунулися, і він побачив своїх друзів – вони теж шукали його. Хлопчик зрадів: тепер можна повертатися додому (радість)!

Бридке каченя

(Презирство і сум)

На пташиному дворі з'явилася качка з каченятами. Все каченята були звичайними, а одне каченя якесь незграбне, з довгою шиєю. Всі птахи не

злюбили гидкого каченяти, вони гордо говорили: «Який він бридкий!» (Презирство). Навіть його мати-качка часто повторювала: «Очі б на тебе не дивилися!» Качки щипали його, кури клювали, а дівчина, яка давала птахам корм, штовхала його ногою. А каченя дуже переживав таке несправедливе ставлення до себе, йому було дуже сумно, що у нього немає друзів (сум).

Дюймовочка і хрущ

(Відраза і гнів)

Хрущ переніс Дюймовочку з листка латаття на гілку дерева. Вона йому дуже сподобалася, і він вирішив одружитися з нею. Але Дюймовочціка зовсім не сподобався наречений: він був такий товстий, блискучий і дуже неприємний (неприятність, відраза). Вона зовсім не хотіла бути його дружиною! Жук розсердився на неї за це, затупотів усіма шістьма лапами і, злетівши з дерева, опустив її на ромашку (гнів).

Хто з'їв варення?

(Здивування і сором)

Мама пішла на роботу, а хлопчик з кішкою залишилися вдома. Хлопчику дуже захотілося спробувати вишневе варення. Він не помітив, як з'їв всю банку. Коли мама повернулася, вона запитала: «Хто з'їв варення?», На що хлопчик відповів: «Кішка». Мама дуже здивувалася: «Хіба кішки їдять варення?» (Здивування). Хлопчику стало соромно за свій обман (сором).

Психологічні ігри

Кольорові хатинки

Ця гра допомагає дітям краще пізнати свій внутрішній світ, а спостережливим педагогам та батькам довідатися про емоційний стан малюків.

Підготуйте: фарби, аркуші для малювання (на кожному — шість хатинок з підписами: радість, злість, обурення, любов, сором, цікавість).

Ведуча розповідає казку: «В одному чарівному королівстві жили різні почуття: Радість і Злість, Обурення і Любов, Сором і Цікавість... Кожен з

них мав свій улюблений колір та хатинку такого кольору. Одного дня почуття пішли на прогулянку до лісу. А на галявинку, де стояли хатинки, навідався дощик-пустунець і змив фарбу з усіх осель. Коли господарі повернулися, вони не змогли впізнати свої хатиночки, адже тепер вони були однакові”.

Ведуча запрошує дітей допомогти почуттям впізнати свої домівки, розфарбувавши їх. Кожна дитина добирає відповідні кольори на власний розсуд. У когось червоного кольору може бути злість, а в когось – радість. Коли діти виконують завдання, вони разом з ведучою придумують та розповідають щасливу кінцівку оповідки.

Аркуш з розфарбованими хатинками – це так званий словник почуттів дитини. Він допоможе дорослому зрозуміти, які почуття сповнюють душу дитини, коли вона обирає певний колір для своїх малюнків.

Відбиток настрою

Діти залюбки експериментують, особливо з кольорами і фарбами. Завдання цієї справи — привернути увагу дитини до її настрою, спробувати усвідомити, зафіксувати, зобразити його. Відтак збагнути, що він змінюється та залежить від різних обставин.

Підготуйте: гуаш, папір, використаний диск для кожної дитини.

Ведуча пропонує дітям заплющити очі, розслабитися та дослухатися до себе. Слід дочекатися, поки в уяві виникнуть кольори, лінії, образи, уважно вдивитися в них. А тоді розплющити очі і зобразити все, що уявилося, фарбами на люстерці. Краще робити це швидко і товстими мазками, аби відтиск був яскравим та об’ємним. Притиснувши люстерко до аркуша паперу, отримаємо “відбиток настрою”. Можна ще й прокрутити люстерко, змінюючи форму зображення. Тепер усі уважно розглядають малюнки та вигадують для них назви.

Мийка машин

Дітям дуже подобається ця гра, адже вона дозволяє фантазувати, взаємодіяти одне з одним й відчувати турботу інших про себе.

Усі діти, крім одного, стають у дві шеренги одне навпроти одного. Учасник, який залишився, стає між дітьми першої пари у шерензі й уявляє, на який вид транспорту він перетворюється. Це може бути потужна вантажівка або спритна машина пожежників, або блискучий поза шляховик. Ведучий запитує: «Хто приїхав на мийку? Звідки? Наскільки ця машина брудна, які саме її частини вимагають ретельнішої мийки? Чи є деталі, які треба відремонтувати?». Відповівши, «машина» починає рухатися посередині між двох шеренг, а решта учасників обережно «миють» та «ремонтують» її.

Кожна дитина у свою чергу «стає» машиною і приїжджає на мийку.

Килимок, що заплився

Ця гра допомагає зняти напругу та позбутися неприємних переживань.

Діти стають у шеренгу й кладуть руки одне одному на плечі. Ведуча пропонує всім уявити себе килимками, які давно не витрушували від пилу. Кожен учасник обмірковує, яка пилюка на ньому назбиралася: погані думки, образи, сварки чи сумний настрій. Ведуча інструктує: «Ми допоможемо одне одному струсити все те, що заважає. Робити це слід обережно, з повагою одне до одного. Легенькими поплескуваннями витрушуємо «пил» із сусіда, починаючи з плечей й повільно опускаючись до самих ніг».

По закінченню гри можна запитати кожную дитину, що вона відчула, чи вдалося їй позбутися того, що її обтяжувало.

Танцюристи та художники

Це дуже захопливий творчий процес, який розвиває емоційний інтелект та чутливість сприйняття.

Підготуйте: фарби, папір, аудіозапис музичних творів різних настроїв.

Ведучий пропонує поділитися на дві команди. Одна команда – це танцюристи, а друга – художники. Завдання танцюристів – за допомогою імпровізаційних рухів передати певний настрій або ситуацію, яку їм пропонує ведуча (наприклад: вам сумно через сварку з другом). Художники мають відгадати, про що розповідає танець, впізнати настрій, який намагаються передати, й зобразити це на папері у вигляді ліній, фігур або образів. Коли мелодія закінчується, варто обговорити те, що відбувалося. Можна спитати танцюристів, чи легко передавати настрій за допомогою лише рухів, дізнатися у художників, чи вдалося їм відчувати стан танцюристів і виразити його у малюнку. Потім команди міняються ролями.

Мить милування

Цю вправу варто запропонувати, коли діти стомились і потребують розслаблення. Вона допоможе заспокоїтися, зануритися у медитативний стан, гармонізувати свій внутрішній стан з навколишнім світом. Уміння вийти на мить з напруженого темпу сучасного життя, зупинитися, помітити красу звичайних речей є неймовірно цінним як для дітей, так і для дорослих.

Підготуйте: речі для милування, спочатку це можуть бути квіти у вазі або вазоні, мушлі, цікаве каміння, фрукти, паляниця, згодом більш незвичні речі: склянка з водою, хустка, книга тощо; а також музичний супровід.

Ведуча накриває предмет непрозорим покривалом так, щоб діти його не бачили, налаштовує їх на милування, запрошує розкрити свої серця, помітити та відчувати красу, яка нас оточує. А тоді знімає покривало з

прихованого предмета. Деякий час учасники милуються ним, спостерігають за своїми почуттями, фантазують. А потім малюють почуття, які виникли під час споглядання.

Семінар-практикум для педагогів «Емоційний комфорт у дитячому колективі»

План

- I. Вправа «12 місяців»
- II. Теоретичний аспект психологічного комфорту
- III. Ділова гра «Ключові слова»
- IV. Дискусія
- V. Розв'язання проблемних ситуацій
- VI. Поради, рекомендації психолога
- VII. Гра «Чарівний глечик».

Хід проведення

I. Вправа «12 місяців»

Мета: налаштування на співпрацю, забезпечення психологічного комфорту, створення команд. Учасники семінару-практикуму стають у коло та по черзі розповідають про свого сусіда, який стоїть праворуч: на який місяць він схожий, чому він так вважає. Потім місяці утворюють команди: «Літо», «Весна», «Осінь», «Зима».

II. Теоретичний аспект емоційного комфорту в дитячому колективі

В останні роки в системі дошкільної освіти простежується пріоритетна увага до розвитку емоційної сфери.

Саме дошкільний вік є сензитивним для розвитку емоційної сфери. Розумовий розвиток дитини тісно пов'язаний зі світом її відчуттів та переживань.

Джерело комфорту і підтримки сприяє емоційному розвитку дітей. Отже, виховання емоційно розвиненої особистості, її переживань і почуттів, починаючи з перших років життя, залишається важливим завданням для батьків і педагогів, причому не менш, а в певному сенсі і більш важливим за виховання розуму та навчання дитини різних навичок та вмінь. Адже саме

від емоційного ставлення до навколишнього світу залежатиме те, заради яких цілей будуть використані набуті дитиною знання і вміння.

Поняття **емоційного комфорту** означає, що дитина перебуває у стані душевної рівноваги, спокою, захищеності, вона задоволена своїм буттям, оптимістична.

Важливо, щоб батьки та вихователі усвідомлювали, що переживання дошкільнятами почуттів комфорту – дискомфорту залежать від багатьох чинників, серед яких найважливіші:

- **внутрішні** – захисні, пристосувальні сили організму дитини;
- **зовнішні** – умови життя в сім'ї та дитячому садку, наявність або відсутність в них несприятливих подразників – стресорів, які підсилюють дію інших небезпечних факторів.

У людини є три основних інстинкти:

- потреба в їжі;
- потреба бути захищеною;
- почуття власної значимості (відповідно до цього ми виділяємо показники)

Показники психічного та емоційного комфорту

- Фізичне здоров'я;
- Фізіологічні потреби:
 - Їжа;
 - Гігієна тіла;
 - Фізичне навантаження;
 - Безпека здоров'я;
- Соціальні потреби
 - Сім'я; (потреба в любові...)
 - Колектив (потреба в визнанні...)

Що є основою емоційного комфорту?

1. Створення психологічного клімату в колективі (групі), спрямованого на позитивні емоції, вчинки, інтереси, на формування відчуття позитивної перспективи для розвитку групи загалом та кожного з її членів зокрема.

2. **У дитини не повинно згасати бажання посміхатися.** Вона не має боятися відверто показувати свої емоції – плакати, сміятися, нудьгувати. Дитина не повинна щось із себе вдавати, а має бути сама собою.
3. **Кожна дитина повинна відчувати, що їй раді, що вона бажана,** не просто потрібна, а необхідна для цієї групи.
4. **Соціальний контроль не має характеризуватися жорстокістю** стосовно виловлювань, побажань, критичних зауважень членів групи.
5. **Не можна обмежувати волю дитини.** Усі дії, які вона чинитиме, повинні йти від власної ініціативи.
6. **Помічати позитивне потрібно якомога частіше,** шукати для цього щонайменші приводи.
7. **Заохочувати до праці,** намагатися зробити її приємною.
8. **Демонструвати оптимізм ,** вірити у дитину.
9. **Готувати дитину до співпраці,** співіснування в колективі, прививати їй корисні звички, здатність до самообслуговування; позитивно й доброзичливо налаштовувати на оточення, в якому вона повинна перебувати.
10. **Уміти помічати гарне, ділитися з цим дітьми.**
11. **Безперервно любити дітей,** прагнути і вміти виявляти любов до них, показувати їм свою любов – вона мають це постійно відчувати.

Чинників, що сприяють емоційному дискомфорту, душевному неспокою:

- емоціональна неврівноваженість дорослих, які оточують дитину, різка зміна їхніх настроїв та вимог (*дитині важко виробити «схему бажаної поведінки»*), домінування ситуацій примусового виконання дитиною певних дій (*обов'язковість відповіді, переривання творчої роботи тощо*),
- фактичне позбавлення дитини права на власний вибір,
- систематичне порівнювання її досягнень з досягненнями однолітків,
- надмірна опіка,
- авторитарність дорослих,
- дефіцит нових вражень тощо.

Наслідком цього може бути поява багатьох тривожних симптомів у поведінці дітей, як-от: підвищена вразливість, дратівливість, безпорадність, залежність, невпевненість, невміння відстояти власну гідність, та некерована поведінка, відсутність зовнішніх проявів почуттів.

Методи покращення емоційного комфорту в групі: психогімнастика, казкотерапія, музикотерапія, танцювальна терапія; арт-терапія, куточки усамітнення, кольоро-терапія, куточки настрою, психологічно-мовне налаштування, сміхотерапія.

Перший практичний блок – вправи на зняття напруження в дитячому колективі, встановлення доброзичливого ставлення одне до одного, підвищення рівня самооцінки дітей. Ці вправи пропонується провести з учасниками семінару для кращого ознайомлення та подальшого використання в роботі з дітьми.

Вправа «Ти хороший»

Учасники стоять у колі. Кожний учасник говорить приємні слова, компліменти своєму сусіду, який стоїть ліворуч, при цьому лагідно погладжує його долоні, плечі.

Вправа «Мрійники»

Учасникам семінару пропонується по черзі закінчити такі речення:

- Якби я була квіткою, то я була б...
- Якби я була деревом, то я була б...
- Якби я була б тваринкою, то я була б...
- Якби я була б пташкою, то я була б...
- Якби я була фруктом, то я була б...

Вправа «Я можу, я хочу, я буду»

Учасникам пропонується по черзі закінчити такі речення:

- «Я можу...»
- «Я хочу...»
- «Я буду...»

Під час проведення даної вправи з дітьми потрібно вчити їх впевнено розповідати про себе, свої вміння, бажання, мрії.

III. Ділова гра «Ключові слова»

Мета: забезпечення розуміння педагогами тлумачення ключових слів до теми семінару-практикуму.

Матеріал: чотири паперових тюльпани з текстом, що розкривають поняття, чотири стеблини з назвами понять.

Хід гри

Кожній команді пропонується уважно прочитати текст на тюльпані та прикріпити квітку до стеблини з назвою поняття, про яке написано на тюльпані.

Наприклад:



Ключові слова:

Колектив – вищий рівень розвитку і функціонування соціальної групи. Відзначається єдністю ідейних, організаційних, ділових і міжособистісних стосунків.

Комфорт – сукупність побутових зручностей і вигод. У психології означає для індивіда зручність, приємність його перебування і життєдіяльності у соціальній групі.

Комунікація – фундаментальна ознака людської культури, яка полягає в інтенсивному взаємодіюванні людей на основі обміну різного роду інформацією.

Психологічний клімат – сукупність внутрішніх умов, які забезпечують у процесі розвитку і життєдіяльності групи, колективу позитивну перспективу як для групи в цілому, так і для кожного члена групи.

IV. Дискусія

Кожна команда отримує питання, що стосується теми семінару-практикуму, на яке вона повинна дати аргументовану відповідь. Наприкінці дискусії формується єдине колективне розв'язання проблеми, вироблення рекомендацій, які пропонується зобразити графічно у вигляді сонця (квітки, дерева тощо).

Питання для дискусії:

- Чи забезпечується емоційний комфорт у дитячому садку на даний момент?
- Яким повинен бути емоційний комфорт у дитячих колективах в ідеалі?
- Чому насправді важко забезпечити повноцінний емоційний комфорт у дитячому колективі?
- Що необхідно зробити, щоб усунути причини психологічного дискомфорту в дошкільній установі?

Колективне рішення щодо ресурсів для створення відповідного психологічного комфорту в дитячих колективах:

Орієнтовні пропозиції:

- позитивне спілкування з дітьми;
- індивідуальний та диференційований підхід до кожної дитини;
- проведення свят, розваг, дозвіль, днів народжень, сюрпризні моменти;
- самотійний особистий час для дітей;
- проведення ігор та вправ на психологічне розвантаження;
- створення належних умов для прояву дитячої позитивної емоційної чутливості, креативності, ініціативи;
- розвиток почуття гумору, оптимістичного погляду на життя;
- тісна співпраця із сім'єю тощо.

Другий практичний блок – ігри на розвиток емоційної культури дошкільників.

Ці ігри пропонується провести з учасниками семінару для кращого ознайомлення та подальшого використання їх у роботі з дітьми.

Гра «Піктограми»

Учасникам гри пропонується розглянути піктограми, які символізують собою різні емоційні стани: сум, радість, гнів, здивування, страх, розповіді про те, коли вони відчують ці стани, а також показати, які зараз емоції вони відчують. Можна запропонувати педпрацівникам використовувати дану гру щодня та занотовувати результати опитування дітей в окремі щоденники настрою, що дозволить простежити за настроєм дитини в певний відрізок часу (протягом дня, протягом місяця тощо) та правильно підібрати методи та форми роботи з проблемними дітьми.

Гра «Подарунок другу»

Учасники гри стоять у колі. Кожний учасник по черзі повертається до свого сусіда праворуч та дарує йому уявний подарунок, який показує за допомогою міміки та жестів. Той, кому дарують, повинен здогадатись, що це за подарунок.

Гра «Розвесели друга»

Один учасник гри зображує ображеного, сумного друга, всі інші по черзі повинні його розвеселити спочатку за допомогою міміки та жестів, потім — за допомогою приємних слів, компліментів, обіймів.

V. Розв'язання проблемних ситуацій

Кожна команда отримує текст, у якому описана проблемна ситуація, що заважає емоційному комфорту дітей.

Учасники команд повинні дати практичні поради щодо розв'язання даної проблеми.

- Оленка та Оксанка тримаються за іграшковий поїзд, кожен тягне його до себе. Ще мить – і вибухне сварка. Як вчинити вихователю в даній ситуації?

– Ранковий час у групі. Сергійко з ранку мовчазний, дратівливий, не вітається з вихователем та дітьми. Куди зникла його привітність? Чим може йому зарадити дорослий?

– Маринка грається з новою гарною лялькою, лагідно до неї промовляє, хоче покласти в ліжко, але в цей час вихователь кличе всіх дітей мити руки та сідати за стіл обідати. Дівчинка починає плакати, адже ще не встигла погратися з лялькою. Які дії вихователя?

– Діти сідають до столу снідати. Максим побачив, що в його сусіда Миколки тарілка з іншим візерунком, ніж у нього. Максим почав вередувати, сказав вихователю, що він не буде їсти зі своєї тарілки, а хоче їсти з Миколчиної тарілки, яка йому більше сподобалась. Як вчинити у даній ситуації дорослому?

Команди розповідають про розв’язання даних ситуацій, допомагають одна одній порадами, що якнайкраще зможуть допомогти вихователям зберегти психологічний комфорт в дитячому колективі.

Третій практичний блок – ігри на розвиток рухової активності та інтелектуальної сфери дошкільників. Ці ігри пропонується провести з учасниками семінару для кращого ознайомлення та подальшого використання в роботі з дітьми.

Гра «Асоціації»

Учасники гри стоять у колі. Перший учасник називає будь-яке слово та кидає м’яч іншому учаснику, який, у свою чергу, повинен назвати слово, що асоціюється у нього з почутим словом. Потім м’яч кидається іншому учаснику гри. М’яч може кидатися хаотично або по колу, головне, щоб кожен учасник взяв участь у грі. Наприклад: сонце – тепло – мама – усмішка – радість – свято – друзі – подарунки – весело тощо.

Гра «Довге - коротке»

Учасники гри сидять у колі. Перший учасник називає слово, яке має багато складів, другий учасник – коротке слово, третій учасник – довге слово і так далі по черзі. Наприклад: піраміда - дуб - автобус - джміль тощо.

Гра «Фанти»

Учасникам гри пропонується взяти в кошику один фант та виконати завдання, яке в ньому написано. Коли дану гру проводить вихователь із дітьми, то в даному випадку дорослий зачитує фанти по черзі, а діти їх виконують та допомагають одне одному.

Орієнтовні завдання для фантів:

- назви 5 дерев;
- назви 5 квітів;
- назви 5 імен хлопчиків;
- назви 5 імен дівчаток;
- назви місяці осені;
- назви місяці літа;
- назви 5 тваринок тощо.

Залежно від віку та можливостей дитини завдання можуть варіюватись.

VI. Поради, рекомендації психолога

Крім проведення відповідних ігор та вправ, які допомагають створювати психологічний комфорт кожної дитини у групі, вихователям не потрібно забувати про використання:

- музичних творів, які можуть або активізувати дітей, або психологічно розвантажувати;
- творів живопису – правильно підібрані картини справляють позитивний психофізіологічний вплив на дітей;
- творів художньої та народознавчої літератури – художнє слово вмє зацікавити, пояснити, розвеселити, замислитись;
- театру – театралізовані події завжди приваблюють дітей, а ще вони самі – чудові актори;
- спілкування з природою – рідний красивий краєвид заспокійливо діє на психіку дітей, вчить спостерігати за життям природи, помічати її красу, оберігати її;

- фізичних вправ, дихальних гімнастик, гімнастик для розвитку дрібної моторики рук – гарний спосіб для зняття нервового напруження та налаштування на активну діяльність.

А головне – дорослі повинні бути взірцем для дітей: чуйними, привітними, веселими та дотепними, знаходити час для спілкування з кожною дитиною, бути оптимістами.

VII. Гра «Чарівний глечик»

Учасникам семінару-практикуму пропонується дістати по одному папірцю з чарівного глечика (вази, мішечка), який підкаже їм, що на них чекає сьогодні або що їм потрібно зробити найближчим часом. Бажано таких папірців виготовити для себе якнайбільше та діставати їх по одному кожного ранку. Ці побажання чарівним чином впливають на настрій людей, підбадьорюють їх, надають впевненості.

Побажання:

- Тобі сьогодні особливо пощастить!
- Життя готує тобі приємний сюрприз!
- Все складається для тебе найкращим чином!
- Настав час зробити те, що ти постійно відкладаєш!
- Сьогодні твій день, щастя тобі!
- Сьогодні Фортуна з тобою разом!
- Ти готова зробити найважливіший крок у своєму житті!
- Пам'ятай: ти народилася, щоб бути щасливою!
- Сьогодні очікуй прибутку!
- Люби себе такою, яка ти є,— неповторною!
- Пам'ятай, що ти кохана!
- Потурбуйся про здоров'я свого тіла!
- Зроби собі подарунок, ти на нього заслужила!
- Вищі сили оберігають тебе!
- У тебе є все, щоб насолоджуватись життям!
- Все, що потрібно тобі, легко приходить до тебе!

- Всі твої бажання та мрії реалізуються, повір у це!
- Сьогодні з тобою разом спокій та радість!
- Сьогодні щасливий день!

Консультація для вихователів «Милування красою на заняттях з зображувальної діяльності»

Красу побачить і відчує тільки та людина, яка здатна до цього. Тому краса може бути непоміченою. До краси можна звикнути і втратити здатність сприймати її. Протягом усього життя людина спостерігає, як пробуджується сонце, як плывуть небом хмари, як кружляють у повітрі сніжинки, розквітають сади, прощається з листям старий парк. І чудова краса природи стає звичайним явищем життя.

Людина, яка втратила здатність сприймати красу навколо себе, не може отримати щедрий подарунок природи – щастя натхнення. П.І. Чайковський вважав, що назустріч натхненню необхідно зробити перший крок. І людину, яка вміє настроїти себе на сприйняття звичайного як дива, вже можна назвати художником.

Заняття з малювання в дошкільному закладі мають стати зустріччю з красою, донести до дітей багатство її прояву в природі, мистецтві, в людях та їхніх витворах. Необхідно створювати такі умови для сприйняття краси, щоб вона вразила дитину, пройшла крізь усі органи відчуття, викликала радість, насолоду натхнення. Назавжди залишила свій слід у душі.

Так, використання діапозитивів замість репродукцій допоможе створити ефект присутності. Коли в темному приміщенні, де нічого не відволікає увагу дитини, на великому екрані з'являється яскрава картина природи з величезними дубами, то відразу виникає бажання вийти з цю чарівну діброву. Допоможіть малюку зробити перші кроки. Якусь хвилинку обов'язково присвятіть тиші. У сприйнятті краси не можна поспішати, неспішність виключає байдужість. Будь-яке захоплення починається з

мовчазного споглядання, адже мовчанням іноді можна сказати більше, ніж словами. Потім запропонуйте дітям вдихнути цю красу на повні груди, щоб вона потрапила в найглибші закутки душі. Порадьте дітям прислухатися до себе: «Відчуваєш? Ти став трохи іншим, тебе переповнюють нові почуття. Спробуй передати їх словами». Із дитячих вуст злітатимуть слова захоплення. Допоможіть їм знайти в словнику насичені вдячністю красі слова: Гарно! Чудово! Надзвичайно! Дивовижно! тощо.

Лише тепер дошкільнята перебувають на рівні глибокого сприйняття. Вони здатні поринути у світ краси. І Вам, шановні колеги, надається щастя першовідкривача – поступово ввести відкриті душі дітей у цей світ. Запропонуйте вдихнути і відчуті пахощі повітря, якими насичений весняний краєвид; одержати насолоду від солодкого аромату квітучої вишні; обійняти очима ніжність весняних кольорів; простягнути долоні до світла і відчуті тепло сонячних променів.

Краса, яка сприймається усіма органами чуттів, проникає глибоко в душу і назавжди оселяється там.

Під час сприйняття декоративного мистецтва діти милуються красою візерунків. Ці хвилини милування звеличують таємницю краси і навчають відчувати мову орнаменту, кольорову пісню розпису.

Так, під час розглядання петриківських виробів діти милуються щедрим розмаїттям кольорів. Як широко і вільно розкинув своє соковите листя і яскраві ягоди завітчаний сад. Як під смарагдом його листя ховаються запашні суниці і сповнені соком вишні. Якими щедрими гронами звисають ягоди смородини, горобини, калини. Весь чарівний сад переповнюється духмяним ароматом блакитних незабудок, барвистих братків, сріблястих дзвоників конвалій і пишних бутонів троянд. Діти відчувають, як ця квітуча казка лунає співом птахів: пересвистуються вивільги і заливаються солов'ї. Справжнє полум'я квітучих фарб дарує очам дітей яскравість, урочистість і бажання ще і ще милуватися цією красою.

Дітям необхідно надати можливість поспілкуватися із цією красою, насолодитися очима, обережно торкнутися квітучого дива, обійняти долонями, відчутти його теплоту, висловити свої враження.

Під час розглядання природи діти навчаються сприймати звичайні речі очима художника. Завітав до студії гарбуз – і зустріч перетворюється у справжню казку, герой якої красується перед дітьми пишними боками, щедрими формами, яскравими оранжевими щоками й оптимістичним хвостиком.

Милування красенем відкриває дітям таємницю характеру, настрою, цікавих мандрівок привабливої ягідки.

Ще мить – і студія сповнюється соковитим голосом і веселим реготом гарбуза. Під час спілкування з природою діти висловлюють свої враження в компліментах, підкреслюючи ознаки, які найбільше сподобались.

Під час спілкування з художнім матеріалом дитина милується тендітною сукенечкою пензлика, насолоджується його ніжною щетинкою. Вихователь звертає увагу дітей на щирість пензлика, який з радістю зустрічається з фарбою, приймає її кольори і з насолодою віддає аркушу паперу. У світі художнього матеріалу панує гармонія. Художник, закоханий у світ своєї майстерні, що відчуває бажання фарб, прагнення пензлика, мрії полотна, перетворює процес малювання у творчу насолоду, працює з натхненням, не відчуваючи часу.

Якщо дитина не побачить привабливої краси художнього світу, не закохається в духмяність фарб, чутливу пластичність пензлика, ніжність пастелі, вона не перестане малювати. Але її творчість не буде сповнена любові, радості, натхнення.

Під час спілкування з кольорами перед дітьми відкривається дивовижна краса світу, його емоційна душа із чутливими струнами барв. У сприйнято кольору діти не тільки милуються ним очима, вони відчувають його красу всіма органами відчуття: дивуються гарячому темпераменту червоного кольору, захоплюються мелодійним співом зеленого, насолоджуються

медовим смаком жовтого та свіжим подихом блакитного, зачаровуються терпким ароматом казкового фіолету.

Діти з насолодою сприймають улюблену музику, відчують її настрій, бачать її кольори на «внутрішньому екрані». Акт насолоди вимагає від дошкільника злитися з музикою в єдине ціле. Тому необхідно надати дітям можливість виразити свої відчуття пластикою, мімікою, жестами, голосом.

Милювання – безперервний процес на занятті з малювання. Під час самостійної роботи об'єктом милювання стають самі діти для педагога: із яким захопленням вони малюють, як приємно шурхотить папір під їхніми олівцями, з якою майстерністю вони тримають пензлик, як вільно рухається він, обійнятий дитячими пальчиками, яка багата фантазія допомагає дітям створити намальовані образи і т. д. Східна мудрість наголошує: «Поспішайте захоплюватися людиною, інакше ви пропустите радість». Прекрасна людина, яка створює красу! А дитина, яка живе у світі лише п'ять років і вже відчула його красу, вдихнула її у свою душу і відтворила свої відчуття у малюнку, – це справжній талант! її малюнок – шедевр!

Тому розглядання дитячих малюнків обов'язково супроводжує милювання. Спробуйте самі, майстре, здивуватися дитячій творчості, захопитися її казковим змістом, помилуватися кольоровим світом малюнків – і Ви отримаєте велику дяку: поряд з Вами діти навчаться вірити у свій хист створювати красу, пізнають щастя натхнення і будуть здатні співрадіти творчості інших дітей.

Якщо ми навчимо дітей помічати красу навколо себе, бачити надзвичайне у звичайнісіньком, дивуватися, захоплюватися красою, то подаруємо майбутньому людей, спроможних оберігати світ як чудо і створювати красу своїм життям.

Консультація для батьків «Емоційний комфорт починається з родини»

Сім'я є природним осередком найглибших людських почуттів, де дитина засвоює основи міжособистого спілкування. **Емоційний комфорт у сім'ї є основним чинником формування особистості**

В останні роки в системі дошкільної освіти простежується пріоритетна увага до розвитку емоційної сфери.

Джерело комфорту і підтримки сприяє емоційному розвиткові дітей. Отже, виховання емоційно розвиненої особистості, її переживань і почуттів, починаючи з перших років життя, залишається важливим завданням для батьків і педагогів, причому не менш, а в певному сенсі і більш важливим за виховання розуму та навчання дитини різних навичок та вмінь. Адже саме від емоційного ставлення до навколишнього світу залежатиме те, заради яких цілей будуть використані набуті дитиною знання і вміння. Розглянемо поняття «комфорт», «емоційний комфорт».

Комфорт – це сукупність побутових зручностей і вигод.

Поняття **емоційного комфорту** означає, що дитина перебуває у стані душевної рівноваги, спокою, захищеності, вона задоволена своїм буттям, оптимістична.

Це позитивно впливає на всі сфери життєдіяльності. Вона працездатна, кмітлива, посилюється її активність, підтримуються на високому рівні домагання, впевненість у своїх можливостях, оцінка своїх чеснот. У стані емоційного комфорту малюк характеризується оптимістичним світосприйманням, він вірить у прихильність до нього оточуючих, відкритий до контактів. І, зрозуміло, душевний дискомфорт знижує емоційний тонус, пізнавальний потенціал, продукує тривожні передчуття, невпевненість у своїх силах, бажання ухилитись від контактів з іншими людьми; гальмує формування адекватної самооцінки.

Важливо, щоб батьки та вихователі усвідомлювали, що переживання дошкільнятами почуттів комфорту – дискомфорту залежать від багатьох чинників, серед яких найважливіші:

- **внутрішні** – захисні, пристосувальні сили організму дитини;
- **зовнішні** – умови життя в сім'ї та дитячому садку, наявність або відсутність в них несприятливих подразників – стресорів, які підсилюють дію інших небезпечних факторів.

Показники психічного та емоційного комфорту:

- Фізичне здоров'я;
- Фізіологічні потреби:
 - Їжа;
 - Гігієна тіла;
 - Фізичне навантаження;
 - Безпека здоров'я;
- Соціальні потреби
 - Сім'я; (потреба в любові...)
 - Колектив (потреба в визнанні...)

Що є основою емоційного комфорту в родині?

1. **Створення психологічного клімату в родині, спрямованого на позитивні емоції, вчинки, інтереси.**
2. **У дитини не повинно згасати бажання посміхатися.** Вона не має боятися відверто показувати свої емоції – плакати, сміятися, нудьгувати. Дитина не повинна щось із себе вдавати, а має бути сама собою.
3. **Кожна дитина повинна відчувати, що їй раді, що вона бажана, не просто потрібна, а необхідна для вас.**
4. **Соціальний контроль не має характеризуватися жорстокістю стосовно висловлювань, побажань, критичних зауважень.**
5. **Не можна обмежувати волю дитини.** Усі дії, які вона чинитиме, повинні йти від власної ініціативи.

6. **Помічати позитивне потрібно якомога частіше**, шукати для цього щонайменші приводи.
7. **Заохочувати до праці**, намагатися зробити її приємною.
8. **Демонструвати оптимізм**, вірити у дитину.
9. **Готувати дитину до співпраці**, прививати їй корисні звички, здатність до самообслуговування; позитивно й доброзичливо налаштовувати на оточення, в якому вона повинна перебувати.
10. **Уміти помічати гарне, ділитися з цим дітьми.**
11. **Безперервно любити дітей**, прагнути і вміти виявляти любов до них, показувати їм свою любов – вона мають це постійно відчувати.

Показники, які призводять до емоційного дискомфорту в сім'ї:

- Відмова у визнанні, неприйняття дитини;
- Емоційне ігнорування.
- Тероризування;
- Приниження;
- Ізоляція.

Наслідки емоційного дискомфорту в родині:

- поява фобій, страхів, тривожності, агресивності;
- перехід психологічних переживань в соматичні розлади;
- поява психологічних травм, отриманих в дитинстві, переходить в захисний механізм в дорослому віці;
- позиція уникнення (замкнутість, прояв агресивних реакцій, втеча з дому).

10 заповідей для дорослих щодо підтримки емоційного комфорту

- **З'ясуйте, що саме вас турбує.** Розкажіть про свої переживання близькій людині. Це особливий психологічний прийом: озвучивши проблему, ви проаналізуєте, знайдете її причину, і відповідно розв'язання.
- **Сплануйте свій день.** Учені помітили, що для людини, стан якої наближається до стресового, плин часу «прискорюється». Саме тому вона відчуває надмірну завантаженість і нестачу часу.

- **Навчіться керувати емоціями.** Вирватися зі стресового кола допоможе проста вправа: заплющте очі й подумки опиніться на березі океану. Підніміть руки вгору і розведіть у сторони, уявляючи, як через них у тіло входить енергія.
- **Усміхайтесь, навіть коли невесело.** Сміх позитивно впливає на імунну систему, активізуючи Т-лімфоцити крові. У відповідь на усмішку організм почне продукувати гормони радості.
- **Відпочивайте разом із сім'єю.**
- **Знімайте нервові напруження** за допомогою фізичних вправ.
- **Слухайте заспокійливу музику.** Музика — це теж психотерапія.
- **Влаштовуйте прогулянки** на свіжому повітрі.
- **Концентруйтеся на позитивних речах.**
- **Стимулюйте вироблення «позитивних» гормонів** за допомогою певних продуктів харчування. Наприклад, солодощі, зокрема шоколад, сприяють виробленню серотоніну – «гормону щастя». А молоко, курага і банани поновлюють в організмі запаси калію, які першими вичерпуються під час стресу.

Консультація для батьків «Як залучити дитину дошкільного віку до мистецтва»

У якому віці можна починати говорити з дитиною про культурні цінності, мистецтво? Деяким батькам здається, що ця справа школи, відповідно, до першого класу не варто й намагатись, бо дитина все одно нічого не зрозуміє. Головне, щоб удома він навчився читати, писати та рахувати.

Звичайно, це не так. До мистецтва, як і до решти, дитину потрібно привчати. І чим раніше цей процес розпочнеться, тим краще. Зрозуміло, на першому році життя малюк ще не спроможний оцінити красу творів художників епохи Відродження або захопитися літературним генієм Пушкіна. Але давайте згадаємо, що завжди привертає увагу малюка, що ще

не вміє говорити? Предмети різних кольорів. Який найкращий спосіб заколисати, який не бажає засипати дитину? Заспівати йому колискову. Виходить, що з ранніх років маленька людина здатна реагувати на витвори мистецтва, хай поки що і по-своєму. Завдання батьків – з часом навчити дитину робити це усвідомлено та отримувати від цього задоволення.

Хтось може запитати: а навіщо це взагалі потрібно дитині?

Відповідь проста і очевидна – мистецтво це ще один спосіб пізнання світу. Слухаючи класичну музику, дитина вчиться осягати гармонію, розглядаючи відомі картини, вона сприймає кольори та композицію, читаючи поезію, вона розкриває нові можливості мови. З іншого боку, мистецтво нерозривно пов'язані з історією людства. Вивчаючи разом із дитиною художні твори, засновані на історичних сюжетах, батьки можуть розповідати малюкові про цікаві, важливі факти з минулого. Таким чином, розширюється кругозір, ерудиція та словниковий запас дитини.

Рано чи пізно настане момент, коли маленькій людині обов'язково захочеться перейти від споглядання до творення. Простіше кажучи, він відчуває потребу не лише милуватися чужими картинами, а й створювати свої. Не лише слухати чужі музичні твори, а й вигадувати свої. Батькам варто надати підтримку дитини. Займатися з ним вдома, записати його у відповідний гурток чи секцію.

Починати знайомство з творчістю різних художників можна розпочинати вже у 1-2 роки. У цьому віці діти люблять вивчати картинки у своїх книжках з казками, тому іноді можна пропонувати для обговорення твори класиків. Це можуть бути різні натюрморти, де дитина зможе побачити знайомі їй фрукти, зображення мадонни з дитиною, сюжети з тваринами. Багато таких зображень використовується в рекламі та на упаковках різних товарів. Добре зупинити погляд на такому зображенні та поговорити.

Привертаючи увагу малюка до картин, у яких зображені знайомі сюжети, батьки можуть запитувати, що зображено, подобається йому, які почуття викликає. Допомагаючи сформувавши відповідь, дорослі розвивають

дитячу мову. У цьому віці діти тільки вчаться розмовляти, тому найчастіше їхня розповідь буде простою, що складається з тих «слово-слів», якими вони користуються (куп-куп, бі-бі). Але прагнення відповідати дуже важливо.

До трьох років, коли мова вже буде повнішою та якіснішою, можна запропонувати розповісти, що він бачить і відчуває у більш яскравій формі. Підкажіть малюкові варіанти, ставте питання, що наводять. Пробудіть його фантазію, навівши на міркування, який сюжет зображено, що відбувається на картині. Можна запропонувати придумати передісторію.

Добре у віці трьох років, вивчаючи картини, запитувати, які знайомі кольори, форми та предмети є на картині. Це робиться, щоб привернути увагу, розвинути уважність та показати, що картини можна обговорювати. Важливо, щоб вони мали слухний сюжет і давали їжу для міркувань.

У 4-6 років можна розпочинати знайомство не лише з творами, а й їхніми авторами. Розповідати про їхнє життя, техніку, творчий шлях.

Для дітей 5-6 років можна ставити завдання придумати сюжет, який був до і після зображення. Добре знайомити з пейзажами та натюрмортами.

Залучення до образотворчого мистецтва включає і знайомство з традиційними предметами. Пропонується вивчити орнамент, побутові речі. Добре розповісти про повторюваність різних візерунків та пояснити, що деякі з них означають. Вже після 5 років можна запропонувати відвідати музей народного мистецтва, виставку тощо.

Відвідування виставки та музею потребує додаткової підготовки. Потрібно розповісти, що побачить. Запитати, чи хоче він відвідати пропоноване місце. Пояснити правила поведінки у таких місцях. Маля має зрозуміти, чому в музеях та на виставках не можна шуміти і бігати, навіщо люди ходять дивитися на картини.

Під час відвідування не варто довго затримуватись у одного зображення. При найменшому прояві нудьги у вашого малюка потрібно переходити до іншого об'єкта. Найімовірніше перше відвідування музею чи експозиції не буде повноцінним, більшу частину робіт ви не зможете

подивитися. Головне пам'ятати, що дитині має бути цікаво. Якщо примушувати розглядати зображення довго та примусово, можна назавжди відбити бажання відвідувати такі заклади.

Протокол № 3

Назва методики: Методики сформованості рівня емоційного розвитку (контрольний експеримент)

Вікова група: старша група «А»

№ з\п	П.І. дитини	Когнітивний компонент		Емоційний компонент		Діяльнісний компонент	Загальний рівень
		Мімічний тест	Сприйн-тя дітьми граф.зобр-ня емоцій	Діагностика емоційного стану	Методика наявності у дітей розуміння свого емоц.стану	Сюжетні картинки	
1	Кирило Б.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
2	Ліза Б.	С	С	ЕНС	С	С	С
3	Арсеній В.	С	С	ЕБ	С	С	С
4	Стас Є.	Н	С	ЕНС	Н	С	Н
5	Соня Є.	В	В	ЕБ	В	В	В
6	Артем З.	Н	С	ЕНС	Н	Н	Н
7	Настя І.	Н	Н	ЕНС	С	С	С
8	Неоніла К.	С	В	ЕНС	В	В	В
9	Єгор К.	С	С	ЕБ	С	С	С
10	Іван К.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
11	Настя П.	С	С	ЕНС	С	С	С
12	Владік П.	Н	С	ЕНС	Н	Н	Н
13	Артем Р.	С	В	ЕНС	С	С	С
14	Сашко С.	Н	С	ЕНС	С	С	С
15	Данило Ч.	Н	С	ЕНС	С	С	С
16	Ліза Т.	С	С	ЕБ	С	С	С
17	Аріна Ф.	В	В	ЕБ	В	В	В

18	Артем Ф.	Н	С	ЕНС	С	С	С
19	Данило Х.	С	С	ЕБ	С	С	С
20	Ігор Ш.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н

Рівні: В – високий; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Рівень емоційного комфорту: ЕБ – емоційне благополуччя; ЕД – емоційний дискомфорт; ЕНС – емоційний нейтральний стан

Протокол № 4

Назва методики: Методики сформованості рівня емоційного розвитку (контрольний експеримент)

Вікова група: старша група «Б»

№ з\п	П.І. дитини	Когнітивний компонент		Емоційний компонент		Діяльнісний компонент	Загальний рівень
		Мімічний тест	Сприйн-тя дітьми граф.зобр-ня епмоцій	Діагностика емоційного стану	Методика наявності у дітей розуміння свого емоц.стану	Сюжетні картинки	
1	Аліна Б.	С	С	ЕНС	С	С	С
2	Сашко Г.	В	В	ЕБ	В	В	В
3	Даня Г.	С	С	ЕНС	С	С	С
4	Микита Є.	Н	Н	ЕД	Н	Н	Н
5	Соня З.	С	С	ЕБ	С	С	С
6	Аліса К.	В	В	ЕБ	В	В	В
7	Олег М.	С	С	ЕНС	С	С	С
8	Катя М.	С	С	ЕНС	С	С	С
9	Карім О.	Н	Н	ЕНС	Н	Н	Н
10	Оля С.	С	С	ЕНС	С	С	С
11	Кирило Л.	С	С	ЕНС	С	С	С
12	Таня Н.	С	С	ЕНС	С	С	С
13	Маша О.	В	С	ЕБ	В	В	В
14	Уля П	С	С	ЕНС	С	С	С
15	Вова Ш.	С	С	ЕБ	С	С	С
16	Данило Р.	С	С	ЕБ	С	С	С
17	Мілана С.	В	В	ЕБ	В	С	В

18	Дарина Ф.	С	С	ЕНС	С	С	С
19	Катя Х.	С	Н	ЕНС	Н	Н	Н
20	Алія Я.	В	В	ЕБ	В	В	В

Рівні: В – високий; Д – достатній; С – середній; Н – низький.

Рівень емоційного комфорту: ЕБ – емоційне благополуччя; ЕД – емоційний дискомфорт; ЕНС – емоційний нейтральний стан

